

Univerza za tretje življenjsko obdobje, Ljubljana
Raziskovalni projekt 2022/2023
Vodja projekta mag. Olga Paulič
Urednici zbornika Marjeta Havliček in mag. Olga Paulič
Strokovni in jezikovni pregled mag. Olga Paulič in Marjeta Havliček

Zbornik je izdan v samozaložbi vseh avtorjev:
mag. Olga Paulič, mag. Judita Bagon, Valentin Benedik, Irena Demšar, Marjeta Havliček, Bogdana Herman, Bronka Kavčič, Breda Levec, Marinka Čerkez Nose, Jelica Pegan Stemberger, Uroš Pust, Anamarija Rančič, Milena Simič, Mojca Slana, Edita Stebernak, Vida Strle, Jelka Štemberger, Sonja Bežek Zajec, Borut Zajec

Oblikovanje Marjeta Havliček, mag. Olga Paulič in Andrej Kocman

Tisk Kocman grafika d.o.o.

Naklada 100 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
719(497.4Ljubljana)(082)
ŠE ne videna Ljubljana : drugi del : zbornik / urednici Marjeta Havliček in Olga Paulič; [avtorji Olga Paulič ... et al.]. - Ljubljana : samozal. avtorjev, 2023
ISBN 978-961-07-1596-2
COBISS.SI-ID 151184387

Univerza za tretje življenjsko obdobje, Ljubljana
Umetnostno zgodovinski študijski krožek „Spoznajmo svoje mesto in domovino“
Raziskovalni projekt 2022/2023
Mentorica in vodja projekta Olga Paulič
Urednici Marjeta Havliček in Olga Paulič

Zbornik

ŠE NE VIDENA LJUBLJANA

Drugi del

Ljubljana, maj 2023

KAZALO

REFERAT	AVTOR	STRAN
UVODNE MISLI O PROJEKTU IN ZBORNIKU	Mentorica mag. Olga Paulič	3
OD TRNOVSKE CERKVE DO KONGRESNEGA TRGA		5
Prvi akademsko izobraženi kipar na Slovenskem	Olga Paulič	6
Dva angelčka v Krakovem	Olga Paulič	11
Ilirija oživljena	Sonja Bežek Zajec in Borut Zajec	15
Križniki, Turjaški in Nobelov nagrajenec	Marjeta Havliček	19
Nekoč pomembna, danes pozabljena ljubljanska ulica	Marjeta Havliček	25
Spomenik slovenskim dobrovoljcem 1912-1918	Milena Simič	30
Simfonija tisočev - sporočilo ljubezni	Mojca Slana	34
Izza kongresa	Marinka Čerkez Nose	37
STARA LJUBLJANA		41
Trije trgi pri stolnici sv. Nikolaja	Breda Levec	42
Obrazi na Ključavničarski ulici	Judita Bagon	46
Polževa hiša	Vida Strle	50
Spotikavci	Irena Demšar	55
HIŠE IN ULICE PRIPOVEDUJEJO O ...		59
Dobrotnik z Wolfove ulice	Edita Stebernak	60
Trta dr. Antona Trstenjaka	Bronka Kavčič	65
Tomanova hiša	Anamarija Rančič	69
Galletove hiše	Jelka Štemberger	73
Alegorija Umetnost pred Narodnim muzejem	Valentin Benedik	77
Ulica, na kateri se je rodil slovenski avtomobilizem	Jelica Pegan Stemberger	81
Upodobitve cvetic v numizmatiki	Bogdana Herman	84
ZAKLJUČNE MISLI IN ZAHVALE	Marjeta Havliček	88
PREGLEDNICA PRILOG		89
Priloge 1-9		90-99

Preteklo študijsko leto, 2021 – 2022, sem napisala v zborniku, da „rojstva mest spremljajo miti, legende in pestra zgodovina od naselitve prvih prebivalcev do današnjih dni“. Le kdo, ki hiti po opravkih po naši beli Ljubljani, pomisli na boginjo močvirja Equrno, ki so jo častili koliščarji na Barju in nam je za spomin zapustila Zmaja. Le ob pomoči arheologov, ki preiskujejo gradbišča v današnji Ljubljani, počasi odkrivamo Emono in srednjeveško mesto, pa tudi umetnine iz preteklosti. Tudi po sodobnem mestu hodimo s „široko zaprtimi očmi“, vse nam je znano, ko hitimo po vsakodnevnih opravkih in ne vidimo lepih stvari, ki nas neslišno obdajajo. V mojem študijskem krožku „Spoznajmo svoje mesto in domovino“ (ŠK) smo se 2021 dogovorili, da bomo poiskali in preučili naše tihe spremljevalce. V zborniku monografiji iz 2022 smo jih opisali enaintrideset, letos devetnajst. Seveda jih je še več, a študijsko leto se izteka in možnosti za novo preučevanje bodo ostale za prihodnost. Ne vem, kako bi opisala, kako je vsak od nas vesel, ko najde „neviden spomenik“ in velika je naša radovednost ob poročanju, ko v skupini opazujemo, kdo ga morebiti pozna.

Nadaljujemo z lanskoletnim motom raziskovanja – ustvarili bomo mozaik ljubljanskih slabo opaženih umetnostnozgodovinskih spomenikov. Letos smo dosegli že število petdeset.

Študentje so tri mesece iskali svoje spomenike, jih fotografirali, preučevali podatke o njih in avtorjih v različnih virih in literaturi, jih interdisciplinarno povezali z okoljem in drugimi umetnostnimi področji, aktualnimi dogajanjmi ter svetovno kulturno dediščino. Raziskovalni projekt smo tokrat poimenovali „ŠE NE VIDENA LJUBLJANA, drugi del“.

Določili smo metodo raziskovanja in pogoj, da je vsak spomenik predstavljen samo enkrat. Vsako poročanje ob projekciji smo začeli z vprašanjem, npr.: **Komu je posvečen spomenik ali kaj predstavlja in kje stoji?** Poročevalec je najprej pokazal detajl spomenika in poskušal pridobiti odgovor na postavljeno vprašanje. Tako smo preverjali, kako poznamo Ljubljano, saj sodelujemo v ŠK že osemnajst let. Včasih smo spomenik prepoznali, velikokrat pa tudi ne. Poročanja smo začeli 9. januarja, zaključili pa 24. aprila 2023. Kot mentorica sem svetovala pri pripravljanju referatov, pri pripravi člankov za zbornik, mnogim sem pa tudi uredila predstavitev v Power point programu. Čeprav letos ni bilo več Plečnikovo leto, smo arhitektu vseeno posvečali posebno pozornost, saj je Plečnik vplival na celovito mestno urbanistično ureditev in z nekaterimi njegovimi deli smo bili uvrščeni na seznam svetovne kulturne dediščine (UNESCO 2021).

Poročanje naj bi potekalo 15 minut, a ker so bile teme zanimive in povezave bogate, smo določen čas v vseh primerih krepko presegle z debato po poročanju. Ob zaključku smo imeli devetnajst predstavitev in devetnajst spomenikov: v Centru Ljubljane dvanajst, na Viču dva, po enega v Šiški, Mostah, po Ljubljani in R Sloveniji. Posebno pozornost ponovno predstavlja raziskava Bogdane Herman, ki je na mojo željo raziskovala v preteklem letu Plečnikove upodobitve v slovenski numizmatiki, v letošnjem pa cvetje. Spoznali smo se z denarjem, na katerem smo prepoznali hladnikijo, krizantemo, lipove liste in cvetje ter cvetlične in sadno-cvetne vence.

Vse predstavitve raziskovanja „nevidnosti“ našega mesta, so poročevalci strnili v obliki zapisa za zbornik „Še ne videna Ljubljana, drugi del“. Strokovno sva ga uredili urednici Marjeta Havliček in Olga Paulič, ohranili pa sva osebni slog pisanja avtorjev.

Poglavja sva razdelili v tri smiselne skupine:

- 1.Od trnovske cerkve do Kongresnega trga (devet spomenikov)
- 2.Stara Ljubljana (štirje spomeniki, sem sva umestili še Spotikavce)
- 3.Hiše in ulice pripovedujejo (štirje spomeniki, sem sva umestili še Numizmatiko).

V raziskovalnem projektu je sodelovalo štirinajst članov študijskega krožka ter štirje zunanji sodelavci, ki smo jih povabili k sodelovanju (po abecedi): mag. Judita Bagon, Valentin Benedik, Irena Demšar, Marjeta Havliček, Bogdana Herman, Bronka Kavčič, Breda Levec, Marinka Čerkez Nose, mag. Olga Paulič, Uroš Pust, Jelica Pegan Stemberger, Anamarija Rančič, Milena Simič, Mojca Slana, Edita Stebernak, Vida Strle, Jelka Štemberger, Sonja Bežek Zajec in Borut Zajec. V nadaljevanju bomo raziskovalce imenovali samo z imeni in priimki.

Posebej bi opozorila na naše sodelovanje s kulturno - izobraževalnim in umetniškim društvom Finžgarjeva galerija (FG), s katerim že več let sodelujemo pri organizaciji kulturnih prireditev, njihovi izvedbi ali pa se samo udeležujemo prireditev, ki nas zanimajo. V četrti prilogi je predsednik FG Uroš Pust širše opisal njihove dejavnost in dogodke, ki jih načrtujejo in izvajajo.

V dragoceno pomoč nam je bil Valentin Benedik, upokojeni sodelavec restavratorskega centra na Zavodu za varstvo kulturne dediščine, ki nam je pojasnil marsikatero skrivnost restavriranih spomenikov in njihovo varovanje.

Jeseni, v oktobru, bomo v okviru 33. dnevov evropske kulturne dediščine (DEKD) in 11. tedna kulturne dediščine, organizirali vodeno predstavitev spomenikov v Trnovem in Centru. Tema letošnjih DEKD je „**redka in dragocena znanja, spretnosti in poklici**“, kar nedvomno so naši spomeniki in arhitekture, ki so v Ljubljani že vrsto let, ki kar vztrajajo in bodo v bodočnosti še stali na dosedanjih mestih. Vse so izdelali izvrstni umetniki in obrtniki, zato jih lahko še danes občudujemo.

Seveda bomo organizirali tudi voden strokovni ogled v Trnovem in Centru ter predstavili zbornik monografijo v Konzorciju Mladinske knjige in Finžgarjevi galeriji. Za obiskovalce bomo pripravili informativno gradivo, da si bodo lahko kasneje še sami ogledali predstavljene spomenike. Vse smo datumsko zapisali in predstavili v prilogah, na zaključku zbornika.

Raziskovanje nam je bilo v veliko veselje in upamo, da vam bo zanimivo branje naših prispevkov. Priporočamo vam, da si greste ogledat vse opisane spomenike in poiščete še kakšnega novega. Naj vam bo naš zbornik v izziv in spodbudo, da boste hodili z odprtimi očmi in radovednim srcem po svetu. Vsa leta smo delali pro bono, tudi zbornike smo natisnili v samozaložbi, kar kaže na našo veliko predanost umetnosti in mestu Ljubljani. Aktivnost in prizadevnost delovanja našega ŠK dokazuje enajst nastopov na DEKD (od 2009 naprej) in deset različnih zbornikov monografij, v katerih predstavljamo naše raziskave. Ponosna sem na svoje študente, ki so naredili ogromen napredek v poznavanju umetnosti, raziskovanju in javnem nastopanju. Uresničujemo cilje vseživljenjskega učenja in skrbimo za vitalnost naših sivih celic. Vse naše delo je dokaz za to.

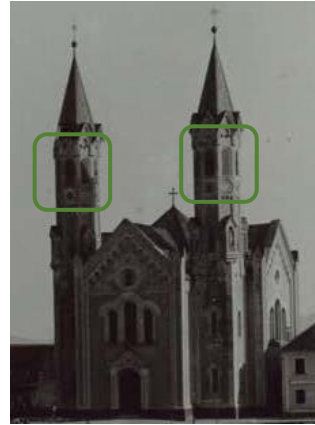
Srečno pot naš ZBORNİK ŠE NE VIDENA LJUBLJANA, drugi del!

Ljubljana, maj 2023

I. OD TRNOVSKE CERKVE DO KONGRESNEGA TRGA



- **PRVI AKADEMSKO IZOBRAŽENI KIPAR NA SLOVENSKEM IN NJEGOVI KIPI V TRNOVEM**
- **DVA ANGELČKA V KRAKOVEM**
- **ILIRIJA OŽIVLJENA**
- **KRIŽNIKI, TURJAŠKI IN NOBELOV NAGRAJENEC**
- **NEKOČ POMEMBNA, DANES POZABLJENA LJUBLJANSKA ULICA**
- **SPOMENIK SLOVENSKIM VOJNIM DOBROVOLJCEM**
- **SIMFONIJA TISOČEV – SPOROČILO LJUBEZNI**
- **IZZA KONGRESA**



Koga predstavljata kipa in kje stojita?

Kamnita kipa Srca Marijinega in Srca Jezusovega je 1857 naredil kipar **FRANC KSAVER ZAJEC** za niši v dveh zvonikih cerkve sv. Janeza Krstnika v Trnovem. Cerkev je bila narejena po načrtih **Ivana Schoebbla** v obdobju 1854 do 1857. Na starih razglednicah je vidno, da so bile v zvonikih štiri niše.

V potresu 1895 sta bila oba zvonika zelo poškodovana, zato so ju v času obnove, po 1897, porušili. Zgoraj navedena kipa sta bila ohranjena, druga dva pa zelo poškodovana in zato tudi uničena.

Zgradili so nova zvonika, brez niš za kipe, po načrtih arhitekta **Raimunda Jeblingerja**.

Kipa Srca Marijinega in Srca Jezusovega so shranili in predstavili v dveh lopah na ograjenem župnijskem vrtu ob Karunovi ulici.

Poleg tega je Zajec naredil v cerkvi še štiri svetniške kipe za glavni cerkveni oltar: Florijan, Janez, Jožef, Nikolaj ter Križanega za tabernakeljski križ in Dobrega pastirja za prižnico.

Prižnico so v času druge prenovne 1999 uničili.

Kipi so narejeni v klasicističnem in realističnem slogu. Draperije vseh, razen Florijana, so bogato nagubane in jim padajo po telesu. Imajo attribute, ki jih opredeljujejo, zato jih lahko prepoznamo:

- Svetnika Marija in Jezus imata spokojna obraza in umirjeno držo, roke držita na prsih, kjer je vidno srce, ki sta ga darovala krščanstvu.
- Sveti Florijan je oblečen v gasilsko uniformo, na glavi ima čelado. V levici drži gasilsko zastavo, v desnici pa vedrico z vodo za gašenje požara. Je patron proti požarom in poplavam in zavetnik gasilcev.
- Sveti Jožef z lilijo je po Svetem pismu mož device Marije, ki je rodila Jezusa. Velja za zaščitnika vseh ročnih delavcev in obrtnikov, je pa tudi priprošnjik za lahko smrt.
- Sveti Janez s kelihom (tudi Janez Evangelist) velja za pisca evangelija po Janezu.
- Sveti Nikolaj, radodarni svetnik, je zaščitnik mornarjev in ribičev. Attribute: škofovski plašč in kapa, palica ter tri zlate kroglice.

FRANC KSAVER ZAJEC (Sovodenj, 4.12.1821 - 8.2.1888 Ljubljana)

Slikar in kipar, ustvarjal je v klasicističnem in realističnem slogu. Bil je prvi in do 1890 let edini slovenski akademsko šolani kipar. Od 1843 do 1847 se je učil pri podobarju Luki Čeferinu v Idriji. Velja za prvega „podobarja“, ki sta ga na študij sprejeli dunajska (1847/48) in Münchenska akademija (1851/52).

Kljub izobrazbi je na Slovenskem skoraj neznan, čeprav je živel od 1854 dalje v Ljubljani. Pri njem sta se med drugimi učila tudi njegova sinova Franc Ignac in Ivan.

Med njegova najbolj znana dela sodijo:

- Kipi za cerkev sv. Janeza Krstnika, Trnovo
- Portret škofa Wolfa in kipi sv. Nikolaja, sv. Mohorja in sv. Fortunata v nišah na zunanosti stolnice sv. Nikolaja v Ljubljani.
- Kip Antona Martina Slomška pred stolnico Maribor.
- Bronasti portret Franceta Prešerna (1865) je bil prva znana pesnikova kiparska upodobitev. Doprse je močno idealizirano in predstavlja Prešerna v mlajših letih. Zajec ga je naredil po sliki Franza Kurza zum Thurn und Goldensteina iz 1850. Dolga leta je mavčni kip veljal za izgubljenega, okrog 1980 je bil najden pri zasebniku v Mlinem na Bledu. Iz njega so naredili bronast odlitek, ki so ga 1991 predstavili javnosti in umestili ob Prešernovo rojstno hišo v Vrbi.



Franc Ksaver Zajec,
Prešernov spomenik v Vrbi, 1865



Ivan Zajec,
Prešernov spomenik v
Ljubljani, 1905

Sin IVAN ZAJEC (Ljubljana: 15.7.1869 - 30.7.1952)

Bil je akademski kipar, ki je nadaljeval očetovo kiparsko umetniško delo.

1888/1896 je obiskoval obrtno šolo v Ljubljani, akademijo za likovno umetnost - splošni kiparski oddelek in specialno kiparsko šolo. Bil je med najboljšimi učenci.

Po končanem študiju je bil v številnih mestih po Evropi (1897 – 1913): na Dunaju, v Münchnu, potoval po Italiji, odprl atelje na Dunaju, bil v Parizu (tu je spoznal Rodina), Londonu, ZDA in Trstu. Ko je bil v Rimu, je risal za arheologe, kopiral v vatikanskih muzejih in nekaj časa delal v ateljeju Ivana Meštrovića.

Zajčevo najbolj znano delo je bronast Prešernov kip z muzo na Prešernovem trgu v Ljubljani, ki stoji na kamnitem podstavku Maksa Fabianija. Slovesna otvoritev je bila 1905.

Zajčev opus je obsežen: poleg javnih spomenikov in nagrobne plastike je ustvarjal tudi portrete in manjšo žanrsko plastiko. Veliko del je shranjenih v Narodni galeriji. Meni ljuba je glinena deklica z mucko iz okoli 1906. Po slogu je bil eklektik; ostal je zvest ustaljenim akademskim idealom.

Zelo zanimiv je podatek, da je za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev nastopil na Poletnih olimpijskih igrah 1924 v Parizu, kjer je sodeloval v umetniškem tekmovanju. S skoraj 55 leti je bil najstarejši olimpijec, ki je kadarkoli nastopil za svojo domovino.



Ivan Zajec, Deklica z mucko, 1906 7

Po potresu so začeli 1897 s popravili po načrtih arhitekta **RAIMUNDA JEBLINGERJA**. Cerkev je dobila neoromansko podobo. Zvonika so porušili do vrha vhodne fasade, novima so naredili kvadratni tloris z romanskim videzom in strmima koničastima strehama s križema.

Kamnosek **FELIKS TOMAN** je naredili nov veličasten glavni vhod v cerkev. Portal ima bogato keramično mozaično atiko, na vrhu velik pozlačen križ, ob vratnih straneh dva okrogla polirana stebra z bazo.



Arhitekt JOŽE PLEČNIK in njegovo delo v Trnovem

Jože Plečnik se je 7. oktobra 1921 preselil v Andrejevo (brat) hišo na Karunovi ulici. Prva leta je urejal svoj dom, predaval arhitekturo v Stari tehniki na Aškerčevi cesti in načrtoval urbanistično ureditev Ljubljane. Želel jo je oblikovati kot antične Atene. Prva dela so potekala po „cestni in vodni poti“ iz Trnovega v mesto, temu so sledila številna dela nad obema lokacijama in knjižno sodelovanje s Franom Saleškim Finžgarjem.

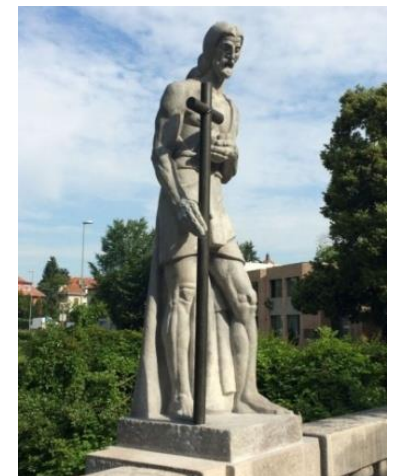
V letu 2021 je bilo Plečnikovo ljubljansko delo „po meri človeka“ uvrščeno na seznam UNESCOVE kulturne dediščine.

Plečnikovo prijateljsko sodelovanje z župnikom Finžgarjem je povezano s trnovsko cerkvijo in Finžgarjevim književnim delom. Nedvomno je bil velik znak prijateljstva med obema možema, da med posestvoma nista postavila ograje. Oba vrtova je Plečnik tudi urbanistično oblikoval.

Po 1921 je Plečnik barvno ter materialno preuredil **cerkveno Jeblingerjevo fasado** ter uredil prostor pred cerkvijo, ki ga je popločil, zamejil s kandelabri in dvema visokima starinskima svetilkama. Po 1988 so namestili na fasado štiri bronaste spominske plošče v spomin na pet pomembnih mož povezanih s cerkvijo. Po vrstnem redu so to: France Prešeren, na drugi Jože Plečnik in Fran Saleški Finžgar, sledita nadškof Jože Pogačnik in zadnji France Kralj.

Sledila je ureditev **brežin** reke Gradaščice in zamenjava dveh lesenih mostov s kamnitima. **Trnovski most** je kot trg pred cerkvijo in je z opremo nekaj unikatnega v svetovnem prostoru. Most je dolg 20 metrov, ob straneh obložen s podpeškim apnencem, na koncih mostnic pa so postavljene štiri nizke piramide. Na mostu so zasadili najprej ciprese, ki so jih kasneje zamenjali z brezami. Cestišče in oba pločnika zamejujejo zelenice in kandelabri ter svetilke. Na sredini je ena piramida ožja in višja in spominja na obliko cerkvenih zvonikov, na njej so zvončasta svetila. Nasproti piramide je kip Janeza Krstnika s križem, delo kiparja **NIKOLAJA PIRNATA** (1932). Kip in most je blagoslovil župnik Fran Saleški Finžgar na kresno nedeljo 1932. Kip s križem je bil pogosto žrtev vandalov. Zadnje restavriranje sta izvedla 2015 kiparja in restavratorja Jernej in Peter Mali. Na mostni stranici sta dve kamniti plošči, na katerih je napisano, da je na južni strani Trnovo, na severni pa Krakovo. Drugi most je nekoliko nižje, bližje sotočju z Ljubljano, imenuje se **Petelinji most**. In še nekoliko nižje, sta v spomin na trnovske in krakovske perice, na obeh straneh kamniti **perišči**.

V cerkvi so še naslednja Plečnikova dela: Finžgarjeva spominska luč, lesen rustikalen okvir okrog kopije brezjanske Marije z detetom, nosilec za bandera z malim kipcem sv. Janeza Krstnika, v malem Plečnikovem muzeju v preddverju pa: kamniti oltar s sliko sv. Antona Padovanskega (Valentin Metzinger, 1755), dva lestenca (1941), ki sta bila prenesena iz nacionalizirane cerkve sv. Jožefa 1945 in črna kamnita puščica za denar, ki ji je dodal Marijino glavo in napis INRI.



**Spomeniki na župnijskem vrtu med cerkvijo
in muzejem Plečnikova hiša**



Na zahodni strani vrta, blizu meje s Plečnikovim vrtom, stoji leseni **Križani**, ki ga je naredil kipar, grafik in pedagog **STANE JARM** (Osilnica, 31.10.1931 - 1.10.2011, Ljubljana). Rojen je bil v družini z rezbarsko – podobarsko tradicijo. Po končani osnovni šoli v Osilnici je v Ljubljani naredil srednjo šolo za umetno obrt in po 1950 študiral kiparstvo na Akademiji za likovno umetnost. Doštudiral je pri Zdenku in Borisu Kalinu ter pri njima 1956 naredil kiparsko specialko. Po končanem šolanju se je preselil v Kočevje, kjer je bil do upokojitve 1995 zaposlen kot likovni pedagog in umetnostni zgodovinar v osnovni šoli Kočevje in na gimnaziji Kočevje. Skupaj z Ivanom Brudarjem in Milošem Humekom je ustanovil Likovni salon Kočevje. Lastno galerijo je naredil v svoji rojstni hiši v Osilnici. Sodeloval je na številnih likovnih srečanjih – kolonijah, skupinskih razstavah, doma in v tujini ter kiparskih simpozijih. Je avtor 16 javnih spomenikov po Sloveniji. Širši javnosti je znan po ekspresionističnih upodobitvah Križanega in križevih potov. Njegova dela so shranjena v zasebnih in javnih zbirkah.

JOŽE PLEČNIK je po naročilu družine Zirkelbacher naredil 1933 **vrtno kapelo Marije Device** za njihov vrt na Mali čolnarski ulici.

Leta 1986 so jo potomci darovali trnovski župniji, ki jo je postavila med obe lopi z Zajčevima spomenikoma. Kapela je postavljena na betonski plošči in obrnjena proti notranjosti vrta. Spominja na mali grški tolos s kvadratnim tlorisom, ki se v zgornjem delu nagne navzven. Ometana je v kremni barvi in obogatena na vseh straneh s stiliziranim rastlinjem v rjavi barvi. Na prednji strani je Marijin lik v votlini, tako kot se je pokazala mali Bernardki v Lurdu. Tovrstne Marijine upodobitve so uveljavljen Marijin tip po vsej Evropi. Nad votlino je Plečnik napisal: **MARIJI DEVICI ZIRKELBACHOVI AD 1933**.

Na vogalih kapele so štirje dorski stebri, ki jo zamejujejo. Leseno ostrešje nosi streho rahlo lomljene oblike, ki je pokrita s pločevino, na njej je križ, ki stoji na krogli, ta pa na kvadru.



Jože Plečnik: Zirkelbacherjeva kapela, 1933, od 1986 na župnijskem vrtu

Stane Jarm: Križani, postavljen na župnijski vrt 2015



Zgradbe na severni strani župnijskega vrta

Dom starejših Janeza Krstnika

Župnišče s Finžgarjevo galerijo



Cerkev sv. Janeza Krstnika

Župnijski vrt

Agape



Arhitekt **UROŠ PUST**: AGAPE (šotor ljubezni), 7.4.2019

Pod njim potekajo poletni kulturni dogodki.

V dopoldanskem času je to prostor za druženje starejših občanov iz doma Janeza Krstnika in njihovih obiskovalcev.



Finžgarjeva galerija domuje v župnišču od 7.11.1980. Namenjena je bila kulturnim dejavnostim.

Od 15.7.2014 v njej aktivno deluje **Kulturno - izobraževalno in umetniško društvo Finžgarjeva galerija**, ki skrbi tudi za kulturne dogodke v Agapeju. Letno organizirajo okrog sto prireditev in razstav.

V njej je že večkrat nastopala mentorica mag. Olga Paulič s članicami svojega študijskega krožka „Spoznamo svoje mesto in domovino“ z Univerze za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani. Predstavljali so naslednje teme: simbolika cvetlic v likovni umetnosti, trnovska cerkev z okolico in Jože Plečnik, organizirali in vodili so otvoritveni dogodek dveh razstav slik in kipov.

VIRI

- Janez Pogačnik at al: Trnovski krog, Ljubljana, 2003.
- Ivan Vrhovnik: Trnovska župnija v Ljubljani, Faksimile izdaje iz leta 1933, Ljubljana, 1991.
- Arhiv Kulturno-izobraževalnega in umetniškega društva Finžgarjeva galerija.
- Janez Bernik, Milček Komelj, Jože Snoj: Prazniki v potezi in besedi, Celjska Mohorjeva družba, 2018.



Krakovski nasip 14
Krakovska ulica 21



Kdo sta in kje sta?

Dva angelčka v Krakovem sta kužni znamenji iz 16. stoletja, ki sta vzdani v fasado hiš na Krakovskem nasipu 14 in na dvoriščni strani Krakovske ulice 21.

Prvo kužno znamenje je v obliki ležečega angela, ki je v preteklosti dal ime gostilni Pri črnem angelu, drugi pa je v podobi angela, ki sedi na mrtvaški glavi. Oba lika si z levico podpirata glavo, sta baročno debelušna in imata v desnici znamenje dokončnosti: prvi rotulus (zvitek), drugi pečeno uro.

LEGENDA pravi, da se je pri teh dveh hišah ustavila kuga, ki je med Krakovčani sejala smrt 1599, zato sta angelčka kot kužni znamenji pritrjena na mestih, kjer naj bi se bolezen ustavila.

Znano je, da je spomladi 1598 po Ljubljani morila kuga, ki je zdesetkala prebivalstvo. V manj kot dveh letih se je število Ljubljančanov zmanjšalo z 20.000 na 6000. Na vhodna vrata hiše, kjer so bivali okuženi ljudje, so narisali beli križ in s tem opozarjali ljudi na nevarnost okužbe. Če je v kakšni hiši pomrla cela družina, so vrata zabili z žebli, da bi preprečili širjenje bolezni.

Dr. Ivan Stopar predvideva, da sta angelčka fragmenta protestantskega nagrobnika. Sta edini taki upodobitvi v Sloveniji.

Krakovo (tudi Krakovsko predmestje) je del četrtne skupnosti Trnovo. Na južni strani ga zamejuje reka Gradaščica, na vzhodni reka Ljubljanica, na zahodni sega do nekdanjega emonskega zidu, na severu pa do Zoisove ceste.

Pomembnejše ulice v Krakovem so: Krakovski nasip, Krakovska ulica in Emonska cesta.

V Ljubljani je sedemnajst četrtnih skupnosti.

Včasih je bilo Krakovo predmestna vas. Prvič je bilo omenjeno 1450, vendar je znano, da je bilo ozemlje naseljeno že veliko preje.

Domneva se, da je nemški viteški red, ki je imel svojo komendo na Novem trgu, načrtno naselil to območje. V ljubljanskem urbarju nemškega viteškega reda iz 1490 navajajo, da je v Krakovem stanovalo 38 podložnikov, ki so se preživljali z vrtnarstvom in ribištvom. Zaradi močvirnih tal in bližine reke Gradaščice, ki je pogosto poplavljala, je bilo Krakovo v srednjem veku znano kot kraj, kjer so pogosto izbruhnile številne nalezljive bolezni. Najbolj nevarni sta bili kugi v letih 1348 in 1599. Leta 1599 je bil izbruh kuge tako hud, da se je Kranjski deželni zbor umaknil iz Ljubljane v Kamnik, hkrati pa dal požgati v Krakovem vse zapuščene in okužene hiše. V 18. stoletju so sledili trije veliki požari v letih: 1770, 1774 in 1798.

V 19. stoletju so bili Krakovčani znani kot oskrbovalci Ljubljane s svežo zelenjavo preko celega leta, ribami in pranjem perila za meščane. Zaradi osuševanja Barja in regulacije Gradaščice je po 1890 pričelo ribištvo upadati, zelenjavo pa še danes vozi nekaj kmetov na ljubljansko tržnico.

Skozi Krakovo je tekla pot arhitekta **JOŽETA PLEČNIKA** iz domače hiše na Karunovi cesti v Trnovem v mesto in službo, Staro tehniko na Aškerčevi cesti. Meja med Krakovim in Trnovim poteka sredi trnovskega mostu, ki so ga naredili po Plečnikovih načrtih v obdobju od 1929 do 1932. Na mostu je s kamnito ploščo označeno, da je na severni strani Krakovo. V spomin na krakovske perice je naredil kamnito perišče na Gradaščici, ki ga dandanes uporabljajo otroci na Gregorjevo, ko spuščajo po reki „gregorčke“ z lučkami.



Krakovo je poleg obeh angelčkov zakladnica umetnostnih spomenikov



Na Emonski cesti, pred emonskim zidom, se nahaja krakovska kapelica, v njej je slovit **relief: Marija na Salomonovem prestolu** imenovana tudi „Krakovska Marija“ iz okoli 1265. Je najstarejši ljubljanski krščanski kip. V kapelici se danes nahaja kopija, original je v Narodni galeriji. Umetnostni zgodovinarji predvidevajo, da je bil relief timpanon v portalu prvotne križniške redovne cerkve iz okoli 1260. Ko so križniki 1714 začeli zidati novo baročno cerkev, so svojim podložnikom v Krakovem podarili Marijin relief za njihovo kapelico.

Relief je iz obdobja gotike, iz peščenca, meri 115x115x37 cm, figuralna upodobitev Marije na prestolu pa 71x54 cm. Original je shranjen v Narodni galeriji v Ljubljani.

V knjigi *Sto umetnin Narodne galerije*, je zapisano: „Relief je bil prvotno poslikan, in je nekoč krasil zahodni portal cerkve nemškega viteškega reda v Ljubljani, zgrajene po 1258. Tako imenovana *Krakovska Marija* velja za eno naših najzgodnejših upodobitev Marije. Predmeti, živali in kretnje na reliefu so simbolični namigi, ki pojasnjujejo Kristusovo odrešenjsko vlogo in Marijin delež v njej. Leva ob straneh Marijinega prestola povezujemo z ikonografsko predstavitvijo Salomonovega prestola, zmaja s prepletenima vratovoma pod prestolom ponazarjata premagano zlo, otrokovi prekržani nogi, v blagoslov dvignjena desnica in rotulus v levici pa so napovedovalci Kristusove usode. Mojstrov besednjak je bil zavezan poznoromanski umetnosti, uporabljal pa je že nove gotske oblike, ki se zrcalijo v Marijinem materinskem izrazu, v njeni drži in v trilistno zašiljenem baldahinu prestola, sklenjenem v gotski šilastoločni obliki timpanona.“

Na dvorišču hiše na Krakovski ulici 21, je nasproti angelčku, na gospodarskem poslopju pritrjen **baročni kip sv. Frančiška Asiškega**. Svetnik je v rjavi meniški kuti, z rokama pred seboj, kot v pozi pridiganja. Nad njim je preprost nadstrešek, ki ga ščiti pred dežjem ali snegom. Visok je okrog enega metra.

Na hiši, na Krakovski ulici 13, je tik nad tlemi pritrjen **renesančni relief Matere božje** iz 16. ali 17. stoletja. Je temno rjave barve. V plitvi niši stoji Marija, ki ima desnico na prsih, v spuščeni levici pa drži cvetlični venček. Na rastlinskem loku nad njeno glavo je debelušna angelska glavica.



Krakovska
ulica 21



Krakovska
ulica 13

Na Krakovski ulici 11 je v prvem nadstropju pritrjena **spominska plošča**, na kateri piše, da se je v hiši 12. aprila 1869 rodil slikar **RIHARD JAKOPIČ**. Bil je osrednja osebnost slovenskega slikarstva v prvi polovici 20. stoletja. Bil je vodilni slovenski impresionistični slikar, pokrovitelj umetnosti in teoretik. Od 1879 do 1887 je obiskoval realko, ki je ni nikoli dokončal, zatem je obiskoval predavanja na dunajski Akademiji likovnih umetnosti, na akademiji v Münchnu, nekaj časa tudi šolo Antona Ažbeta v Münchnu.

Impresionistični slog slikanja so poleg njega izoblikovali še sodobniki: Matej Sternen, Matija Jama in Ivan Grohar. Leta 1900 je bil soorganizator prve slovenske umetniške razstave, tri leta zatem pa soustanovitelj umetniškega društva „Sava“, v okviru katerega je s stanovskimi kolegi impresionisti, pripravil razstavo na Dunaju.

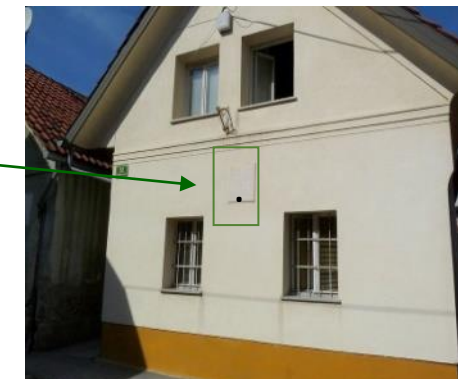
Leta 1900 so se pridružili prvi slovenski umetniški razstavi v Mestnem domu v Ljubljani. Njihova dela so bila dobro sprejeta, medtem, ko na drugi 1902 niso bila. Veliko priznanje so doživeli 1904 na Dunaju, ko so razstavljali v prodajni galeriji Miethke. Dunajsko občinstvo jih je dobro sprejelo, v naših občilih sta pisala o tem sodobnika Ivan Cankar in Oton Župančič.

Jakopič je poskušal s Savani razstavljati v tujini, predvsem v umetniških središčih, Berlin, Dunaj, München, Pariz, London. Bolj uspešni so bili v vzhodni Evropi, manj v zahodni.

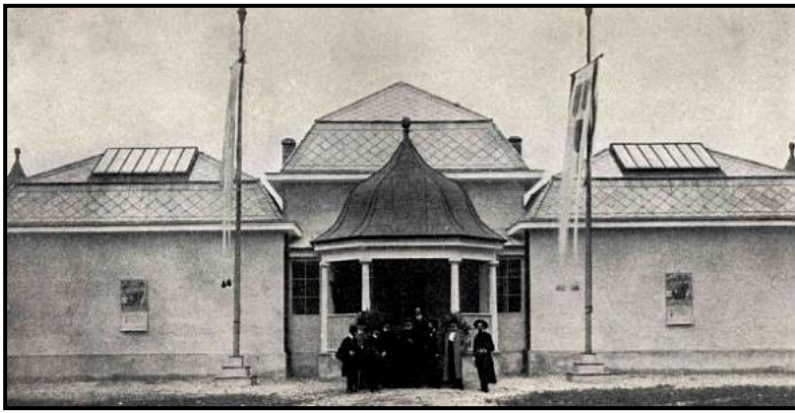
Po vrnitvi v domovino je 1907 skupaj z Matejem Sternenom odprl zasebno slikarsko in risarsko šolo. Po načrtih Maksa Fabianija je dal 1908 na svoje stroške zgraditi prvo slovensko umetniško razstavno galerijo, poimenovano Jakopičev paviljon v Tivoliju. Zgrajen je bil v secesijskem slogu. Zaradi urbanističnih posegov in postavitve železniške proge, ga je oblast kljub odporu 1961 porušila.



Rihard Jakopič velja
za pionirja
slovenskega
impresionističnega
slikarstva.



R. Jakopič: Trnovo III, 1943



Maks Fabiani: Jakopičev paviljon v parku Tivoli, od 1909 do 1961 (fotografija)

Za slikarjevega očeta Frana Jakopiča, je znano, da je bil premožen zeljar, ki je po potresu 1895 someščanom brezdomcem pomagal s tem, da jim je na travniku, med svojo hišo in Gradaščico, ponudil v uporabo velike zeljarske sode in kadi za zasilna bivališča.



Zasilna bivališča v zeljarskih sodih (fotografija iz 1895)

Tomislav Jurčič: Glasbena šola Vič Rudnik, 1985, Gradaška ulica 24



Podkast TOMO JURČIČ - intervju z arhitektom:

„Glasbena šola je bila zgrajena s samopriskom III.

Inovativna sodobna zgradba z razgibano opečno fasado, plavajočim podom s talnim ogrevanjem. Organska gradnja posameznih delov stavbe spominja na zgradbe Franka Lloyda Wrighta (1869 - 1959). Pri gradnji so morali paziti na akustičnost stavbe, tako med učilnicami kot na cestni hrup. Učilnice so za različne instrumente, zato so bile med njimi debele betonske stene. Najbolj zahtevna je bila med trakti gradnja velike dvorane za glasbene nastope.“

Jurčič je delal pri arhitektu Edu Ravnikarju. Sodeloval je pri gradnji Cankarjevega doma, hiše Ferantovi vrtovi ...

VIRI

- Janez Pogačnik at al: Trnovski krog, Ljubljana, 2003.
- Ivan Vrhovnik: Trnovska župnija v Ljubljani, Faksimile izdaje iz leta 1933, Ljubljana, 1991.
- Sto umetnin Narodne galerije, Narodna galerija, Ljubljana, 2017.
- Janez Bernik, Milček Komelj, Jože Snoj: Prazniki v potezi in besedi, Celjska Mohorjeva družba, 2018.
- Podkast Tomo Jurčič - intervju z arhitektom (https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=KCHoQKS1Y_Q).
- Emilijan Cevc: Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom, Ljubljana, 1981.

Izstopajoča kamnita ploščica v zgornjem delu spomenika – napaka ali arhitekturni okras? Kje je spomenik?

Leta 1929 so po načrtih **Jožeta Plečnika** ob 120. obletnici Ilirskih provinc na slovenskem, naredili na Trgu francoske revolucije spomenik v obliki obeliska, poimenovan **Ilirski steber** ali **Napoleonov spomenik** ali **Spomenik francoski Iliriji**. Okrušek stebra je v zgornjem delu prekril Plečnik s kamnito ploščico, ki je dobro vidna.



Trg francoske revolucije, nekdanj Križevniški, nato Valvasorjev trg, je bil urejen v prvi polovici 19. stoletja na mestu porušениh srednjeveških Križevniških mestnih vrat. Arheološka izkopavanja so pokazala, da so bila tukaj tudi stranska vrata rimske Emone. Njihove ostanke so odkrili ob izkopavanjih na mestu, kjer stoji Ilirski steber. Trg francoske revolucije je dobil današnjo podobo med obema vojnoma. Takrat ga je preurejal arhitekt Jože Plečnik v sklopu projekta zelene promenade, ki naj bi povezovala Trnovsko cerkev z Zvezdo – Kongresnim trgom. Trg je dobil današnjo podobo 2002, ko so ga po zasnovah arhitektov Marjana Ocvirka in Boruta Rotovnika zaprli za promet. Leta 2009 so Trg francoske revolucije skupaj z Napoleonovim spomenikom razglasili za kulturni spomenik državnega pomena.

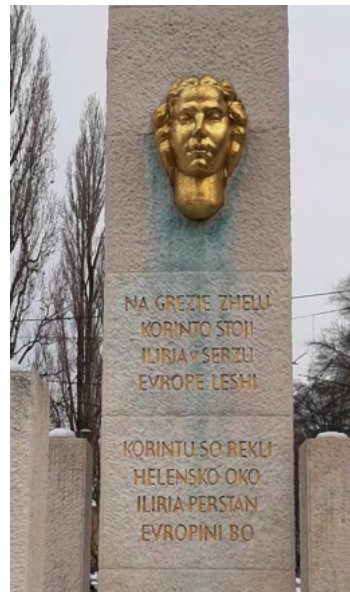
13. oktobra 1929 so v Ljubljani ob veliki svečanosti odkrili spomenik posvečen Ilirskim provincam, ki so bile od 1809 do 1813. Pobudo za njegovo postavitve je dala Glasbena matica. Sprva so si zamislili le skromno spominsko ploščo v Tivolskem parku, a so se odločili za drugo lokacijo. Med predlogi je bil tudi Lattermanov drevored in Park Zvezda, vendar so obe ideji opustili. Jože Plečnik je predlagal postavitve spomenika na preseku osi Vegove ulice, Rimske ceste in Valvasorjevega trga.

Po uskladitvi lokacije na današnjem mestu, se je začelo načrtovanje gradnje. Odbor za postavitve novega spomenika so sestavljali predstavniki Mestne občine Ljubljana, Francoskega inštituta in Glasbene matice. Potek del je nadziral Jože Plečnik. Temo obeliska je povzel po svojem učitelju Ottu Wagnerju.

Steber meri v višino 14 metrov, vanj je vgrajeno 19,14 m³ hvarskega marmorja. Spomenik gradijo kvadri 100x100 cm; velikost kvadrov je morda spomin na metrski sistem, ki ga je uvedel Napoleon.



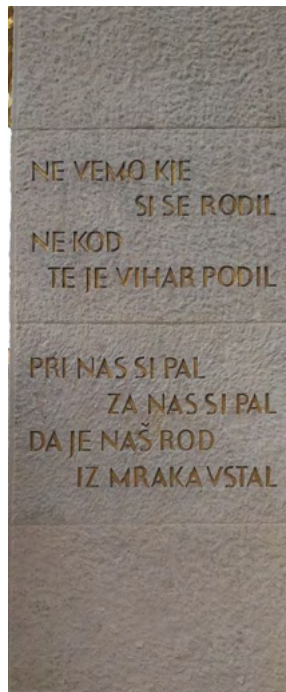
Na severni strani v smeri Vegove ulice je pozlačen bronasti portret Napoleona z lovorovim vencem. Pod portretom so vklesani verzi iz ode **“ILIRIJA OŽIVLJENA”** **Valentina Vodnika:** “NAPOLEON REČE ILIRIA VSTAN DUH STOPA V SLOVENZE NAPOLEONOV EN SAROD POGANJA, PREROJEN VES NOV”



Na južni strani stebra v smeri proti Križankam je bronast pozlačen portret Ilirije (Slovenke). **“NA GRECIJE ČELU KORINTO STOJI, ILIRIA V SRCU EVROPE LESHI. KORINTU SO REKLI HELENSKO OKO ILIRIA PERSTAN EVROPINI BO”**.



Na zahodni strani v smeri proti Rimski cesti je napis v francoščini, ker je v steber med drugim in tretjim kvadrom vzdignjen prah neznanega francoskega vojaka. Napis je delo pesnika **Otona Zupančiča**, ki je bil takrat predsednik Francoskega inštituta. Nad napisom je pozlačena palmova vejica, darilo francoske republike.



Verzi v spomin neznanega padlega vojaka v slovenskem jeziku:

NE VEMO
KJE SI SE RODIL
NE KOD
TE JE VIHAR PODIL
PRI NAS SI PAL
ZA NAS SI PAL
DA JE NAŠ ROD
IZ MRAKA VSTAL

Oton Župančič

Kipar Lojze Dolinar je izdelal glavi Ilirije in Napoleona 1929. Na zahodni strani stebra je pritrdjena pozlačena palmova vejica, ki so jo na odprtje spomenika prinesli predstavniki francoske republike. Na vrhu obelisk je Plečnik predstavil svojo lastno vizijo slovenskega grba, ko je tri sonca Celjskih grofov, ki predstavljajo Štajersko, združil s prsno prepono (brez orla), ki predstavlja Kranjsko.

Ob otvoritvi spomenika so govorniki poudarjali, da je bila Napoleonova Ilirija predhodnica Kraljevine Jugoslavije, saj je prvič združila Slovence, Hrvate in Srbe.

Napoleonov spomenik v Ljubljani je edini spomenik Napoleonu izven Francije.

Ilirske province

Napoleon Bonaparte (Ajaccio, Korzika, 15.8.1769 – 5.5.1821, otok Sv. Helena) je bil znameniti francoski vojskovodja in državnik, katerega vlada je segla tudi v naše kraje. Tu je ustanovil Ilirske province (Slovenija-Istra-Dalmacija), predvsem iz strateških in gospodarskih razlogov. Avstrijo so Province odrezale od morja in vzpostavile kopensko povezavo z Osmanskim cesarstvom. Francija je s tem vojaško in gospodarsko nadzirala obe obali Jadranskega morja in onemogočila pomorsko zvezo med Anglijo in Avstrijo. Province formalno niso bile del francoskega cesarstva, vendar so mu bile povsem podrejene. Glavno mesto je bila Ljubljana. Maršal Marmont je bil 8. oktobra 1809 imenovan za prvega generalnega guvernerja Ilirskih provinc.

Ilirija je bila v starem veku vzhodna obala Jadranskega morja, poseljena z ilirskimi plemeni. **Ilirske province** pa so bile politična tvorba, ki so jo sestavljale slovenske in hrvaške dežele pod francosko oblastjo.



Ilirske province so pomembno prispevale k narodnemu prebujenju Slovencev. Francoski okupatorji so slovenski jezik priznali kot enakopravnega, kar je bilo velikega pomena za narodno zavest Slovencev, šolanje je potekalo v slovenskem jeziku, uvedli so reforme v sodstvu in upravi ter enakost vseh državljanov pred zakonom. Kljub številnim pozitivnim stranem, pa je francoska okupacija na Slovenskem imela tudi negativne posledice: visoki davki, splošna vojaška obveznost, slabše razmere na podeželju, kar pogosto pozabimo.

Reformni ukrepi Francozov so bili:

- na čelu je generalni guverner (Francoz)
- upravno-teritorialne enote so pokrajine (provincije)
- ustanovljeni okraji in občine na čelu katerih so župani (meri)
- enakost pred zakonom in davčna enakost
- odpravljeni privilegiji in funkcije plemstva v upravi in sodstvu
- odpravljeni cehi - uvedba gospodarske svobode
- odpravljeni stara avstrijska uprava in deželni stanovi
- višjo upravo so prevzeli od države imenovani in plačani uradniki
- ustanavljali so štirirazredne osnovne šole in gimnazije
- za kratek čas ustanovljena univerza (s petimi fakultetami - filozofsko, medicinsko, pravno, tehniško in teološko)
- reforma sodstva - posebno sodišče v vsaki provinci (tribunal) za vse kazenske in civilne zadeve
- odprava cerkvenih bratovščin, prepovedane procesije
- uvedba francoskega civilopravnega zakonika *Code civil* oziroma *Code Napoleon*
- uvedba civilne poroke



Maršal Marmont,
prvi guverner Ilirskih provinc



Na južni strani zamejujejo Trg francoske revolucije KRIŽANKE

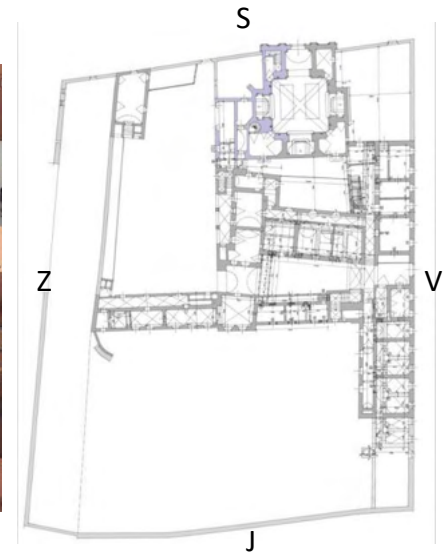
Križanke so preoblikovan kompleks nekdanjega križniškega samostana (originalno zgrajenega v 13. stol.), ki ga je v obdobju med 1952 in 1956 uredil arhitekt **Jože Plečnik**. V kompleks je vključena tudi baročna cerkev Marije Pomočnice iz 1714. Križanke so zadnji Plečnikov projekt in darilo mestu, skupaj z Ilirskim stebrom in z ureditvijo Vegove ulice.

Plečnik je sledil renesančnim principom in z nizom oken na samostanskem zidu, kar je interpretiral kot hišno fasado, ponudil vpogled na dvorišče Križank, kjer nas preseneti izvirno tlakovanje in luči na zidovih. Najbolj se je posvetil oblikovanju prav tega osrednjega prostora - preddverja Križank, ki ga je predvidel kot osrednje festivalsko prizorišče. V obnovo je vpletel sgraffito dekoracijo - renesančno tehniko risanja – za katero je sam izrisal vzorce. Pri prenovi je za okrasitev uporabil kipe in portale s porušeni ljubljanski stavb. Iz malega atrija je dostopno Peklensko dvorišče, ki ga je Plečnik preoblikoval za komorne prireditve. Večino stavbe zaseda Srednja šola za oblikovanje in fotografijo Ljubljana. Prostore sedanjega gostinskega lokala „Plečnikov hram“ je oblikoval za srečanja po prireditvah s stoječo ponudbo.

Učenec, arhitekt Tone Bitenc, je mojstru risal tudi načrte za Križanke. Po Plečnikovi smrti je v njegovi maniri uredil samostanski vrt ob Zoisovi cesti v osrednje festivalsko prizorišče - poletno gledališče. Bitenc je vse do smrti skrbel za ureditvena dela prostorov v Križankah.

ZUNANJOST KRIŽANK V SMERI: SEVER S, VZHOD V, JUG J , ZAHOD Z

1. S Napisna plošča z besedilom in zemljevidom Ilirskih provinc
2. S Nasproti je spomenik Ilirskim provincam Ilirski steber, arh. Jože Plečnik in kipar Lojze Dolinar, 1929
3. S Okno s plastiko Harlekina na polici, kipar Stojan Batič, 1957
4. S Nasproti je pergola Jožeta Plečnika s spominsko hermo Simona Gregorčiča, kamen in bron, 1937
5. S Kamnit portal s polkrožnim lokom - glavni vhod v dvorišče Križank
6. S Baročni vhod v cerkev, napis 1714
7. S Rimski nagrobnik družine Kancijev
8. S Kamnit portal s polkrožnim lokom, vhod v lapidarij, viteško dvorano, prostore Festivala Ljubljana
9. V Kamnit steber (okrog 1,5m), na podstavku (po obliki je enak drugim stebrom, ki jih je Plečnik postavil v Križankah)
10. S-V Kovana ograja - arh. Julius Schmidt 1886
11. V Na sosednji hiši herma nobelovca Friderika Pregla
12. V Kamnit okvir in zazidano gotsko okence
13. V Kamnit portal s polkrožnim lokom – glavni vhod v samostan. Nad vhodom je križevniški grb in 1766
14. V Kamnit portal s polkrožnim lokom
15. J V samostanski zid vzdan kamnit pravokoten portal, na zid je vzdana kamnita tabla z napisom in letnico 1926
16. J Zasut kamnit vodnjak (prstan) z napisom: J. B. 1879
17. J-Z Polkroglo kamnito stopnišče in vhod v samostansko dvorišče
18. J Nasproti vhoda je spomenik, na stebru stoji bronasta herma pesnika Antona Aškerca, kipar Nikolaj Pirnat, 1966
19. Z Spominska plošča pesniku Srečku Kosovelu: relief v obliki bronastega medaljona, kipar Tone Demšar



NOTRANJOST KRIŽANK

1. Personifikacija učenosti in industrije
2. Personifikacija napredka in znanosti
3. Herma Jože Plečnik
4. Herma Janez Bitenc
5. Kopija Herkula
6. Kamnit podstavek – nekdanj bila na njem trojica Genija, Drame in Opere
7. Ostanek kamnitega spomenika z nemškim napisom
8. Podstavek za steber
9. Skulptura v obliki treh rib na podstavku
10. Ležeč ženski akt s piščaljo, na leži
11. Ležeč ženski akt s cvetjem v rogu izobilja
12. Rimska napisna plošča
13. Rimska napisna plošča

VIRI

- Spletne strani, Wikipedia
- Andrej Hrausky, Plečnikova arhitektura v Ljubljani, MGLM in DESSA, Ljubljana, 2017.
- Peter Štih, Vasko Simoniti, Peter Vodopivec, Slovenska zgodovina, I. knjiga, Modrijan, Ljubljana, 2016.
- Fotografije Ilirskega stebra: Borut Zajec.

Kje stoji spominska plošča in kdo jo je dal postaviti?

Križniški priorat je postavil spominsko ploščo v zahvalo Mariji Pomočnici 1924 ob Marijanskem kongresu. Stoji na zidu Plečnikovega lapidarija, ki je sestavni del nekdanjega križniškega samostana ob baročni križniški cerkvi.



Izvolila in posvetila sem ta kraj,
da bo moje ime ondi na večno.
Prim 2. Par 7,16

Pred tem je tu stal spomenik
grofu Alexandru Auerspergu,
znanemu pod pesniškim imenom
Anastasius Grün, 1886.

Baročna križniška cerkev Device Marije pomočnice je sezidana po načrtih beneškega arhitekta Domenica Rossija. V svoji zasnovi ima obliko grškega križa, zaznamuje jo bogat zunanji del, vhodni del je poudarjen z značilno valovito oblikovano strešno kupolo in s pilastri. Pri gradnji cerkve so sodelovali tudi domači mojstri, med njimi je Gregor Maček st., ki je zasnoval tudi današnjo Mestno hišo.

Zgodovina Križank

Samostan je nastal na levem bregu Ljubljane, kjer je križniška komenda zamenjala starejšo templjarsko postojanko, ki naj bi se nahajala na tej lokaciji med 1167 in 1200. Križnike je v Ljubljano poklical koroški vojvoda Ulrik III. Španhajmski, okoli 1228.

Zgradili so samostan s cerkvijo in šolo, ki je bil obzidan že pred 1307. Tam so se nahajala ena izmed srednjeveških vrat t.i. Nemška ali Križniška vrata. Leta 1511 je potres zelo poškodoval cerkev in komendo, ki so jo med 1567 in 1579 tudi delno prenovili (grb: leto gospodovo 1575, Leonhard Frumentin zu Tulmein, vitez križniškega reda, deželni komendant). Današnjo cerkev Device Marije pomočnice je pozidal deželni komtur Guido von Starmberg med 1714 in 1715. Od nekdanje gotske cerkve se ni ohranilo nič, naj pa bi bila Krakovska Madona del nekdanjega cerkvenega portala.

Samostan nemškega križniškega reda je deloval do razpustitve v času Ilirskih provinc, ko so Francozi vanj naselili svoje urade.

Redovna hiša iz 16. stol. je ena redkih renesančnih zgradb, ki so se ohranile v Ljubljani. V samostanu je na svoji poti na Dunaj 10. marca 1782 prespal papež Pij VI.

Leta 1952 so predstavniki mesta Ljubljana prosili arhitekta JOŽETA PLEČNIKA, da preoblikuje Križanke v prostor za prireditve ljubljanskega festivala.

Tako smo Slovenci v Križankah dobili enega najlepših svečanih prostorov v času, ko arhitekturni trendi takšnemu načinu oblikovanja niso bili naklonjeni. Vsa dela so bila izvedena v relativno kratkem časovnem obdobju od 1952 do 1956. Vse gradbene in arhitekturne detajle nekdanje gotske cerkve je predstavil v malem atriju, v posebej za ta namen oblikovanim lapidariju z arkadami.

Jože Plečnik:

„Veste, napravili smo tako, da je ostalo čim več starega in smo samo nekaj dodali.“



Lapidarij



Preddverje



Komendatorjeva hiša z grbom: Leonhard Frumentin zu Tulmein, vitez križniškega reda, deželni komendant, AD 1575



Portal na obzidju



Stela na cerkvenem zidu

- Plečnik je v svoji viziji o Vegovi ulici kot o zeleni kulturni osi, tudi Križankam namenil kulturno vsebino, obudil je zamisel o letnem gledališču.
- Ko je 1954 obnavljal Križanke, je vsem najdenim kipom našel mesto v obzidju, na Peklenskem dvorišču, v lapidariju in dodal še nova obeležja.
- Vrt pred redovno hišo je preuredil v lapidarij z antičnimi ostanki in srednjeveškimi grobnimi ploščami. Samostan je omejeval ometan zid, Plečnik pa je dal omet odstraniti, da je prišla na površje kamnita struktura zidu. Zid je pokrnil z značilnimi strešniki in naredil nekaj okenskih odprtin, da je ustvaril videz hišne fasade.

Auerspergova palača

Zgradba, ki stoji še danes, je bila zgrajena med 1654 in 1658 s prezidavo srednjeveških hiš, ki so stale na tem mestu.

Baročna zgradba je dobila svojo klasicistično fasado v 19. stoletju. Zadnja obnova zgradbe se je končala 2004. Od 1937 je v njej Mestni muzej Ljubljana.

Le nekaj metrov stran je stala še druga Auerspergova palača – Knežji dvorec, na njenem mestu je danes Narodna in univerzitetna knjižnica.

V času Rimljanov je bilo na tem območju pristaniško predmestje rimske Emone, o čemer priča v kleti muzeja ohranjena rimska cesta.



ANTON ALEXANDER VON AUERSPERG – ANASTASIUS GRÜN (Ljubljana, 11.4.1806 – 12.9.1876, Graz),

Rojen v Ljubljani v Auerspergovi palači na Trgu francoske revolucije (Gosposka 15, 17), umrl v Grazu v Avstriji, pokopan v družinski grobnici na griču Šrajbarskega turna.

Oče ga je poslal na šolanje na Dunaj ko je imel 7 let, ker je bila Ljubljana tedaj pod Francozi. Oče je bil zaprisežen pristaš monarhije in ni hotel dečka prepustiti Napoleonovemu duhu.

V zavodu na Dunaju je spoznal Franceta Prešerna, ki je postal njegov zasebni učitelj. Ker ga je seznanjal s prepovedanimi knjigami in s prepovedanimi idejami, so ju ločili.

Prešeren je ostal brez delovnega mesta, vendar je ostalo prijateljstvo med njima vse do Prešernove smrti. Predvsem so bile te vezi literarne, oba sta bila pesnika, s tem, da se je grof zavedal, da je proti Prešernu samo zelenec, zato si je tudi nadel psevdonim Anastasius Grün.

A. A. Auersperg je napisal pesnitev *Nekrolog Prešernu* tako, da je vzel besedilo iz Prešernove pesmi *Pevcu* in ga prevedel v nemščino. Šele 1859 je bila pesem objavljena v delu *Vodnikov spomenik*.

Priзнanja: Maximilianovo odlikovanje (1853), častni meščan Dunaja (1864), častni doktor univerze na Dunaju (1865), kraljevo odlikovanje Veliki železni križ I. reda (1868), častni predsednik delegacije kranjskega državnega zbora (1868), častni meščan Linza (1868), častni član avstrijske akademije znanosti (1871), itd.



Prijateljstvo med
F. Prešernom in
A. Grünom:
spominska plošča
na Upravni stavbi
8. dunajskega
okraja, 1952



Pevcu
(prepesnjeno v nemščino kot nekrolog prijatelju Francetu Prešernu, 1859)
Kdo zná
noč temno razjásnit, ki tare duha!
Kdo vé
kragulja odgnati, ki kljuje srce
od zora do mraka, od mraka do dné!

MARIA RAZALIJA VON AUERSPERG ATTEMS (Graz, 10.4.1816 – 25.3.1880 Graz)

Leta 1839 se je poročila z Antonom Aleksandrom Auerspergom. Bivala sta na Dunaju, v Grazu, na gradu Šrajbarski turn in v dvorcu Dornava, katerega lastnica je bila Marija Auersperg Attems. Leta 1859 se jima je rodil sin Teodor (umrl 1881).

Podatkov o njenem življenju je malo; glavne dogodke lahko rekonstruiramo po življenju njenega moža.

Rada je slikala. Privatno so jo poučevali avstrijski slikarji, kot je bilo za plemkinje to običajno, ker ženske tedaj niso imele dostopa do slikarskih akademij. Da se je s slikarstvom ukvarjala več kot le za občasno zabavo, kaže tudi to, da je v slikanju poučevala mlado sorodnico Marijo Ano Gertrudo Attems Vandur.

Slikala je cvetlična tihožitja in interierje manjših formatov, v poznih letih pa se je ukvarjala tudi s fotografijo (serija posnetkov grajskih interierjev v albumu Dornau/Dornava). Njena cvetlična tihožitja poleg slikarskega znanja odražajo izreden čut za opazovanje in naturalizem ter temeljito botanično znanje, ki ga je uporabila tudi pri načrtovanju vrtov na Šrajbarskem turnu in v Dornavi.

Nekaj njenih cvetličnih tihožitij hrani Narodna galerija v Ljubljani.



Zapuščina Turjaških

Auerspergi (tudi Turjačani oz. Turjaški) so bili najvplivnejša plemiška rodbina na Slovenskem in ena izmed najbogatejših in najvplivnejših plemiških družin v Avstrijskem cesarstvu.

Rodbina se je na Kranjskem naselila v 2. polovici 11. stoletja, ko je prejela prvo posest, grad Turjak. Korenine rodbine verjetno segajo na Bavarsko ali Švabsko. Njeni člani so stoletja sooblikovali politično, družbeno in kulturno podobo prostora in časa v katerem so živeli: boji s Turki, podpora slovenskemu protestantizmu, kranjski deželni glavarji, visoka politika na dunajskem dvoru itd. Prav 16. stoletje je obdobje njihovega najbolj intenzivnega delovanja. Razmah literature, ki jo je narekovala iznajdba tiska, novi reformni tokovi v Cerkvi in grozeča turška nevarnost so bila področja, ki so jih Auerspergi najvidneje zaznamovali.

Eden najbolj znamenitih Turjaških tistega časa je bil **Herbard VIII. (tudi Herward)**. Bil je goreč privrženec Luthrovih nauk in je močno podpiral delovanje kranjskih protestantskih izobražencev. **Pod njegovim okriljem, še bolj pa ob podpori njegovega sina Krištofa, je nastal prvi prevod Biblije v slovenski jezik.** Veliko bolj kot po svojem kulturnem delovanju pa je Herbard poznan po svojih vojaških spretnostih, ki jih je izkazoval predvsem v bojih proti Turkom v Vojni krajini. V eni izmed bitk je izgubil življenje. Njegovo glavo in glavo njegovega sorodnika **Friderika Višnjegorskega** so Turki odpeljali v Istanbul in ju za veliko vsoto denarja prodali Herbardovim sorodnikom. Nagačeni glavi sta bili dolga stoletja glavna atrakcija Turjaškega gradu in Herbardovi potomci so ju vse do druge svetovne vojne ponosno razkazovali obiskovalcem.

Podobno kot Herbard se je v vojaško zgodovino s svojimi zmagami nad turškim polmesecem zapisal njegov sorodnik **Andrej Turjaški, doma z gradu Žužemberk.** Njegova **zmaga pri Sisku 22. junija 1593** je dokončno razblinila mit o nepremagljivosti turške vojske in za dežele Notranje Avstrije je turška nevarnost dokončno prenehala.



Domači grad Turjaških na Turjaku

Šrajbarski turn (grad Leskovec pri Krškem) v lasti rodbine Turjaških od 1658 do 1910



Začetek družine:

12. stoletje

Zgodovinski sedež družine: Turjaški grad

Naslovi: Grofi Auersperg,

vojvode Kočevski,

knezi Sv. rimskega cesarstva,

vojvode Šlezije – Münsterberga...itd.

•**Herbard VIII. von Auersperg** (1528–1575), Habsburški general v vojnah proti Otomanskemu imperiju

•**Andreas von Auersperg** (1556–1593), Kranjski Ahil, vodja bitke proti Turkom pri Sisku 1593

•**Anton Alexander von Auersperg** (1806–1876), avstrijski pesnik (Anastasius Grün) in liberalni politik, častni član mnogih društev, častni meščan Dunaja in Linza



Andrej von Auersperg
Žužemberški - Kranjski Ahil



Herbard VIII. von
Auersperg - Turjaški



Zadnja Turjačanka v

Sloveniji: Marija grofica Auersperg, rojena v Kamniku, 14. 7. 1937, zdravnica, kirurginja, onkologinja, univerzitetna profesorica na Medicinski fakulteti v Ljubljani.

Herbard se je zapisal v zgodovino kot pomemben deželni glavar Kranjske, vrhovni poveljnik hrvaške in slavonske Vojne krajine, kot goreč privrženec protestantizma se je v veliki meri zavzemal, da bi se reformacija razširila tudi po Kranjskem. V ta namen je podpiral in branil mnoge slovenske protestantske pisce tistega obdobja. Na Kranjskem, kakor tudi na Hrvaškem, je zaradi svoje hrabrosti v bojih s Turki veljal za nespornega junaka. Stalno domovanje Herbarda Turjaškega je bil grad Turjak na Dolenjskem.

Na Gosposki ulici št. 19 se je rodil
FRIDERIK (FRITZ) PREGL (Ljubljana 3. 9. 1860 - 13. 12. 1930, Graz)
Slovensko avstrijski zdravnik in kemik, Nobelov nagrajenec za kemijo

Večino življenja je deloval v Avstriji in v Grazu tudi umrl. Kot utemeljitelj kvantitativne organske mikroanalize je 1923 prejel Nobelovo nagrado.

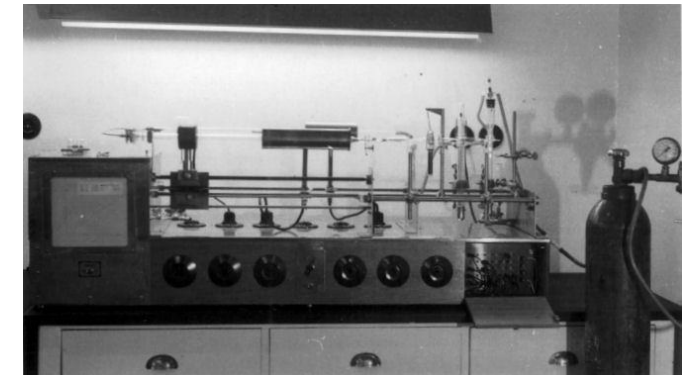
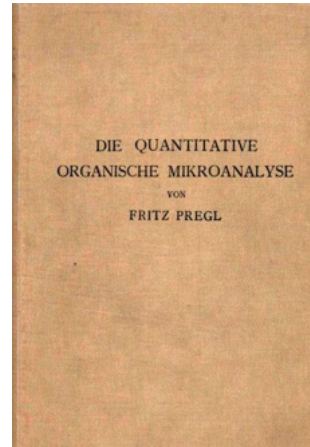
Ko je delal na Inštitutu za medicinsko kemijo v Innsbrucku, je razvil osnove za kvantitativno organsko mikroanalizo. Pogoj za to je bila tehtnica, ki je pri teži 20 gramov zaznala odklon do milijoninke grama natančno. S svojimi sodelavci je Pregl po novih tehničnih postopkih s to tehtnico dosegel zmanjšanje količine preizkusne tvarine in občutno skrajšal tudi delovni čas.

Vse življenje je posvetil kvantitativni organski mikroanalizi in tu dosegel največ, kar je znanstveniku dano - razvil je epohalno metodologijo, ki se je kot blisk prenesla v vse laboratorije sveta in v njih dobila nepogrešljivo mesto.

Preglova izpopolnjena metodologija dela je pomagala do novih odkritij v naslednjih letih. Z njo so raziskali žolčne kisline, vitamine, encime in kemične procese pri poteku fermentacije. V ZDA je Preglova metoda vodila k raziskavam nukleinskih kislin ter posredno k vzponu genetike.



Preglov grob na pokopališču Zentralfriedhof v Grazu



Preglova knjiga o Kvantitativni organski mikroanalizi in naprava za mikroanalizo ogljika in vodika v organskih spojinah v Preglovem laboratoriju Univerze v Grazu

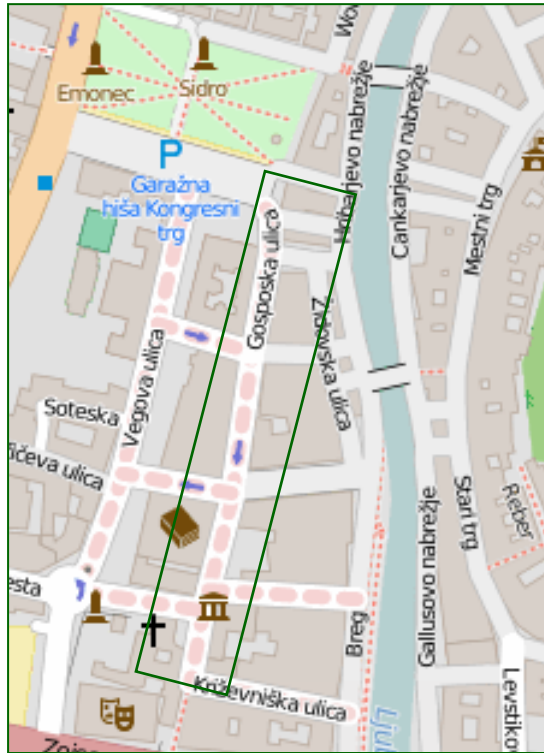
Rojstna hiša Friderika Pregla - na pročelju je njegov doprnsni kip, delo Boštjana Putriha



VIRI

- Spletne strani, Wikipedia.
- Andrej Hrausky, Plečnikova arhitektura v Ljubljani; MGLM in DESSA, Ljubljana, 2017.
- Ivan Stopar, Gradovi na Slovenskem, Cankarjeva založba Ljubljana, 1991.
- Revija GEA, Svet doma, mesečnik, januar 2007, letnik 17, Mladinska knjiga, Založba d.d., Ljubljana.
- Barbara Jaki, Meščanska slika: slikarstvo prve polovice 19. stoletja iz zbirk Narodne galerije, Ljubljana, 2000, 42–49.

Katera ulica na levem bregu Ljubljanice je bila nekoč pomembni del starega mestnega jedra?



GOSPOSKA ULICA, KJER STOJIJO ZGODOVINSKO POMEMBNE STAVBE, JE STEKALIŠČE ULIC, KI JO POVEZUJEJO Z BREGOM LJUBLJANICE:

- Gosposka 2 – stranski vhod na rektorat Univerze Ljubljana - Kranjski deželni dvorec, Vicedomski dvorec ali Fištamija
- Gosposka 4 – ostanki obrambnega stolpa Vicedomskih vrat
- Dvorni trg z Mahlerjevim kipom in spominskim stebrom slovenskim vojnim dobrovoljcem
- Gosposka 1 - Prva ljubljanska knjižnica, danes N Banka
- Gosposka 3 - Palača Barbo, danes hotel Barbo palace
- Židovska steza
- Gosposka 8 - Glasbena matica Ljubljana
- Gosposka 10 – danes hotel Antiq
- NUK – Turjaški - Auerspergov knežji dvorec
- Novi trg s SAZU - Lontovž
- Salendrova ulica in Steinbergova hiša
- Križevniška ulica, Mini teater
- Gosposka 15/17 (Trg francoske revolucije) - Turjaška - Auerspergova palača, danes Mestni muzej Ljubljana
- Križniška cerkev, plošča Mariji pomagaj
- Plečnikov lapidarij, priorjeva (komturjeva) hiša
- Gosposka 19 - Preglova rojstna hiša

GOSPOSKA ULICA, Herrengasse, je dobila ime v sredini 18. stoletja po tam stoječih hišah najpomembnejših ljubljanskih plemičev in meščanov ter Vicedomskem in Deželnem dvorcu. Po Vicedomskem dvorcu – Fištamiji - se je del ulice po ljudsko imenoval Fistanska gassa. Do leta 1515 je bila ulica del ljubljanskega židovskega geta. **Danes so na njej tri najvišje znanstveno – umetniške ustanove v Sloveniji: Univerza Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Akademija znanosti in umetnosti,** ulica se zaključuje z rojstno hišo edinega Nobelovega nagrajenca slovenskega rodu.

Ulica poteka od stika s Kongresnim trgom in Gledališko stolbo do križišča s Križevniško ulico in Križevniško sotesko.

Bila je glavno stekališče plemiške ulice z ozko Židovsko stezo in po njej z Židovsko ulico, Novim trgom, Salendrovo ulico, Auerspergovim dvorcem in palačo ter Križevniško ulico, križniško cerkvijo in samostanom. Vse te ulice in trgi so Gosposko ulico povezovali z bregom Ljubljanice, ki je bila v tistih časih ena od pomembnih prometnih poti, in kjer je bilo pristanišče na Bregu. Kljub prezidavam je ulica ohranila svojo prvotno zasnovo.

REKTORAT UNIVERZE V LJUBLJANI

Prostor, na katerem stoji **Kranjski deželni dvorec**, je zgodovinsko pomemben - na tem prostoru je že konec 15. stoletja stal dvorec Fištamijski, poleg pa so stala Fištamska mestna vrata z zapori. Kot vicedomski dvorec (rezidenca vicedoma, namestnika deželnega kneza, v kateri je prenočeval tudi vladar, kadar se je mudil v Ljubljani) ga viri omenjajo že 1511. V dvorcu so do 1747 stanovali kranjski deželni vicedomi. Od 1793 je bil sedež kranjske deželne vlade. Stavba je bila skromnejša od današnje. V zgradbi se je 1821 odvijal ljubljanski kongres Svete Alianse.

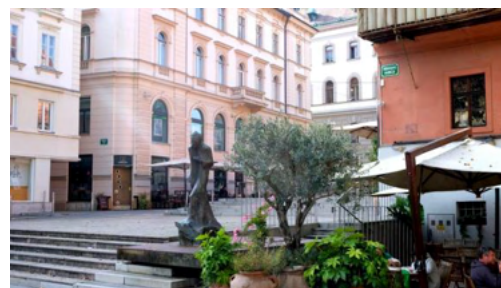
V noči od 14. na 15. april 1895 je Ljubljano prizadel hud potres, ki je porušil veliko mestnih zgradb, mnoge pa zelo poškodoval, tako da je bilo bivanje v njih nevarno. Precejšnja škoda je bila tudi na prvotni stavbi Deželnega dvorca. Tedanji ljubljanski župan Ivan Hribar je bil pobudnik in organizator gradnje vrste pomembnih mestnih zgradb, med njimi tudi novega Deželnega dvorca, danes sedeža Univerze Ljubljana.



Gosposka 1, najstarejša knjižnica v Ljubljani



Deželni dvorec – Rektorat Univerze Ljubljana
Gosposka 2, stranski vhod v Deželni dvorec



Dvorni trg



Gosposka 3,
palača grofov Barbo



Gosposka 4, ostanki vicedomskega
obrambnega stolpa

Gosposka 3, palača grofov Barbo

Palačo je za grofa Jošta Vajkarda Barbo od 1749 do 1752 zgradil arhitekt Matija Perski. Palača je bila zgrajena po zgledu dunajskih baročnih palač in sodi s svojo zunanjsčino med vrhunce baročne posvetne arhitekture v Ljubljani. Fasada je poudarjena s pilastri, razkošnimi kapiteli, okna imajo bogato okrasje. Atika z nizkimi okni je oblikovana po zgledu dunajskih palač. Skozi v prvo nadstropje segajoči kamniti portal, so vozile kočije do stopnišča in naprej na dvorišče s hlevi. Zanimiva je tudi notranjost s stopniščem: iz veže vodita na vsako stran dva polkrožna stopničasta rokava, ki se na sredini združita.

Gospoka 8, GLASBENA MATICA LJUBLJANA

Prva slovenska Glasbena matica je bila ustanovljena avgusta 1872 v Ljubljani. Povod za ustanovitev društva je bil nezadosten posluš tedarne Filharmonične družbe za slovensko glasbo (v drugi polovici 19. stoletja so bila ljubljanska kulturna gibanja pod močnim nemškim oz. avstrijskim vplivom). Poslanstvo Glasbene matice je bilo spodbujanje slovenskih avtorjev h komponiranju, izdajanje slovenskih skladb, zbiranje ljudskih pesmi, glasbeno izobraževanje in formiranje glasbenih skupin. Leta 1882 je ustanovila glasbeno šolo, 1891 pa mešani pevski zbor.



Glasbena matica



Glavno pročelje Glasbene matice na Vegovi ulici

Gospoka 10

Danes **Antiq Palace Hotel** - je veličastna renesančna palača iz 16. stoletja, ki je bila prvotno zgrajena za visoko plemstvo. S skrbno izbranimi naravnimi materiali, lesom, kamnom in apnenimi barvami, so ob obnovi ohranili pristnost zgradbe in ostanke pestre preteklosti (freske, arhitekturne podrobnosti). Hišo je zaščitil Zavod za varstvo kulturne dediščine.



Gospoka 9 - Rdeča palača s čudovitim sgraffito vzorcem



Židovska steza

Do 1515 je bila steza v središču ljubljanskega geta, po katerem je bila pozneje tudi poimenovana. Valvasor poroča, da je bila v njegovem času steza poimenovana kot Reverentz Gässlein (*Uličica spoštovanja*), v začetku 19. stoletja se je pojavilo ime Židovska steza, drugo slovensko ime za to ulico je bil Judovski hod.

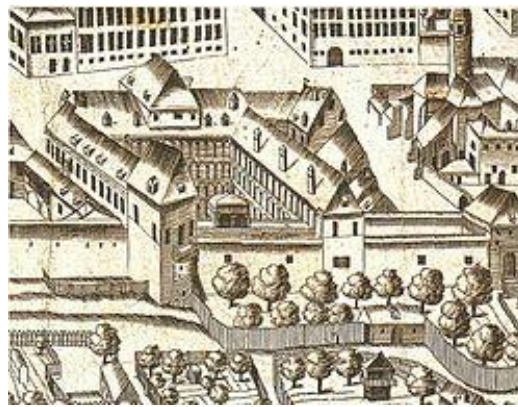
Iz zapisov je znano, da je v Ljubljani vsaj dve stoletji obstajala **sinagoga** oz. molilnica. Po ljudskem izročilu naj bi se sinagoga nahajala v hiši na današnji Židovski stezi št. 4.



NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNJICA (NUK)

je najpomembnejše delo JOŽETA PLEČNIKA v Ljubljani. Zgrajena je bila med 1936 in 1941. Stoji na predelu nekdanjega baročnega Auerspergovega Knežjega dvorca iz 17. stoletja, ki je bil podrt po potresu 1895. Iz vhodne veže vodijo vrata na glavno, mogočno in znamenito Plečnikovo stopnišče z 32 stebri iz podpeškega marmorja, ki se vrstijo do velike čitalnice. V slikovito oblikovani čitalnici so zanimivi Plečnikovi lestenci ter dve stekleni steni, skozi kateri prihaja svetloba z dveh strani med knjige, bralce in lesene mize. V atriju stavbe je ohranjen vodnjak, ki spominja na turjaško preteklost. Zunanost zgradbe odraža vplive italijanskih renesančnih palač.

Nastanek knjižnice je povezan z odlokom cesarice Marije Terezije iz 1774, s katerim je 637 knjig, ki so bile rešene ob požaru razpuščenega jezuitskega kolegija na Levstikovem trgu v Ljubljani, namenila za splošno uporabo v na novo ustanovljeni knjižnici pri ljubljanskem liceju (*Licejska knjižnica*) na Vodnikovem trgu. Leta 1791 je zbirka vsebovala že 20.000 knjig, 1794 je postala knjižnica javnega značaja, 1807 pa je dobila pravico prejemanja obveznega izvoda vseh tiskov z območja dežele Kranjske, med francosko zasedbo pa s celotnega upravnega območja Ilirskih provinc. Po ukinitvi liceja 1850 so jo preimenovali v *Ljubljansko študijsko knjižnico*, 1919 pa v *Državno študijsko knjižnico kot osrednjo knjižnico za vso Slovenijo* s pravico do prejemanja obveznega izvoda tiskov s tega območja. Leta 1921 je postala *Državna biblioteka* in v njen fond so začeli pritekati še obvezni izvodi iz ostalih predelov nekdanje Jugoslavije. Na osnovi Zakona o univerzah in Splošne univerzitetne odredbe je knjižnica 1938 pridobila naziv *Univerzitetna knjižnica v Ljubljani*.



Knežji dvorec



Narodna in univerzitetna knjižnica



Križevniška ulica, ki so jo nekoč imenovali Ribiška, je ena najstarejših ulic v Ljubljani.

Med 1167 in 1200 so tu bivali Templjarji, potem pa so jih na željo grofov Spanheimov, ki so imeli v lasti Kranjsko in so si v Ljubljani uredili upravni sedež svojih posesti, nasledili tevtonski vitezi – križniški viteški red. Križniki so sezidali cerkev in samostan in v okviru tega ustanovili bolnico in šolo za revne otroke.

Med mnogimi ljudmi, ki so se ukvarjali s kulturo, so tu živeli pesnik Srečko Kosovel, pesnik in dramatik Matej Bor, glasbenika Urban Koder in Aldo Kumar, igralka Majda Potokar, direktor Drame Ciril Debevec. Tu je prebival s svojo družino pravnik in odvetnik Blaž Crobath, oče pisateljice Luize Pesjak, pri njem se je zaposlil tudi France Prešeren. Crobathov salon je bil zbirališče slovenskih in slovanskih intelektualcev.

Križevniška ulica je v sklopu Urbane intervencije in ozelenitve mesta postala nov kulturni prostor med Mestnim muzejem in pristaniščem na Bregu. Projekt je zasnoval s sodelavci in prebivalci Križevniške ulice Robert Wabl, ki je tudi ustanovitelj Mini teatra.



Novi trg je eden izmed treh najstarejših trgov v Ljubljani,

poleg Starega in Mestnega trga, saj je omenjen že v virih iz 13. stoletja. Na eni strani meji na obrežje Ljubljanice, na drugi pa na Gosposko ulico.

Prva omemba trga se pojavi 1307. To je bil tudi eden izmed treh predelov, okoli katerih se je razvila srednjeveška Ljubljana. Ob koncu 16. stoletja so bile tukaj še lesene hiše, kasneje pa so zrasle večje zidane zgradbe. V 17. in 18. stoletju so na trgu nastale lepe palače, med njimi tudi **Lontovž**. V 18. stoletju so v njem prirejali različne gledališke predstave, opere ter komedije. Potres 1895 je tudi to stavbo poškodoval, po obnovi je palača dobila klasicističen videz. Leta 1903 je v prostorih Lontovža dobila mesto Kmetijska družba, kasneje pa Akademija znanosti in umetnosti.

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI (SAZU)

SAZU je bila ustanovljena 1938 in je vodilna narodna institucija za znanost in umetnost v Sloveniji. Vključuje vrhunske znanstvenike in umetnike, ki so bili izbrani na podlagi lastnih uspehov na področju znanosti in umetnosti. Goji, spodbuja in promovira znanost in umetnost ter s svojimi dejavnostmi prispeva k razvoju znanstvene misli in ustvarjalnosti v umetnosti.

SAZU se je 1938 na podlagi zakona razvila iz *Znanstvenega društva za humanistične vede*, ki je bilo ustanovljeno 1921. Najprej je delovala v drugem nadstropju Lontovža, po 1945 pa v celotni zgradbi. S širitvijo dejavnosti, se je SAZU razširila tudi na sosednje zgradbe ob Novem trgu.



Salendrova ulica

Teorij o tem, od kod njeno ime, je več. Današnje ime naj bi izhajalo iz Zuländergasse, kar se nanaša na пристanišče na Bregu, kjer so delali pristaniški delavci, ki so jih imenovali zulenderji. Ti so tudi varovali mestna vodna vrata, ki so bila nedaleč stran. O Salendrovi ulici je pisal že Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske, imenoval jo je Sollitingerjeva ulica; če izhaja iz imena Sallitinger, potem se to navezuje na ljubljanskega župana v letih 1601–1602. Vendar pa njeno poimenovanje verjetno ni vezano na ljubljanskega župana, ampak na drugo zanimivo podrobnost življenja v Ljubljani. V času Marije Terezije so v mesto poklicali nizozemske strokovnjake za izsuševanje močvirja in ti so prišli iz pokrajine Zeeland, živeli pa so prav na današnji Salendrovi. Tako je povsem mogoče, da se današnje poimenovanje ulice nanaša na Nizozemce.

Ne glede na izvor poimenovanja so jo 1876 tudi uradno imenovali Salendrova ulica in od tedaj se ni veliko spremenila. Med potresom se je porušila vogalna stavba med Salendrovo in Turjaško ulico, tam sedaj stoji Neptunov vodnjak, ki je bil narejen 1660 v času obiska cesarja Leopolda I. v Ljubljani. Ulico zaključuje vogalna stavba z naslovom Breg 10, ki je zamenjala mnogo znamenitih lastnikov, med njimi barone Codelli in Ivana Tavčarja.

Na Salendrovi 6 stoji Steinbergova hiša, v svoji zasnovi iz 16. stoletja, v današnji podobi pa zgrajena okoli 1750. Poimenovana je po Antonu pl. Steinbergu, rudarskem inženirju iz Idrije in raziskovalcu Cerkniškega jezera. Hiša je kot izjemen baročni spomenik zaščiten.

FRANC ANTON VON STEINBERG

(Grad Kalec pri Zagorju, 28.10.1684 - 17.2.1765, Ljubljana)

Politehnik, kartograf, njegova 1720 izdelana karta notranjskih cest, je eden prvih tematskih zemljevidov slovenskega ozemlja. Leta 1723 je izdelal vzorno navodilo za gradbo in ohranjanje cest, še mnogo let veljavno v Avstriji in inozemstvu. Leta 1712 je postal cesarsko kraljevi komisar za rudnike, gozdove in ceste na Kranjskem (Notranjskem) in takrat se je stalno naselil na pristavi pri Cerknici. Ukvarjal se je tudi z vodami, predvsem s plovnostjo kranjskih rek s poudarkom na Ljubljani. Upravitelj rudnika v Idriji je bil od 1724 dalje. Steinberg je bil tudi nadarjen risar in slikar, pisec knjig o kraških pojavih, ki so v prevodu izšle celo v Belgiji. Kot pedagog je ustanovil tehniško-zemljemersko šolo v Idriji.

Komu je posvečen spomenik in kje stoji?



Napis na tleh:
Slovenskim vojnim
dobrovoljcem in
prostovoljcem borcem za
osvoboditev združitve in
enakopravnost jugoslovanskih
narodov 1912-1918



Spomenik slovenskim vojnim dobrovoljcem stoji v zahodnem delu Dvornega trga ob Gosposki ulici, pod palačo Univerze proti Hribarjevemu nabrežju. Postavljen je bil 1981.

Po obliki je visoka, valjasta, reliefna skulptura, ki stoji na nizkem, kvadrastem, kamnitem podstavku z vklesanim napisom in upodablja glave vojakov in bolničark.

Avtor spomenika je kipar Janez Boljka, ureditev je delo arhitekta Nikolaja Bežka.

Prva svetovna vojna in slovenski dobrovoljci - kdo so bili slovenski dobrovoljci?

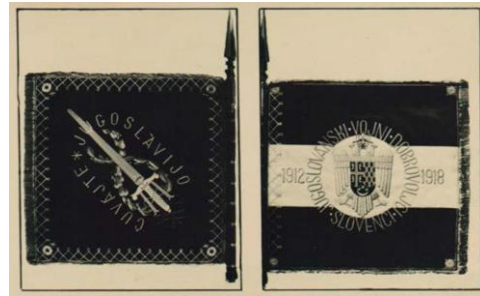
Iskanje rešitve jugoslovanskega vprašanja

Dobrovoljci so bili vojaki in častniki slovenskega, hrvaškega in srbskega rodu, ki so se v prvi svetovni vojni kot avstro-ogrski državljani bojevali v vrstah srbske vojske in njihovih zavezniških armad za osvoboditev in združitve jugoslovanskih narodov v skupno jugoslovansko državo. Bojevali so se na raznih bojiščih po Srbiji, Dobrudži, na solunski fronti, v Rusiji, Italiji in drugod.

Slovenci so bili med dobrovoljci že pred uradnim začetkom prve svetovne vojne, ker je v času balkanskih vojn v srbsko vojsko prostovoljno vstopilo precej v Srbiji živečih Slovencev. Med prostovoljci so izstopali sokolovci in preporodovci.

V dobrovoljsko gibanje Slovenci niso vstopali množično, predvsem zato, ker so vse tri vodilne slovenske politične stranke iskale rešitev jugoslovanskega vprašanja v okviru avstro-ogrške monarhije. Vstopali so individualno, tako kot tudi moj ded, zdravnik dr. Mirko Črnič.

V vojni je sodelovalo okoli 4.000 Slovencev, velika večina preživelih pa se je sčasoma odločila za vojno ujetništvo ali za dezertacijo. Leta 1918 je v srbski vojski bilo le še 234 Slovencev.



Vojno doživetje

Iz spominskih zapisov lahko razberemo, da so dobrovoljci prihajali iz vseh slojev takratne družbe. Večinoma so bili v dijaških letih člani idejnega gibanja Preporod, veliko jih je bilo tudi članov Sokola. Pri dobrovoljcih je bilo opaziti, da so se močno zavedali cilja, za katerega so se borili, zato je bil njihov odnos do boja drugačen od večine vojakov, ki so v rovih čakali na konec vojne in v vojni niso videli smisla.

Dobrovoljci so bili več kot klasični junaki neke vojne, saj jih je poleg poguma gnala zavest, da ima njihovo dejanje tudi ogromen nacionalni pomen.

Natančnejši vpogled v samo gibanje nam omogoča obsežen zbornik *Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912-1918* avtorja Valentina Kežarja, iz 1936. V njem so zbrani spomini, pisma in dnevniki udeležencev v vojni.

Jugoslovanski vojni dobrovoljci Slovenci, 1912–1918
in dva spominska praporja.

Foto: Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.

Dr. Mirko Černič, zdravnik

Odlomek članka iz knjige *Dobrovoljci Kladivarji Jugoslavije 1912 do 1918*, Ljubljana 1936

„Avstrijski sistem nam je bil nerazumljiv in nam je presedal že v šoli sami. Gimnazija je bila ultrakvistična, to je, v višjih razredih samo nemška, v nižjih je bil učni jezik sicer slovenski, razen pri grščini, ki je bila od vsega početka nemška, vse drugo je bilo nemško.

To in tako razglabljanje mi ni dalo miru.

In zbrali smo se slovenski zdravniki dobrovoljci pod okriljem Rdečega Križa ter pohiteli na tako zvani Balkan, da tam oficialno poučujemo vojno kirurgijo in zdravstvo sploh, v resnici pa bratje med brate, da jim pomagamo razkleniti jarem in stresti s šiška sovraga.

In sovrag je bil stresen, pregažen – mali zasužnjeni in teptani slovanski narodi so vstajali v svobodi in v naših srcih se je budila sladka zavest, da ni nikjer zapisano, da bi morali biti ravno slovanski narodi večno pasivne figure v tujih prstih. Pasivno prekletstvo malih slovanskih narodov na jugu se je začelo spreminjati v aktivno kladivarstvo.“



Dvorni trg

Dvorni trg je eden od najstarejših trgov v Ljubljani. Poteka v smeri vzhod - zahod, pravokotno na Ljubljanico. Na vzhodnem delu ga omejuje Hribarjevo nabrežje, na zahodnem delu pa Gosposka ulica.

Dvorni trg je do 1515 predstavljal severni rob ljubljanskega židovskega geta. Židje so se na območju Ljubljane naselili verjetno 1327 in tukaj živeli do 1515.

Prvotno je bil trg poimenovan kot **Burgplatz**, nato pa je bilo 1848 predlagano slovensko ime **Dvorni trg**. Na spodnjem predelu trga je nekdanj stal okrogel obrambni stolp, pred vicedomskimi in mestnimi vrati ob vstopu v Gosposko ulico pa mitniški urad.

Dvorni trg je bil do 2002 namenjen parkirišču za kolesa in avtomobile, potem pa je bil preurejen v niz ploščadi in stopnic, ki je namenjena samo kolesarjem in pešcem.

V poletnem času na trgu potekajo manjši koncerti, prireditve za otroke in plesne predstave, ki pritegnejo veliko domačih in tujih obiskovalcev.



Kranjski deželni dvorec je bil sedež nekdanjega kranjskega deželnega zbora, v katerem je le-ta zasedal in imel svoje urade. Bil je tudi sedež glavarja Dežele Kranjske. Danes je v njem od 1919 rektorat in druge institucije Univerze v Ljubljani.

Palača Dvorni trg 2 je trinadstropna zgradba s sedemosnim neorenesančnim pročeljem iz 1898. Stoji na južnem delu Dvornega trga, vzhodno od palače Univerze. Arhitekta sta bila Filip Jakob Supančič in Ivan Jager. Danes je v zgradbi vinski bar „Dvorni bar“, ki ponuja zelo dober izbor vin na kozarec.

Na Dvornem trgu se nahaja tudi priljubljena **Pizzeria Ljubljanski dvor**. To je neugledna stavba, nujno potrebna temeljite obnove fasade, ki naj bi stala več kot 300 tisočakov. Ker bi občina zanjo prispevala le tretjino potrebnega denarja, torej sto tisočakov, se po vsem sodeč, večje število solastnikov objekta nikakor ne more dogovoriti, kako bodo zagotovili preostali dve tretjini vsote.

Na trgu stoji spomenik **Gustavu Mahlerju**, ki je bil odkrit 2011. Sloviti avstrijski skladatelj Mahler (1860-1911) je bil med 1881 in 1882 zaposlen kot dirigent v ljubljanskem Deželnem gledališču. Velja za enega najbolj pomembnih poznoromantičnih glasbenikov. Kip je delo akademskega kiparja Bojana Kunaverja.



JANEZ BOLJKA, (Sorica, 21.6.1931 - 20.8.2013, Ljubljana) kipar, slikar in grafik

Bolja je 1956 diplomiral na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani. Izpopolnjeval se je v Evropi in na potovanjih po vsem svetu. Umetnik je ostal zvest kot prebivalec in ustvarjalec v svojem mestu, Ljubljani, v kateri je bil aktiven od diplome naprej in vse do konca življenja. Ljubljani je zapustil največ javnih del.

Bolja je postal znan širšim kulturnim krogom najprej s svojim železnim kiparskim ciklusom, varjenjem kosov odpadnega železa in starega orožja v nove oblike. Imel je številne posnemovalce.

Ena njegovih večjih in popularnih bronastih figur v javnem prostoru je bivol ob vhodu v ljubljanski zoološki vrt. Znotraj vrta je še več različnih živali.

Kipar je tudi soavtor podobe nacionalnih simbolov, najprej kovancev za slovenski tolar, kasneje posameznih slovenskih evrokovancev.

Ljubljano krasijo njegovi številni javni spomeniki: najstarejši in največji je spomenik žrtvam narodno osvobodilne borbe (NOB), internirancem na Žalah (1965, pri postavitvi je sodeloval arhitekt Fedja Košir). Kasnejši je spomenik dobrovoljcem prve svetovne vojne na Dvornem trgu. Pred Jakopičevo galerijo je Jakopičev doprsni kip, v Župančičevi ulici reliefi Alojza Gradnika, abstraktna kompozicija pred Moderno galerijo...

Leta 1966 je Janez Boljka prejel nagrado Prešernovega sklada, 1988 pa Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Leta 1986 je Cankarjeva založba izdala monografijo JANEZ BOLJKA.



VIRI

- Dobrovoljci kladivarji Jugoslavije 1912-1918, Valentin Kejžar, 1936.
- <https://www.rtv slo.si/prva-svetovna-vojna/prva-svetovna-vojna-in-slovenski-dobrovoljci/333823>.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Boljka.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Dvorni_trg,_Ljubljana.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Prva_svetovna_vojna.
- https://freeweb.t-2.net/Vojastvo/dok/Zbornik17_dobrovoljci.pdf.



Kdo je upodobljen in kje se nahaja njegova busta?

Busta Gustava Mahlerja, ki jo je izdelal akademski kipar Bojan Kunaver, se nahaja na pročelju hiše Antona Krisperja na Mestnem trgu 2 nasproti Magistrata. Tu je skladatelj prebival v letih 1881 – 1882. V Krisperjevi hiši ga je nastanil Anton Krisper ml., njegov dobri prijatelj in kolega z dunajskega konservatorija. V tem letu je enaindvajsetletni Mahler prevzel mesto dirigenta v takratnem ljubljanskem Stanovskem gledališču (danes Slovenska filharmonija). V spomin na njegovo službovanje v Ljubljani stoji v vhodni veži Slovenske filharmonije njegova portretna busta.

Mahler je častni član ljubljanske Filharmonične družbe, kakor tudi skladatelji Joseph Haydn, Ludwig van Beethoven, Niccolò Paganini in Johannes Brahms ter Mozartov sin pianist in skladatelj Franz Xaver Mozart.



Bojan Kunaver je, poleg Mahlerjevega, izdelal številne portrete pisateljev, Janeza Jalna, Frana Saleškega Finžgarja, Ivana Cankarja, pesnika Daneta Zajca, arhitekta Jožeta Plečnika, skladatelja Ludvika van Beethovna, in še številne druge, tudi neznancev, ki jih je na cesti zaprosil, naj mu pozirajo.

Junij 2011 - Kongresni trg, Ljubljana

Koncert: Gustav Mahler: **Simfonija št. 8 v Es-duru, imenovana Simfonija tisočev. Skladatelj jo je imenoval „sporočilo ljubezni v časih brez ljubezni“.** Ruski dirigent Valerij Gergijev.

Na premieri 1910 je nastopilo 858 zborovskih pevcev, 8 solo pevcev in 171 instrumentalistov – od tu naziv Simfonija tisočev.



Bojan Kunaver:
Gustav Mahler, portret
v veži Slovenske
filharmonije





Bojan Kunaver: Gustav Mahler, 2011
(Kunaver stoji na desni strani spomenika)

Kip je umetnik oblikoval po skladateljevi vokalno simfonični kompoziciji *Pesem o Zemlji* (1907) ali *Slovo*.



Kip skladatelja Mahlerja se nahaja na Dvornem trgu med Slovensko filharmonijo in bregom Ljublanice, prikazuje Mahlerja v celi postavi: majhne rasti, s telesno hibo. Lahko bi rekli, da v fizičnem smislu Mahler ni bil atraktiven, popolnoma drugačen pa je bil v duhovnem smislu. Kipar je izbral trenutek zloma genialnega glasbenika: rahlo nagnjen naprej, v rokah drži neznano glasbilo, kot bi s tem hotel poseči v sfero nedoseženega.

GUSTAV MAHLER (Kališče, 7.7.1860 – 18.5.1911, Dunaj)

Rodil se je v vasi Kališče na Češkem blizu moravske meje, ki je spadala pod Avstro-Ogrsko, židovskim staršem. Kot štiriletni otrok se je začel učiti harmoniko, zatem klavir. Pri desetih letih je prvič nastopil kot pianist in kot dvanajstleten je že koncertiral s tehnično zahtevno glasbo Liszta. Pri petnajstih letih je odšel na priporočilo družinskega prijatelja na Dunaj. Tam je študiral na konservatoriju klavir ter kompozicijo, 1877 je končal gimnazijo, 1878 pa diplomiral na konservatoriju. Študiral je ob podpori družine, po očetovi prezgodnji smrti ga je podpirala starejša sestra.

Leta 1880 je Gustav postal dirigent v poletnem gledališču v Bad Hallu. Zgodnja leta je prebil kot **slabo plačan dirigent v Ljubljani (1881-1882)** in drugih mestih Avstro-Ogrske monarhije, prvo dobro službo je dobil v Budimpešti (1888- 1891), kjer je bil direktor *Royal Opera House in nato* v Hamburgu, kjer je bil prvi dirigent v *Stadt-Theater*. Takrat se je tudi spreobrnil v katolika, kar je imelo pozitiven vpliv na njegovo kariero. Leta 1897 je prevzel vodenje Cesarske filharmonije na Dunaju, kasneje je postal umetniški vodja dunajske Opere. Vzkipljivi in občutljivi umetnik si je nakopal kopico nasprotnikov in 1907 so ga končno spodnesli. Od 1897 do 1907 je bila Mahlerjeva kariera zelo uspešna, potoval je po vsej Evropi: Sankt Peterburg, Benetke, Rim, Pariz, Amsterdam. Z Dunaja je odšel januarja 1908 v New York, kjer je dirigiral v Metropolitanski operi.

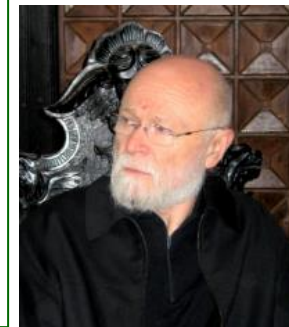
Od 1909 mu je vidno pešalo srce. Izčrpan (leta in leta je počitnice porabljal za komponiranje svojih orjaških simfonij) se je iz Amerike vrnil domov umret, kjer je 18. maja 1911 umrl, star komaj 51 let. Pokopan je na pokopališču Grinzing. Najpomembnejša Mahlerjeva dela so simfonije, devet dokončanih in zadnja, deseta – nedokončana. Velja za pomembnega poznoromantičnega skladatelja.

Mahlerjeva družina



BOJAN KUNAVER (Ljubljana, 12. 8. 1938), kipar

Bojan je imel tri leta, ko je izbruhnila 2. svetovna vojna in z njo posledice, ki jih vojna prinaša. Proti koncu vojne ga je gruča starejših dečkov nagovorila, da je od blizu pogledal predmet, ki so ga le - ti označili kot lučko in, ko se je z glavo približal, je eksplodiralo. Udarni val eksplozivnega telesa je povzročil opekline, potem je dolgo ležal doma z obvezami čez obraz. To je bil trenutek, ko se je v njem prebudilo notranje življenje: njegov domišljijski svet je dobil krila. Imel je srečo v nesreči, da je prišel v roke zdravniku, ki ga je pozdravil brez vidnih posledic. Šolo je obiskoval v Ljubljani. Konec osnovne šole je začel slikati z oljnimi barvami, predvsem perorisbo, v gimnaziji pa je vzljubil kiparstvo, ki mu je ostal zvest vse življenje. Starši so bili usmerjeni v tehnične vede in so želeli, da bi Bojan postal strojni inženir.



Po vojni so se naselili v družinsko hišo v Ljubljani, kjer je v kleti imel svoj prvi mali atelje. Tu so nastali kipi, ki jih je razstavil 1958 skupaj s prijateljem slikarjem Hubertom Scharo na Cankarjevem nabrežju v Ljubljani. Leta 1963 je diplomiral na kiparskem oddelku Likovne akademije v Ljubljani pri profesorju Frančišku Smerduju. Istega leta je pripravil razstavo na Novem trgu in Bregu ob Ljublanici, ki jo je naslovil: Skulpture nasprotij (10 kipov in 3 reliefe). Ko pa je 1965 prejel delovno štipendijo ustanove The E.T. Greenshields Memorial Foundation iz Kanade, je na Starem trgu 11a v hiši Lili Novy najel atelje, kjer je ustvaril večino svojih del. Žal se je po osamosvojitvi in denacionalizaciji moral preseliti v atelje, ki ga je pred tem prizidal k domači hiši. V 73. letu starosti je ustvarjalni zanos prekinila težja bolezen, ki ga je priklenila na posteljo. V svojem dolgoletnem ustvarjanju je ustvaril med 220 in 230 različno velikih skulptur. Večje spomeniške skulpture so: Evridika, Orfej, Jakopičev spomenik, Cankar in cikel Gustava Mahlerja. Prav Mahlerjeva glasba se je dotaknila umetnikove duše tako močno, da je skladatelja prikazal skozi „nešteto“ podob ujetih v trenutku različnih razpoloženj. Skoraj vsi kipi, tako večji kot manjši, tudi spomeniške skulpture, so bili narejeni brez naročil, tudi tisti, ki so imeli srečo, da se je našel denar za odlivanje v bron in se jih je s težavo kje postavilo, so ostali brez honorarja, z manjšimi izjemami. Še dobro, da ima Bojan Kunaver ženo, ki ga ves čas podpira. Umetnik naj bo srečen, da kip vsaj nekje stoji!!! Napisal je monografijo, ki jo je izdal v samozaložbi.

Evridika, Tivoli



Rihard Jakopič, 1970-72, Tivoli



Družina, OŠ Prule



Kiparjev atelje: portreti in Ivan Cankar

VIRI

- Delo, Nina Krajčinovič, Ljubljana od zdaj bogatejša za spomenik Gustavu Mahlerju, 01.07.2011.
- Programska knjižica Festival Ljubljana za leto 2011.
- Delo, Marjan Zlobec: Kiparske upodobitve Gustava Mahlerja, 20.12.2011.
- Delo, Tit Vidmar: Cankar v Zvezdi, 18. 10. 2010.
- Spletna založba ARA, Željko Kozinc,: Kdo se boji Kunaverjevega Cankarja? objava 24. 02. 2021.
- Monografija KUNAVER, samozaložba, 1997.
- Umetnikova soproga Janja Kunaver, intervju, 19. 01. 2023.
- Olga Paulič et all: Raziskovalni projekt TIVOLI IN SPOMENIKI.
- Olga Paulič et all: Monografija TIVOLI in SPOMENIKI, kulturna in naravna dediščina, 2015.

Za koga in kdaj je bil zgrajen paviljon? Kje stoji?



Danes, sredi hrupne obrtno industrijske cone, v nekdanj idiličnem Mestnem logu, naletimo na majhen paviljon. Ostaja kot edini, še avtentični spomenik zgodovinskega dogajanja v Ljubljani 1821, ki je omenjeno v vseh evropskih zgodovinskih enciklopedijah. Paviljon šesterokotnega tlorisa je bil zgrajen tega leta kot darilo meščanov Ljubljane cesarju Francu I. za njegov rojstni dan 12. februarja, ki ga je praznoval v Ljubljani v času kongresa Svete Alianse.

Celoten okoliš Mestnega loga je bil takrat znano lovišče na race, bližnji hrastov drevored pa je bil priljubljen kraj za ježo. Paviljon v empirskem slogu so sezidali z namenom, da se cesar po končanem lovu v njem spočije. Tudi latinski napis na njem govori o tem namenu - v prevodu: »Meščani Ljubljane postavili leta 1821 Francu I., najboljšemu vladarju, vestnemu, osrečujočemu, vzvišenemu, ki je pogostoma v tej hiši, ko je na kongresu skrbel za mir v Evropi, izvolil bivati«.

Paviljon je eden redkih objektov v Sloveniji zgrajenih v empirskem slogu. Ima šesterokoten tloris z zelo položno pločevinasto (sedaj bakreno) streho. Vsaka stranica ima visoko dvokrilno okno s polknicami, na južni stranici pa je urejen vhod s petimi stopnicami. Zunanje stene so poglobljene, klasicistično oker barve, arhitekturni členi pa svetlejši. Pod stopničasto zaključenim strešnim vencem (napuščem) teče latinski napis z velikimi tiskanimi črkami. Obrobje napisnega polja se tudi zaključuje s stopničastim vencem. Paviljon ima ob vznožju nizek cokel, podnožje je nepodkleteno.

- Prva obnova paviljona in poprava latinskega napisa je bila po potresu 1895.
- Cesto dveh cesarjev so poimenovali 1910, v spomin na slavne dogodke v katere sta bila vpletena dva cesarja – avstrijski je ruskemu tu predstavil idejo o izsušitvi Barja, ki naj bi postalo žitnica Evrope.
- Junija 1941 je bil v objektu ustanovni sestanek rajonskega komiteja KPS za Vič in je tam deloval do konca vojne.
- Vrsto povojnih let je bil paviljon zapuščen, a zaseden. V njem so bivali priseljenci in brezdomci, ki so si njegov ključ prodajali.
- Leta 1982 je bil paviljon uradno razglašen za spomenik lokalnega pomena in nato 1987/88 temeljito rekonstruiran.
- 5. marca 1991 so paviljon, zaradi neprimerne izolacije in stabilnosti ob gradnji nove ceste, prestavili in postavili na nove temelje. Obnovljeni paviljon je danes žal pozabljen in neprimerno umeščen v hrupen okoliš.

Empir (francoski cesarski slog) je umetnostni slog poznega klasicizma, ki se je izoblikoval v francoski umetnosti v času Napoleona I. V njem so vplivi antične grške in rimske umetnosti, vplivi Napoleonovih vojnih pohodov v Egipt in renesanse. V Parizu so to spomeniki velikih dimenzij npr. Slavolok zmage, Slavolok Carousel, Napoleonov steber na trgu Vendome, Rue de Rivoli... Pri dekoraciji notranjih prostorov so stropi kasetirani in poslikani z motivi iz rimskega obdobja. Uporabljali so damast, brokat, velur, saten in svilo. Postelje imajo bogate baldahine. Pohištvo je iz mahagonijevega lesa z intarzijami in vložki iz biserne matice, slonovine, porcelana, cizeliranega bronu. Empirski slog postopoma izrine bidermajer v Nemčiji in Avstriji, v Angliji pa slog George IV.

Panjska končnica: ruski car, avstrijski cesar in pruski kralj



NASTANEK SVETE ALIANSE (SVETA ZVEZA) - Dunajski kongres, 1814

Po Napoleonovem porazu je bilo potrebno Evropo na novo urediti in določiti meje držav. Septembra 1814 so se vladarji pomembnih evropskih držav sestali na Dunaju, pod Metternichovim vodstvom. Dunajski kongres je postavil nove temelje Evrope. Glavni cilj udeležencev je bil zagotoviti trajen mir in red v Evropi ter hkrati preprečiti prevelik vzpon katere koli države v Evropi. Najpomembnejše sile na kongresu so bile Avstrija, Rusija, Prusija, Velika Britanija in Francija.

SV. ALIANSA (SVETA ZVEZA) je bila politično-vojaška zveza sklenjena 26.09.1815 v Parizu med avstrijskim, ruskim in pruskim vladarjem, da bi utrdili in ohranili politični zemljevid Evrope (sprejet na Dunajskem kongresu) in preprečili revolucionarna vrenja. Pozneje so se ji pridružile še druge evropske države. Članice so se zavezale, da se bodo sestajale vselej, kadar bo v nevarnosti splošni mir. Prebujene narodne in liberalne ideje pa so živele dalje. V Neaplju so 2. junija 1820 zahtevali, da neapeljski kralj razpiše volitve, izvoljen je bil nov parlament. Ker Avstrija sprememb v Neapeljskem kraljestvu ni hotela priznati, so jeseni 1820 sklicali drugi kongres Svete Alianse v Opavi. Predstavniki petih evropskih sil rešitve niso našli, zato so sprejeli Metternichov predlog, da na kongres povabijo tudi neapeljskega kralja. Za nov kongres Svete Alianse so izbrali Ljubljano.

Namenoma so izbrali manjše mesto, da diplomatov ne bi motile številne družabne obveznosti, pa tudi zato, da se kakšno evropsko središče ne bi uveljavilo kot nosilec evropske politike. Ljubljano so izbrali tudi zato, ker je bila blizu Italiji. Zbrani monarhi so se odločili, da tokrat svoje cilje dosežejo s silo. Vojaška intervencija v Neaplju naj bi bila svarilo vsem drugim uporniškim gibanjem. Metternich je odredil dve vojaški intervenciji. Udeležence kongresa je zgolj seznanil s sklepi. Na velikonočno nedeljo 22. aprila 1821 je bila v ljubljanski stolnici zahvalna maša za uveljavitev miru v Neapeljskem kraljestvu, navzoči so bili vsi monarhi.



Avstrijski cesar Franz I.



Ruski car Aleksander I.



Pruski kralj
Friderik Viljem III.



Neapeljski kralj Ferdinand IV.



Knez Metternich



Ljubljanski kongres Svete Alianse od 10. januarja do 22. maja 1821

Na drugem kongresu se je Sveta Aliansa sestala zaradi revolucijskih nemirov v južni in severni Italiji, ki so sledili obdobju po Napoleonu. Udeležili so se ga trije vladarji in okrog 500 ministrov in predstavnikov Francije, Velike Britanije, Prusije in posameznih italijanskih držav. Idejni vodja in povezovalac kongresa je bil avstrijski kancler, knez Metternich. Aliansa je razpadla 1830 zaradi notranjih sporov. Usodni spor je bilo nasprotovanje avstrijskega kanclerja kneza Metternicha ustanovitvi neodvisne Grčije.

KAPUCINSKI TRG - KONGRESNI TRG V LJUBLJANI

Manjši trg je na tem mestu stal že v obdobju baroka, bil je delno odprt prostor ob nekdanjem jarku ob severni strani obzidja okrog Novega trga. Kasneje so jarek zasuli, na prostoru podrtega kapucinskega samostana pa je nastal trg. Za kongres Svete Alianse 1821 so obstoječi Kapucinski trg razširili in ga temeljito preuredili za parade in srečanja visokih gostov. Kapucinski trg so meščani preimenovali v Kongresni trg z blagoslovom cesarja Franca I.



Razsvetljeni Kongresni trg ob prihodu cesarskega para, januar 1821



Kongresni trg v času kongresa Svete Alianse 1821



Trg pred Magistratom v času kongresa Svete Alianse 1821

Ljubljanci so za kongres izvedeli razmeroma pozno (sredi decembra 1820) in začeli na hitro urejati mesto. Polepšali so stavbe, trge, ulice, zravnali prostor podrtega Kapucinskega samostana v trg za vojaške parade, obnovili gledališče in plesne dvorane, poskrbeli za razsvetljavo mesta, razširili poštne zmogljivosti. Z Dunaja so pripeljali 120 dvornih konj, 22 kočij, veliko število uslužbencev in vojakov.

Prvi je pripotoval 4. januarja 1821 knez Metternich, ključna osebnost kongresa. Nastanil se je v Zoisovi palači na Bregu, kjer je nato gostil vrsto zasedanj in sestankov. Za njim sta 6. januarja inkognito pripotovala avstrijski cesar Franc I. in cesarica Karolina Avgusta in se nastanila v Deželnem dvorcu. 7. januarja se je v odprti kočiji s šestimi vprežnimi konji pripeljal ruski car Aleksander I. in se naselil v Škofijskem dvorcu. Pred prihodom v mesto se je preoblekel v gostilni na Ježici in dvoril krčmarjevi hčeri. 8. januarja se je cesar Franc I. odpeljal do Vrhnike naproti neapeljskemu kralju Ferdinandu IV. Ta je bival v imenitni Barbovi palači (Gosposka ulica 3).

Sledili so prihodi drugih diplomatov, političnih osebnosti, plemičev, ki so s seboj pripeljali številno spremstvo. V mestu je bilo tako, čez noč, 500 prebivalcev več, vendar težav ni bilo niti z nastanitvijo, niti s preskrbo. Meščani so si lahko od blizu ogledali prihode visokih osebnosti, njihove medsebojne obiske in sprejeme. V mestu so se vrstili razgovori, formalni in neformalni, številne slovesnosti, vojaške parade, igrale so vojaške godbe. Vožnja s čolni po Ljubljani, sprehodi, izleti, lov na divjad po Golovcu in na race v Mestnem logu, ježa. Visokim gostom so prirejali gledališke in operne predstave, javne plesne v Reduti, plesne v maskah. Filharmonično društvo je organiziralo koncerte. Vrstile so se slovesne maše, rojstnodnevna praznovanja visokih udeležencev.

Tako je neapeljski kralj Ferdinand 12. januarja praznoval svoj 70. rojstni dan. Cesarica Karolina Avgusta je šla za svoj rojstni dan 8. februarja k maši v Uršulinsko cerkev skozi špalir belo oblečenih deklic, zvečer pa si je skupaj z vladarji ogledala slavnostno razsvetljeno mesto. Podobno je 12. februarja slavil avstrijski cesar Franc I. Visoki gostje so se v Ljubljani očitno zelo dobro počutili, kar so nekateri zapisali v svojih dnevnikih in spominih, ki so bili kasneje objavljeni, „in so žalostni odpotovali iz Ljubljane, ki so jo tako vzljubili“.

Revolucionarno gibanje v Italiji je bilo v času kongresa zatrto, čeprav z vojaško silo. Neapeljski kralj je odpotoval že 3. marca. Ker so izbruhnili nova krizna žarišča v Otomanskem cesarstvu (Grčija, Moldavija, Vlaška), se je kongres podaljšal v mesec maj. Ruski car je odpotoval 13. maja, 21. maja pa še avstrijski cesar in cesarica. Ob cesti proti Medvodam so jima meščani pripravili špalir, otroci so peli in mahali z belimi ruticami v eni roki in zelenimi vejicami v drugi; ob poti so bili postavljeni visoki mlaji. Dan za njima je odšel tudi kancler Metternich. Ko so vsi odšli, se je življenje v mestu vrnilo v stare tirnice. Mesto je zaprosilo cesarja, da Kapucinski trg preimenujejo v Kongresnega in nanj, v čast kongresu Svete Alianse, postavijo visok obelisk. Preimenovanje trga je cesar odobril, predlagal pa je, da namesto obeliska denar namenijo za osušitev Barja.

Vidni sledovi slavnega ljubljanskega kongresa ostajajo: paviljon na Cesti dveh cesarjev v Mestnem logu, Kongresni trg in park Zvezda, gostilna »Pri ruskem carju« na Ježici, Bavarski dvor, v literaturi romana: Ivan Tavčar: Izza kongresa in Mira Mihelič: Cesta dveh cesarjev (*Tavčar podrobno podaja dogodke v času ljubljanskega kongresa in pri tem uporablja prevode zgodovinskega dogajanja iz lista Laibacher Zeitung, vendar dogajanje in zgodovinske osebe umetniško preoblikuje v skladu s svojimi liberalnimi načeli*).

VIRI

- Holz, Eva. Costa, Henrik. Ljubljanski kongres 1821. Nova revija, Ljubljana, 1997.
- Žabota, Barbara. Kongresni trg. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.
- Kopriva, Silvester. Ljubljana skozi čas. Založba Borec. Ljubljana, 1989.
- Vauken, Jaša. Paviljon dveh cesarjev v Mestnem logu v Ljubljani, v: Varstvo spomenikov, Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine, str. 103-10.

II. STARA LJUBLJANA



- **TRIJE TRGI OB STOLNICI SV. NIKOLAJA**
- **OBRAZI NA KLJUČAVNIČARSKI ULICI**
- **POLŽEVA HIŠA**
- **SPOTIKAVCI**

Kaj je predstavljeno na sliki in kje stoji?

POGAČARJEV TRG



Na eni strani Pogačarjevega trga, nasproti vhoda v ribarnico, stoji betonski stožec. V podnožju ima napis: LJUBLJANA MOJE MESTO TRŽNICA 1993.



Na Pogačarjevem trgu je tudi tržnica. Na ličnih lesenih stojnicah prodajajo ekološko pridelano hrano in izdelke domače in umetne obrti. Čez celo leto se na Pogačarjevem trgu odvijajo različne tematske sejemske prireditve, kot je dan suhe robe, eko praznik, dan domače obrti in še mnoge druge, kot n. pr. „Odrpta kuhna“.

Na prostoru, kjer stoji danes Kresija, je že v 14. stoletju stala bolnišnica s cerkvijo sv. Elizabete v kateri je pridigal slovenski protestantski duhovnik in pisec prvih knjig v slovenskem jeziku, Primož Trubar.





Na drugi strani Pogačarjevega trga stoji bronasti kip, lesenega videza, treh žensk. Kiparka Dragica Čadež je uporabila preproste in jasne oblike treh ženskih figur ter jih premišljeno sestavila v zgovorno in preprosto likovno kompozicijo. Z njimi ponazarja množico in s tem spontano množičnost dogodka. Na granitnem podstavku je plošča z napisom: Vztrajnim in pogumnim ženskam, ki so v množičnih demonstracijah 21. junija 1943 zahtevale osvoboditev tisočih internirancev iz fašističnih taborišč. Kip je bil postavljen 2010.

DRAGICA ČADEŽ, (Ljubljana, 1940), kiparka

Študij na Akademiji za upodabljajočo umetnost v Ljubljani je zaključila 1963 pri akademskem kiparju Borisu Kalinu, 1965 se je poročila z akademskim kiparjem Tonetom Lapajnetom. Študijsko se je izpopolnjevala tudi v tujini. Kot likovna pedagoginja je 1982 postala docentka za kiparstvo. Zaposlena je bila na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, kjer je 1998 dobila naziv redna profesorica, na Pedagoški fakulteti v Mariboru in poučevala keramiko na Oddelku za oblikovanje Univerze v Ljubljani. Napisala je dve knjigi o kiparstvu. Dragica Čadež ustvarja predvsem v lesu in glini malo in monumentalno plastiko. Les oblikuje z motorno žago. Njen umetniški izraz je ekspresiven in poteza odločna. Običajno ustvarja v zaključenih ciklih: Sarkofagi, Palčki, Vrata, Olesenele sence,...



Značilni so njeni simbolični, iz dveh ali več oblik sestavljeni kipi. V slovenskem kiparstvu je Čadeževa hkrati s skupino neokonstruktivistov (1968-1972) uresničila konstruktivistične težnje. Sodi med najpomembnejše slovenske moderniste. Sodelovala je na številnih razstavah, umetniških delavnicah in kiparskih simpozijih doma in na tujem. Prejela je številne nagrade. Večino svojega opusa ustvarjenega v lesu je ob pregledni razstavi 1996 podarila Galeriji Božidar Jakac, Kostanjevica na Krki.

Pogačarjev trg je danes ploščad. Dolga stoletja je bil tu del drevoreda, ki so ga ob Ljubljani zasadili v času Ilirskih provinc. Posadili so orehe, kasneje so jih zamenjali s kostanji. Ko so 1995 obnavljali tržnico, so zasadili nekaj novih kostanjev in to je zadnji ostanek drevoreda.

Leta 1892 je Ivan Hribar, tedaj še ni bil župan, predlagal, da naj se del Šolskega drevoreda poimenuje po ljubljanskem škofu Janezu Zlatoustu Pogačarju, ki je pravzaprav zaslužen, da je sploh nastal trg v podobi, kot je danes, saj je dal podreti hleve za stolnico in s tem naredil prostor za trg. Bil je škof, ki je študentom odredil tudi vrtove.

Sedanjo podobo mu je dal arhitekt Jože Plečnik med obema vojnoma.

Trg z vseh strani zapirajo pomembni objekti: na zahodu Kresija, na severu tržnice, na jugu stolnica svetega Nikolaja in škofijska palača ter na vzhodu semenišče. Notranjost baročne stolnice so okrasili slikarja Giulio Quaglio in Matej Langus, kiparji Francesco Robba, Angelo Pozzo, Paolo in Giuseppe Groppelli ter dve stoletji kasneje, arhitekt Jože Plečnik. Leta 2007 so zaključili z zadnjo prenovno cerkve. Danes se na trgu vedno kaj dogaja - poleti je na njem zaživela Odprta kuhna, pozimi pa je na njem drsališče.



Pogled na Pogačarjev trg in „Odprto kuhno“

VODNIKOV TRG

Med stolnico in semeniško knjižnico je prehod s cvetličnim trgom, ki vodi do naše **glavne zelenjavne tržnice s spomenikom Valentinu Vodniku**. Spomenik je bil 1888 prvi javni spomenik pri nas. Bronasti celo-postavni kip, delo kiparja Alojza Gangla, je visok 2,5 m in stoji na kamnitem bloku, ta pa na stopničastem podstavku, oboje je delo arhitekta Jana Duffeja in kamnosekov Toman. Umetnik je Vodnika upodobil kot duhovnika, pesnika in učitelja. Obdaja ga nizka železna ograja. Na podstavku je izpisana zadnja kitica Vodnikove pesmi »Moj spomenik«. Ob proslavi 120. obletnice Ilirskih provinc 1929, so na sprednji strani dodali bronast venec s črkama RF – République Française. Spomenik je ostal na svojem mestu tudi potem, ko so porušili v potresu 1895 močno poškodovan licej, pred katerim je stal.



Alojz Gangl



ALOJZ GANGL (Metlika, 8. 6. 1859 – 2. 10. 1935, Praga), kipar

Gangl se je najprej učil rezbarstva v podobarskih delavnicah v Metliki in Šentrupertu, potem pa kiparstva pri Jerneju Jerebu. Na Dunaju je študiral na tamkajšnji akademiji. Leta 1888, še med študijem, je ustvaril prvi slovenski spomenik nacionalnega pomena, kip Valentina Vodnika, skulpturo iz bronu, ki so jo postavili pred tedanji ljubljanski licej. Gangl je tudi avtor spomenika Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je bil postavljen v Muzejskem parku 1898, 1903 pa so ga prestavili v park pred Narodnim muzejem.

Znani so tudi njegovi kipi na pročelju ljubljanske Opere (1890), doprsni kip Franceta Prešerna, ki stoji na stopnišču Narodnega muzeja (1895), in še nekaj drugih.

V zrelih letih je odšel za vedno v Prago, kjer je nastal ekspresionistični kip *Kristus osameli popotnik*. Skulpturo je poslal v rojstno Metliko, kjer so jo postavili pred tamkajšnje pokopališče. Umrl je 1935 v Pragi.

Njegova umetniška zapuščina je bila razdeljena med Belokranjskim muzejem v Metliki, ljubljanskim Mestnim muzejem in Narodno galerijo.

CIRIL METODOV TRG

Ciril Metodov trg odlikujejo številne znamenite stavbe, večina s srednjeveško zasnovo. Najbolj izstopata stolnica Sv. Nikolaja in Nadškofijski dvorec.

Ciril-Metodov trg je začetek osrednje srednjeveške mestne arterije, ki se nadaljuje z Mestnim, Starim in Gornjim trgom in je dobila današnjo podobo deloma že v baroku, deloma pa po potresu.

Ciril Metodov trg 21 – V bližini Mestne hiše je bil tu od druge četrtine 18. stoletja naprej hotel “Pri divjem možu,” imenovan tudi Bidlmon. Hiša je bila zgrajena 1742, krasita jo zanimivo baročno pročelje s pilastri ter kamniti vhodni portal, ki ga je oblikoval kipar Ludvik Bombasio.

Na **Ciril Metodovem trgu 14** je bila ena najstarejših gostiln v Ljubljani, v kateri so se med obema vojnama zbirali naši znani pesniki in pisatelji: Oton Župančič, Lili Novy, Igo Gruden, Juš Kozak ...

Na hiši **Ciril Metodov trg 6** je kovinski relief, posvečen ljubljanskemu proštu in prvemu nadškofu na Dunaju, Juriju Slatkonji. Bil je ustanovitelj pevskega zbora Dunajskih dečkov.

Nasproti stolnice, na vzhodnem delu trga so stisnjene med ulico in grajski hrib **duhovniške (kanoniške) hiše**, ki so večinoma dvonadstropne in imajo majhna dvorišča ter lepe vrtove na grajskem pobočju. Med njimi je najbolj znan **Codellijev kanonikat**, zgrajen v 16. stoletju, na pročelju katerega so se ohranile nekatere prvine iz časa nastanka hiše, npr. vogalni pomol na kamnitih konzolah ter arkade na dvorišču.

Meščanske hiše stojijo bližje Magistratu in so za eno nadstropje višje. Ena najlepše obnovljenih je hiša, ki jo je naredil stavbenik **Candido Zulliani** v 18. stoletju in je podobna dvorcu v Goričanah, ki ga je gradil za škofa Attemsa. Hišo je predelal in prilagodil dvornemu načinu življenja.

Kanonik je krščanski duhovnik, ki ga škof imenuje za svojega svetovalca. Beseda kanonik je tujka, ki je pri nas v uporabi od 16. stoletja. Prevezeta je po zgledu iz nemške besede kanonikus, kanoniker, oziroma iz italijanske canonico, ki pa je izpeljana iz latinske besede canōn v pomenu pravilo oziroma v cerkvenolatinškem pomenu verska pravila, cerkveno pravo. Izhodiščni pomen je torej izvedenec za cerkveno (kanonsko) pravo.

VIRI

- Sosič, Servial; Čadež, Dragica: Zodba o drevesu. Monografija, Galerija Božida Jakac, Kostanjevica na Krki.
- Z igro v kiparski svet Dragice Čadež. Enciklopedija Slovenije, Knjiga 2. Založba Mladinska knjiga, 1988.
- Opis enote nepremične kulturne dediščine, ev. št. 333. Pregledovalnik Registra kulturne dediščine, Ministrstvo za kulturo RS.
- Lavrič, Ana: Ljubljanska stolnica; časopis Družina, umetnostni vodnik, 2007.
- Vrnitev sramotilnega stebra; časopis Mladina. Pridobljeno januarja 2013.
- Na Pogačarjevem trgu odkrili skulpturo ženskemu pogumu. Pridobljeno 31. Januarja 2013.



Kanoniške hiše na Ciril Metodovem trgu



Kje je skulptura postavljena in kako se imenuje?



Tekst na pitniku je v slovenščini, angleščini in nemščini, napisan je z velikimi črkami: Še nikoli mi ni, na primer, stopilo v zavest, koliko obrazov je na svetu. Množica ljudi je, toda še dosti več je obrazov, zakaj vsakdo jih ima več. So ljudje, ki leta in leta nosijo isti obraz, seveda se ta obrabi in umaže, razpoka v gube, raztegne se kot rokavica, ki jo je kdo nosil na potovanju.

→ R. M. Rilke

Posvetilo razlaga simbolno vrednost te skulpture, ki želi biti družbenokritična: v kanalizacijo odvrženi obrazi ljudi. To se nanaša na Rilkejevo delo, ki govori o tem, da obstajata dve vrsti obrazov – tistih ljudi, ki so na koncu življenja ponošeni kot rokavica, in tistih, ki svoj obraz ves čas menjajo in na koncu ostanejo brez obraza. S tem sporočilom je Brdar hotel, da se po teh obrazih hodi in se ob tem razmišlja o vrednotah družbe.



Obrazi so skulptura s 700 bronastimi odlitki različnih obrazov, ki se razteza po vsej dolžini tlaka Ključavničarske ulice; majhne, ozke mestne ulice srednjeveškega mesta, ki povezuje Cankarjevo nabrežje z Mestnim trgom. Uličica je bila prenovljena 2009, ohranja obstoječ tlak iz granitnih kock malega formata, kanaleta na sredi je izdelana iz pohorskega tonalita, v njo pa so vdlane male bronaste plastike. Leta 2014 so dodali še **pitnik**, ki je bil že v prvotnih načrtih. Na mestu, kjer je sedaj pitnik, je prvotno stal stebriček z Brdarjevimi skulpturami. S postavitvijo pitnika je kipar Jakov Brdar zaključil umetniško delo „Obrazi“. Kulturni spomenik tako ni zgolj skulptura s 700 glavicami-obrazi in pitnikom, temveč je to celotna Ključavničarska ulica.

Kako je nastala Ključavničarska ulica

Pobudo za tlakovanje ene od ulic v starem delu Ljubljane z bronastimi obrazi kiparja Jakova Brdarja je dal že pred leti pokojni arhitekt **Tomaž Brate**. Tomaž Brate je podal idejo, da bi se Brdarjeve male skulpture, ki jim on pravi **Buljavci** in imajo izrazito družbeno kritično sporočilo, umestile v eno izmed srednjeveških ulic Ljubljane. Sprva so nameravali to narediti na Ribji ulici, toda Tomaž Brate je prezgodaj umrl in ideja je morala počakati do 2009, ko je njegova zamisel zaživela s pomočjo **družbe Medis** in Oddelka za kulturo MOL. Izvedbo projekta so poverili arhitektu **Roku Žnidaršiču** iz biroja ATELIERarhitekti.

Brdar o obrazih

V intervjuju z Vitom Avguštinom Jakov Brdar pove: „Že nekaj časa se ukvarjam z obrazi. Na avtobusu od Podutika sedim in gledam obraze, ki vstopajo... Več kot tisoč portretov že imam, različnih obrazov. Kako so zanimivi – popolnost je vedno v nepopolnosti in nikoli ne objameš celote, pa kar koli že gledaš, tudi obraz, ker je le refleksija nečesa. Obrazi, ki se spreminjajo, duše pa ostajajo. Obrazi... Človeškega obraza in zvezdnega neba se ne moreš nikoli nagledati...“



To fotografijo je posnel italijanski novinar, ki se ni podpisal pod članek, v njem pa poroča o svojem srečanju z Brdarjem. Srečala sta se ob Ljubljani, potem pa šla v atelje, kjer mu je Brdar predstavil, kako dela: pred njim je ustvarjal obraze. Novinarja je navdušila hitrost, s katero je Brdar oblikoval material. V trenutku je menjal njihove izraze: opica, ki se spremeni v ptiča in takoj za tem postane človeška hrbtenica.

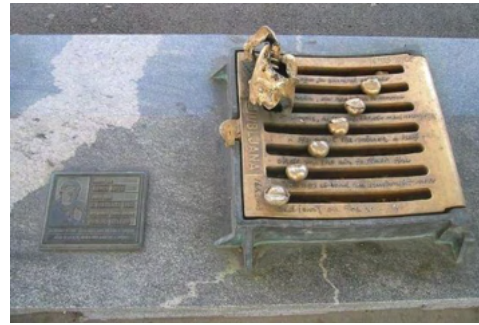
Vogalni kamni in oznaka ulice

Na vhodu Ključavničarske ulice sta dva vogalna kamna in oznaka ulice.

Že od nekdaj so stari Ljubljančani zaščitili vogale svojih hiš pred vozovi, kajti srečanje vozov ali vožnja v križišču ozkih uličic je bilo pogosto težavno. **Arhitekt Jurij Kobe, sin Borisa Kobeta**, je povedal :

„Kamnite oznake ulic in vogalni kamni so nastali po osnutkih Borisa Kobeta v okviru prenove Stare Ljubljane. Pri izvedbi je sodeloval z Zdenkom Kalinom. Kamnite oznake in vogalniki z oznakami naj bi spominjali na dejavnosti v ulicah, po čemer so ulice dobile ime... Seveda je uradna tabla z napisom ulice nasproti kamnitega napisa nekaj, česar moj oče ni predvidel in tega dejstva ne bi bil vesel. V stari Ljubljani je želel uvesti zgolj kamnite ulične hišne številke, kar je še mogoče opaziti na mnogih hišah.

Povedal mi je tudi, da je nekatere vogalnike celo sam klesal (verjetno brusil z brusilko).“



Leta 2003 je ob tiru 1a na ljubljanski železniški postaji postavil spomenik posvečen Jamesu Joyceu. Leta 1904 je namreč Joyce s svojo muzo Noro Barnacle potoval v Trst. Iz vlaka sta izstopila v Ljubljani, misleč, da sta že prispela na Jadransko obalo, nato pa zaradi zmote noč preživela kar v parku. Svoje doživetje je opisal v zbirki kratkih zgodb, ena od njih je Noč v Ljubljani.

TOMAŽ BRATE

(Novo mesto, 1963 - 16. 10. 2008, Ljubljana)

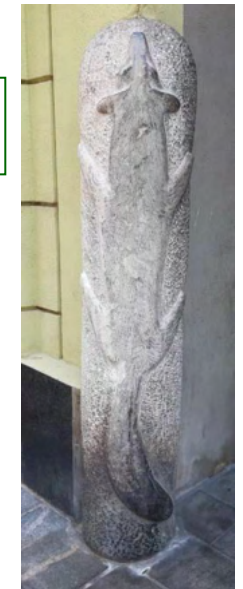
Arhitekt, je pobudnik ideje za tlakovanje ene od ulic v starem delu Ljubljane z bronastimi obrazi kiparja Jakova Brdarja.

S svojimi idejami je skušal prestolnico narediti prijaznejšo tako za prebivalce kot tudi za obiskovalce.

Bil je soustanovitelj prve srednjeevropske arhitekturne revije za kulturo prostora Piranesi in do 1998 tudi njen odgovorni urednik.

Med 1998 in 2002 je bil svetovalec ministra na ministrstvu za kulturo in nato do 2002 svetovalec vlade na ministrstvu za kulturo. Od 2003 je bil zaposlen na mestni občini Ljubljana, najprej na tedanjem oddelku za kulturo in raziskovalno dejavnost, nato na oddelku za gospodarske dejavnosti in promet.

Zdenko Kalin, Boris Kobe:
Vogalni kamen, 2006



JAKOV BRDAR (Livno, BiH, 22.4.1949), kipar

Po končani srednji šoli se je preselil v Slovenijo. Kiparstvo je študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je 1975 diplomiral, štiri leta kasneje pa opravil specialistični študij pri Dragu Tršarju. Izpopolnjeval se je v Parizu in Berlinu, kjer je postal član zveze umetnikov Berufsverband Bildender Künstler.

Od 1980 je imel status svobodnega kulturnega delavca; upokojil se je 2011.

Sodi med najpomembnejše sodobne kiparje na Slovenskem.

Pripada generaciji, ki je v osemdesetih letih 20. stoletja gojila figuraliko in začrtala vzporednico z novo podobo v slikarstvu. Njegov opus zaznamuje ekspresivna figura, tako človeška in živalska kot mitološka. Vseskozi se posveča anatomiji, priteguje ga geometrija človeške konstitucije s trdno konstrukcijo in ritmom skeleta. Telo obravnava bodisi detajlno in analitično v upodobitvah torzov in delov okostja bodisi kot celoto, zajeto v odločni potezi.

Motivi njegovih del so vojaški, politični, verski... Povedal je, da vse kar ustvari, sprva nastane v njegovi glavi, šele nato začne ustvarjati v fizični obliki. Motive za svoja dela črpa tudi iz del Botticellija, Rembrandta, Picassa...

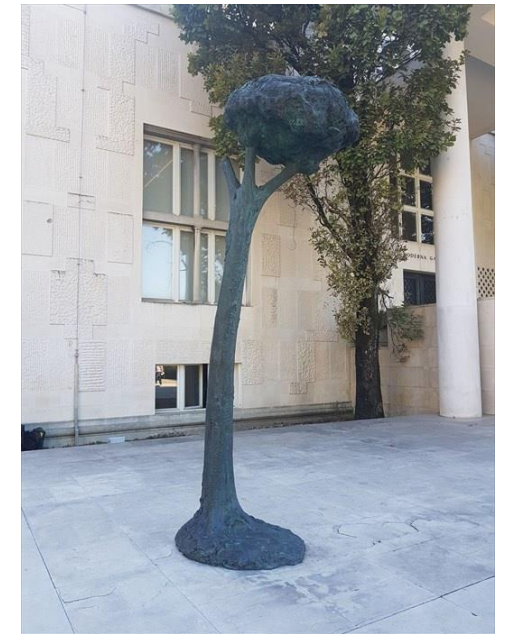
Nagrade

Leta 1974 je prejel študentsko Prešernovo nagrado, sledile so odkupne nagrade na razstavi Društva slovenskih likovnih umetnikov v Ljubljani 1978, na 4. jugoslovanskem bienalu male plastike v Murski Soboti 1979 in na jugoslovanskem bienalu akvarela v Karlovcu 1983. Leta 1987 je zmagal na Bienalu jugoslovanske skulpture v Pančevu, 1998 na javnem natečaju za spomenik Rudolfu Maistru, istega leta je dobil nagrado Prešernovega sklada za razstavo *Pridiga ptičem* v Mali galeriji v Ljubljani, 2010 nagrado mesta Ljubljane za življenjsko delo.

O njem sta bila posneta **dokumentarna filma** *Popolni torzo* (Helena Koder, 1993) in *Kip* (Andrej Lupinc, 2000) ter **dokumentarni portret** v seriji *Zapeljevanje pogleda* (Amir Muratović, 2011).



Nagrada Prešernovega sklada:
skulptura *Pridiga ptičem* pred
Moderno galerijo



Jakov Brdar je avtor številnih kipov po Ljubljani
Najvidnejši je kip generala Rudolfa Maistra (1999) ob glavnem kolodvoru. Brdar je odlično upodobil konja v gibanju.



Adam in Eva na
ljubljski tržnici

V Ljubljano so prišli v različnih časovnih obdobjih študirat na Akademijo za likovno umetnost štiri študentje iz Bosne in Hercegovine. Dva sta se izobraževala za kiparja in dva za slikarja. Po končanem študiju so trije ostali v Sloveniji, Mersad Berber pa je odšel na Hrvaško.

1. Beus Petar, rojen 1939, slikar
2. Berber Mersad, rojen 1940, slikar
3. Brdar Jakov, rojen 1949, kipar
4. Begić Mirsad, rojen 1953, kipar

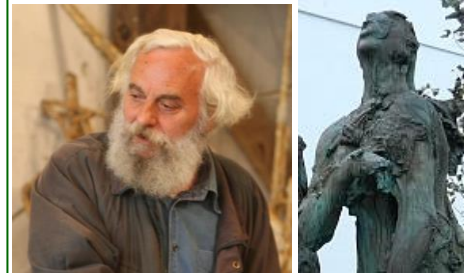
Umetniki in upodobitve žensk



Petar Beus



Mersad Berber



Jakov Brdar: Eva



Mirsad Begić: Ivana Kobilca

VIRI

- Mestna občina Ljubljana, ponedeljek, 21. 12. 2009, »Obrazi« - nova podoba prenovljene Ključavničarske ulice <https://www.ljubljana.si/sl/aktualno/obrazi-nova-podoba-prenovljene-kljucavnicarske-ulice/>.
- [https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi102018/Slovenska biografija](https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi102018/Slovenska%20biografija); Bibliografija kiparja Jakova Brdarja.
- Dnevnik: Jakov Brdar: Na tržnici se izgubim kot majhna čebulica, <https://www.dnevnik.si/299508>.
- 70 let Jakova Brdarja, „kiparja, ki v sebi nosi svojo izkušnjo sveta“ <https://www.rtvsllo.si/kultura/vizualna-umetnost/70-let-jakova-brdarja-kiparja-ki-v-sebi-nosi-svojo-izkusnjo-sveta/486158>.
- A coffee in Ljubljana, Meeting the Artist Jakov Brdar, intervju z italijanskim novinarjem, <https://www.franconiphotos.eu/en/news/coffee-in-ljubljana-meeting-the-artist-jakov-brdar/>.
- Rok Žnidaršič, Medprostor: Odvadili smo se, da se v mestu gradi, 4 decembra, 2022.
- Umetniški pitnik v Ljubljani, Ljubljana je dobila nov pitnik, ki ni le to, temveč gre za bronasto umetniško skulpturo akademskega kiparja Jakova Brdarja, 26. 6. 2014 | Besedilo: S. O., <https://deloindom.delo.si/skrbno-z-vodo/umetniski-pitnik-v-ljubljani>.

Kaj je to in kje je?



Hiša na današnjem Ribjem trgu 2 je najstarejša datirana hiša v Ljubljani.

Zgrajena je bila 1528, na tedanji Ribji ulici. Danes je nad vhodnimi vrati ohranjen grb njenega **lastnika Volbenka Poscha**. Od tu tudi ime Polževa hiša.

Posch je bil zelo bogat trgovec, ki se je ukvarjal s prodajo različnega blaga. Med drugim je imel tudi največjo trgovino z vinom in kopališče na Ljubljani, v bližini današnjega Šentjakobskega mosta. Leta 1520 je bil Posch ljubljanski župan. Polževa hiša je znamenita tudi zato, ker je v njej 1562 stanoval pisatelj prvih slovenskih knjig in **protestantski duhovnik Primož Trubar**. Leta 1535 je bil pridigar in 1542 stolni kanonik v Ljubljani, v letih 1561 – 1565 pa superintendent za Kranjsko.



Ribji trg 2: gostinski lokal



(Pavel Künl, 1847) Ribji trg nekoč in danes z vodnjakom in Ribjo brvjo

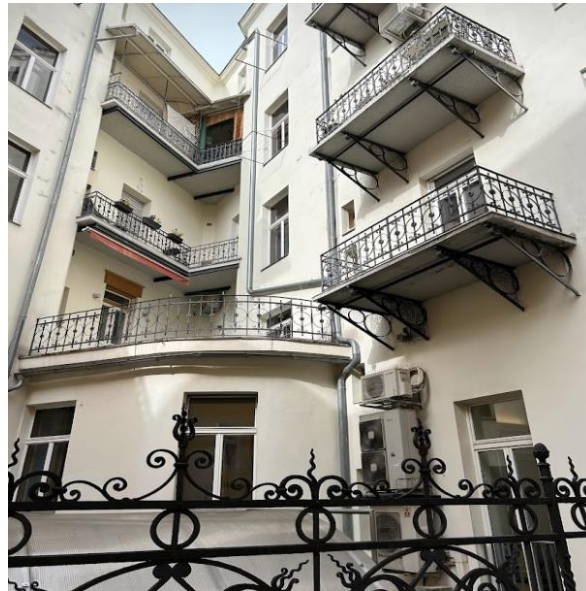


Ribji trg je najmanjši ljubljanski trg, ob Ljubljani in Cankarjevem nabrežju. Nastal je po potresu 1895, ko so na območju Ribje ulice porušili dotrajane hiše in ustvarili prostor za trg. Ulica in današnji trg sta dobila ime po ribiškem pristanu in ribji tržnici, ki sta bila tu od 16. do 19. stoletja.

Vhod v prvo nadstropje Polževe hiše je iz Stritarjeve ulice 7



Dvoriščna stran Polževe hiše med Stritarjevo ulico in Ribjim trgom



V prostorih Trubarjeve hiše literature in ilustracij - Vodnikova domačija, je prostor za predavanja in razstavni prostor – center ilustracije



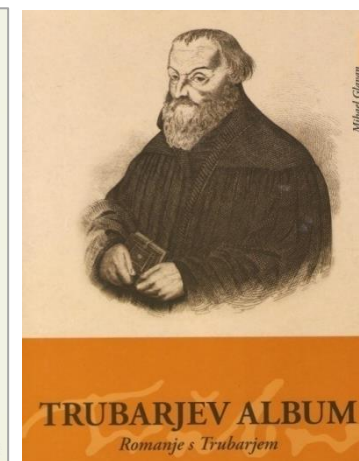
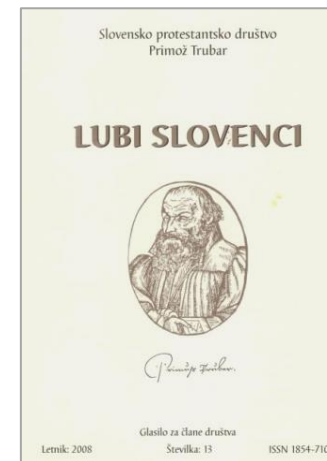
Ljubljana je 2. septembra 2010 pridobila svojo Hišo literature in se tako pridružila številnim evropskim mestom (Münchnu, Dunaju, Hamburgu, Salzburgu, Kölnu...), v katerih že vrsto let delujejo tovrstne javne institucije. Trubarjeva hiša literature je poseben javni prostor, namenjen literaturi in knjigi, ki s kontinuiranimi dogodki skozi vse leto pomembno prispeva k živahnemu kulturnemu in urbanemu utripu.

S programskega vidika literarna hiša združuje dva temeljna vidika: literarno – umetniškega in kritično - reflektivnega.

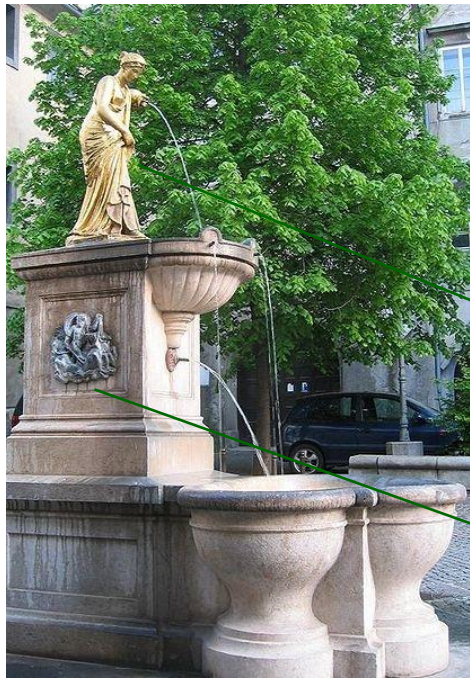
V Hiši literature je naš študijski krožek nastopil s predstavitvijo dvakrat:

- 14.4.2011 Še ne videna Ljubljana in
- 25.10.2011 Ekскурzija po Trubarjevi poti v Nemčijo.

1508 – 1586



Upodobitve Primoža Trubarja



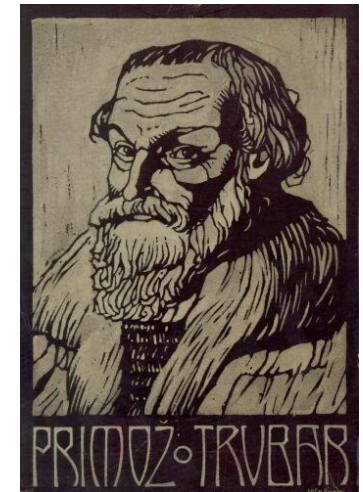
Nimfa in Pozejdon



Jakob Lederlein: Primož Trubar, 1578, lesorez



Jorger Blasger: Primož Trubar, 1561, bakrorez



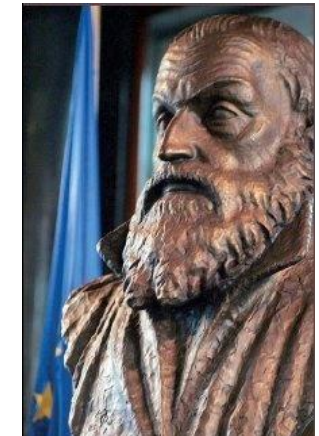
Saša Šantel, lesorez, 1908



Fran Berneker: Spomenik Primoža Trubarja, 1908. Kip je bil razglašen za kulturni spomenik javnega pomena. Največja pobudnika za postavitve v Ljubljani sta bila Anton Aškerc in župan Ivan Hribar.



Doprnski kip Primoža Trubarja, delo Borisa Kalina, stoji v parku izza cerkve sv. Maksimilijana v Celju. Trubar je bil v tej cerkvi nekaj časa kaplan in beneficiat.



Leta 2008 so ob 500. letnici Trubarjevega rojstva v veži NUK odkrili Trubarjev doprnski kip (Tine Kos).

Sredi Ribjega trga je **vodnjak Dekle z vrčem** s kipom zlate deklice (nimfe), ki zliva vodo iz vrča. Nimfa stoji na podstavku, iz vrča zliva vodo v školjko, od koder tečejo curki v spodnje korito. Na stranicah podstavka so enako velike reliefne plošče z bogom Pozejdomom. Kip izvira iz druge polovice 19. stoletja kot zaključek vodnjaka, ki je sprva stal v bližini gradu Tivoli. Nato so ga prestavili ob rob gozda, ob Jesenkovo učno pot, 1981 pa na Ribji trg ob Ljubljani. Kip deklice je ob prenovi pozlatil kipar Vasja Urlih.

Primož Trubar - oče slovenskega jezika in književnosti

(Rašica, 8./9.6.1508? - 28.6.1586, Derendingen)

Slovenski protestantski duhovnik, pisatelj in prevajalec

Trubar nam je dal prve tiskane knjige in poskrbel, da smo tudi Slovenci lahko stopili v korak z drugimi kulturnimi narodi.

Ker je bil prvi, ki je zapisal slovenski jezik, je moral postaviti temelje knjižnega jezika. Osnoval ga je na ljubljanskem oz. osrednjeslovenskem govoru, dodal pa mu je dolenske značilnosti (npr. vejdel) in nemške besede (npr. štuki, bukvice).

➤ Napisal je 22 knjig v slovenščini in dve v nemščini. Knjigam je napisal tudi predgovore.

➤ Napisal je deset predgovorov v nemščini h knjigam tujih avtorjev.

1550: Catechismus, z dodatkom pesmi, v gotici (ponovno 1555 v latinici); seznam verskih resnic, oziroma priročnik z vprašanji in odgovori, ki so ga uporabljali pri verskem pouku

1550: Abecedarium, v gotici (ponovno 1555 v latinici ter 1566)

1555: Ta evangeli sv. Matevža

1555: Ena molitov tih krščenicov, kir so zavolo te prave vere v Jezusa Kristusa pregnani

1557: Ta prvi dejl tiga noviga testameta

1557: Ta slovenski koledar (ponovno 1582)

1558: En regišter... Ena kratka postila

1560: Ta drugi dejl tiga noviga testameta



Biblijski zavod v Urachu



Trubar je bil 1561 ustanovitelj in ravnatelj Biblijskega zavoda v Urachu;

v letih 1562/64 je bil ravnatelj baron Ivan Ungnad.

Velja za prvo svetopisemsko družbo na svetu, saj so se v njej ukvarjali z dejavnostmi, ki so značilne za današnje svetopisemske zavode:

1. Prevajanje Svetega pisma - želeli so prevesti v južnoslovanske narodne jezike - imeli so zaposlene tri prevajalce, več tiskarskih mojstrov in korektorjev.

2. Tiskanje - v štirih letih delovanja (1560 – 1564) so v njem natisnili 30.000 knjig v slovenščini, hrvaščini in italijanščini v treh različnih pisavah: glagolici, cirilici in latinici.

V Univerzitetni knjižnici v Baslu hranijo tiske iz Uracha, ki so se ohranili iz Ungnadove osebne knjižnice. Gre za 21 del slovenskih, hrvaških in italijanskih tiskov, nekateri so v več različicah. Zbirko sestavljajo: trije slovenski tiski, šestnajst hrvaških v glagolici, devet hrvaških v cirilici, šest hrvaških v latinici in šest v italijanščini. Nekaj primerkov hranijo še druge evropske knjižnice.

3. Trubar je s sodelavci organiziral tudi prevoz in prodajo knjig na slovenskih in hrvaških ozemljih. Zaradi nevarnosti, da bi knjige zaplenili in uničili, so jih tovorili na skrivaj.

Precej knjig so morali prodati pod ceno, še več podariti.

4. Za svoje delo so zbirali prostovoljna sredstva.

Glavna prevajalca hrvaške Nove zaveze, natisnjene v glagolici in cirilici v letih 1562 in 1563, sta bila Anton Dalmata in Štefan Konzul.

ZANIMIVOST: Cerkevno ordningo je odkril Slovenec 1971 v Vatikanskem muzeju

Dolga leta je veljalo, da se je edini izvod Cerkevne ordninge, ki je izšla 1564, hranil v Saški deželni knjižnici v Dresdnu, kjer je bil 1945 med bombnim napadom uničen.

Leta 1971 pa je v Vatikanski knjižnici med iskanjem gradiva za svojo doktorsko nalogo Jože Markuža, župnik v Zgoniku na Tržaškem, 'po naključju' odkril izvod 400 let stare knjige. Čeprav je večina gradiva v Vatikanski knjižnici natančno urejenega, je bila Cerkevna ordninga shranjena na 'napačnem' mestu ter tako dolga leta ostala skrita iskalcem Trubarjevih del.

Trubarjeva obeležja v Nemčiji



Primus Truber Haus, Heinlenstr. 40, Tübingen



Dvorišče Trubarjevega Biblijskega zavoda: Primož Trubar, kipar Kurt Graber, Bad Urach, 1986



Spominska plošča, l. 2000: Tübingen, Bürgersteige 7 – nekdanja Mohartova tiskarna, kipar Dušan Tršar



Doprni kip Primoža Trubarja ob glavnem vhodu
Leta 2006 se je na pobudo Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar pričela akcija za postavitve Trubarjevega doprsnega kipa ob glavnem vhodu v cerkev sv. Manga. Kip je izdelal akad. kipar Mirsad Begić, svečano pa ga bodo odkrili ob slovesnosti v čast 500. obletnice Trubarjevega rojstva, junija 2008.



Trubarjevo leto 2008 - ob 500 letnici rojstva in upodobitve na denarju



Ime ulice v Derendingenu



VIRI

- <https://www.kam.si/polzeva-hisa>.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Ribji_trg.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Primož_Trubar.
- <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi729148/>.
- <https://www.celje.si/sl/kartica/kip-primoža-trubarja>.
- http://www.trubar2008.gov.si/zanimivosti/trubar_na_denarju/index.html.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Trubarjeva_domačija.

Kaj predstavljata ploščici in kje ju vidimo?



FRAN:

- Tlakovec, prevlečen s slojem medenine, v kateri so zapisana imena žrtev holokavsta.
- Spotikavci so tlakovci z imeni in priimki judovskih družin, ki so bile umorjene v holokavstu.
- Pred hišami, iz katerih so jih odpeljali, so jim postavili spotikavce, spominske granitne kocke z njihovimi imeni.
- V Ljubljani so se s postavitvijo spotikavcev spomnili na žrtve nacističnega pregona v prestolnici.

Spotikavci, obeležja v tlaku

Spotikavci oziroma Stolpersteine so umetniški projekt: medeninaste kocke na pločnikih pred hišami, iz katerih so bile žrtve nacionalsocializma odpeljane v koncentracijska taborišča. S postavitvijo medeninastih kock na pločnikih pred njihovim zadnjim svobodnim naslovom, se je umetnik Gunter Demnig poklonil žrtvam nacionalsocializma v obdobju 1933–1945. V tem obdobju se je dogajal največji genocid v zgodovini človeštva, holokavst.

Na ta način je želel ohraniti spomin na vse žrtve nacističnega preganjanja, ne le Jude. Prvi spotikavec so vstavili v tlak v Kölnu 1992, natančno pol stoletja po tem, ko je Heinrich Himmler odredil deportacijo stotine Sintov in Romov v koncentracijska taborišča. Gunter Demnig citira Talmud, ki pravi, da je *“oseba je pozabljena šele, ko pozabimo njeno ime”*. Spotikavci nas spomnijo na osebo, ki je nekoč tam živela. Vsak „kamen“ se začne z napisom „Tukaj je živel/a“ ...

En „kamen“. Eno ime. Ena oseba. Tlakovci, prevlečeni s slojem medenine in z vklesanimi osebnimi podatki posamezne žrtve, so danes postavljeni že v več sto mestih po Evropi.

Prvi spotikavec za Sinte in Rome





Gunter Demnig, nemški umetnik, se je rodil dve leti po koncu druge svetovne vojne. Z zanimanjem se je lotil preučevanja vzrokov, ki so pripeljali do grozodejstev, hkrati pa se je spraševal, kakšno vlogo so v krutem času odigrali njegovi starši. Ugotovil je, da je njegov oče sodeloval pri letalskih napadih, kar je zelo vplivalo na njegov odnos do njega in do žrtev druge svetovne vojne.

Študiral je industrijsko oblikovanje, a se je kmalu preusmeril na področje umetnosti. Njegova umetniška dela so vsa zelo angažirana in nosijo močna politična sporočila. Od 2000 se je povsem posvetil svojemu najodmevnejšemu delu, največjemu spomeniku holokavsta na svetu, sestavljenem iz t.i. spotikavcev.

Spotikavci so postavljeni v več kot 650 mestih. Skupno jih je po podatkih iz 2023 v sedemindvajsetih evropskih državah že več kot 80.000.

V Sloveniji je bilo šest skupin žrtev nacionalsocializma: judovska populacija in Romi, slovenski prisilni delavci, intelektualci, duhovniki in partizani, ki so bili deportirani v Tretji rajh in Srbijo. Slovenija je kot del Kraljevine Jugoslavije v 1920-ih in 1930-ih imela le malo judovskega prebivalstva, število se je gibalo od 760 do 845. Največ jih je živelo v Murski Soboti (269) in Lendavi (207).

Začetek nacionalsocialistične okupacije in poslabšanje položaja judov je povzročilo, da je iz Spodnje Štajerske pobegnilo več pripadnikov judovske skupnosti. Po okupaciji Maribora aprila 1941 so judje bežali v Ljubljano, ki je bila pod nadzorom Mussolinijevega režima. Antisemitizem Italijanov se jim namreč ni zdel smrtno nevaren. Konec avgusta 1941 je bilo v Ljubljani 400 judovskih beguncev. Veliko jih je prišlo iz nemškega rajha, Avstrije in Hrvaške, drugi pa s slovenskih ozemelj, ki so jih zasedli Nemci. Od 1943, po kapitulaciji Italije, je sledilo iztrebljanje judov na ozemljih, ki jih je do takrat okupirala Italija, po 19. marcu 1944 pa se je začelo sistematično deportiranje judovskih državljanov, ki so živeli na Madžarskem. Holokavst in vojno viхро je v Sloveniji preživelo le dvesto od okoli 1500 judov.

Iz Slovenije je bilo v Auschwitz deportiranih 2300 ljudi, umrlo jih je več kot 1300. Doslej je bilo identificiranih 558 judovskih žrtev holokavsta iz Slovenije, 430 jih je bilo umorjenih v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau. Med njimi je bilo 69 otrok.



Lokacije spotikavcev v Ljubljani

Zaradi migracij znotraj Jugoslavije je Judovska skupnost Slovenije, ki je nastala 1954, kulturno precej mešana in ena najmanjših v Evropi. Uradno članstvo šteje kakih 150 ljudi, vse skupaj pa naj jih ne bi bilo več kot 300, čeprav jih je aktivnih manj kot 50.

Tako se je po vojni na svoj dom vrnilo prvih 23 judovskih meščanov in njihovih svojcev. V holokavstu je bilo uničene več kot 90 odstotkov slovenske judovske skupnosti, ki si po tem ni nikoli več opomogla. Projekt spotikavcev v Sloveniji koordinirata Judovski kulturni center Ljubljana in Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor. Prve spominske tlakovce v Sloveniji so položili 2012 v Mariboru, ko je bilo mesto Evropska prestolnica kulture. Na ta način so se žrtvam holokavsta poklonili tudi že v Murski Soboti in Lendavi.

Do danes je v Ljubljani urejenih 61 spotikavcev na 21 lokacijah. Prvega so položili na Cankarjevem nabrežju 6. avgusta 2018, zadnjega pa na Križevniški ulici, in sicer v spomin Otonu Baumgartnu, začetniku borilne veščine judo na Slovenskem. Njemu v čast so poimenovali letna tekmovanja za „Baumgartnov pas“ v stilu starih tradicij, ne glede na težo in pas.

Pri različnih založbah je izšlo kar nekaj knjig, ki opisujejo dogodke povezane z življenjem Judov pri nas v času holokavsta:

Fotograf iz Auschwitza, Maša za mesto Arras, Judje na Slovenskem in Dežele senc, ki govorijo o skorajda popolnem iztrebljenju Judov v Prekmurju, do nekoliko bolj optimistične **Slovenski pravični med narodi** in **Joškovi otroci**, ki nosi pozitivno sporočilo, saj pripoveduje zgodbo o skupini judovskih otrok, ki je smrti ušla. Po dnevniških zapiskih osiješkega juda Joška Indiga so posneli tudi film Die Kinder von Villa Emma.

Ob 27. januarju, svetovnem dnevu spomina na žrtve holokavsta, se sprehodite po poti ljubljanskih spotikavcev in se spomnite na v holokavstu pobite meščane Ljubljane.
Na vsakemu kamnu se vklesan zapis začne: TUKAJ JE ŽIVEL ... En kamen. Eno ime. Ena oseba.



Spotikavci na Križevniški ulici v spomin Otonu Baumgartnu, začetniku borilne veščine judo na Slovenskem.

Cankarjevo nabrežje 6



Gunter Demnig in postavljenje spotikavcev.



VIRI

- <https://www.dw.com/en/stolperstein-holocaust-memorial-gets-new-app/a-41107926>lakovec spomina.
- <https://www.ljubljana.si › aktualno › spotikavci-v-spo>.
- <https://www.druzina.si/clanek/spotikavci-tudi-v-ljubljani>.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Gunter_Demnig.
- <https://www.facebook.com/LjubljanaJewishCulturalCentre/photos/spotikavci-stolpersteine-ljubljana-189-2019ljubljanat1000-kroja%C5%A1ka-ulica-miroslav/1158848794313929/>.

III. HIŠE IN ULICE PRIPOVEDUJEJO O ...



- **DOBROTNIK Z WOLFOVE ULICE**
- **TRTA DR. ANTONA TRSTENJAKA**
- **TOMANOVA HIŠA**
- **GALETOVE HIŠE**
- **ALEGORIJA UMETNOSTI PRED NARODNIM MUZEJEM**
- **ULICA, NA KATERI SE JE RODIL SLOVENSKI AVTOMOBILIZEM**
- **CVETILČNI MOTIVI V NUMIZMATIKI**

Kdo je upodobljen na reliefu in kje ga lahko vidimo?



Spominska plošča dr. Ivanu Oražnu Franc Berneker, 1930; dvorišče Oražnovega doma, Wolfova 12



Oražnov dijaški dom na Wolfovi ulici 12



Oražnov dom za študentke medicine v Oražnovi hiši na Rakovniku

Če smo na Prešernovem trgu, vidimo na **Wolfovi 12 hišo z napisom Oražnov dijaški dom**. Dr. Ivan Oražen je bil zdravnik, od 1918 do 1921 je bil šef zdravstvenega oddelka pri Deželni vladi za Slovenijo. Deloval je tudi v politiki in v sokolskem društvu. Ko je 1921 umrl, je zapustil vse premoženje Medicinski fakulteti, da bi ustanovila dom za revne študente medicine. Upravljanje ustanove je prevzel upravni odbor, ki ga je imenovala Medicinska fakulteta. Dom je pričel delovati v šolskem letu 1925/26 in deluje še danes.

DR. IVAN ORAŽEN (Kostanjevica na Krki, 8.2.1869 – 11.3.1921, Ljubljana)

Bil je zdravnik, politik, narodni združevalec, dobitnik ter navdušen član Sokola.

Rodil se je kot nezakonski otrok. Mati ga je z željo, da postane duhovnik, poslala v Ljubljano na šolanje.

Bogata družina Georga Auerja, ki je imela v Ljubljani več pivovarn in hiš, tudi na današnji Wolfovi ulici 12, je mlademu Ivanu v času njegovih gimnazijskih let nudila hrano. Po študiju na Dunaju in v Gradcu, kjer je 1900 diplomiral na medicinski fakulteti, se je zaposlil kot zdravnik v ljubljanski deželni bolnici.

V Ljubljani se je srečal s prijateljico iz mladih let, pivovarjevo hčerjo Evgenijo Ženi Auer. Zaljubila sta se in 1902 poročila. Ženo sta živela na Wolfovi, kjer je imel Oražen tudi privatno prakso. Kljub veliki ljubezni v zakonu ni manjkalo problemov, ker je Ženi bolehalo in nista mogla imeti otrok. Pivovarna na Wolfovi je bila takrat v lasti Evgenije in njenih dveh bratov, katerih deleža sta Oražnova odkupila. Sčasoma sta se preselila na Dolenjsko cesto v zeleno okolje, ker je Ženi imela tedaj neozdravljivo tuberkulozo in je zaradi nje tudi umrla 1919. Usoda je hotela, da so vsi Auerjevi preminili prej kot Oražen, tako, da je bil on edini dedič velikega premoženja.

Dr. Ivan Oražen je umrl v lastnem domu „Zeleni hrib“ na Rakovniku, 11. marca 1921. Ni prebolel soprogine smrti. Čeprav je bil odličnega telesnega zdravja, je bil duševno strtl ob izgubi najbližje osebe. Vzel je preveliko dozo barbituratov.

Njegovega pogreba se je udeležila velika množica ljudi, med njimi tudi general Rudolf Maister. Samo dva tako velika pogreba sta bila pred njegovim v Ljubljani: 1881, ko so pokopali očeta slovenskega naroda dr. Janeza Bleiweisa in 1917, ko je umrl oče majniške deklaracije, Janez Evangelist Krek. Na Oražnovem pogrebu so se zbrale množice iz Ljubljane in Slovenije. Prišlo je tudi 3000 „sokolov“. Kasneje je 1000 sokolov slovesno označilo tudi rojstno hišo v Kostanjevici. S pokopališča pri Sv. Krištofu so njegov grob 1933 prenesli na ljubljanske Žale.

Ker nista imela dedičev, je **vse premoženje** - hiša v Wolfovi ulici 12 v Ljubljani, hiša in posest na Zelenem hribu na Rakovniku v Ljubljani, posest in stavba v Kostanjevici na Krki in več zemljišč (travniki, gozdovi) v Ljubljani, Oražen ob smrti zapustil Medicinski fakulteti v Ljubljani za ustanovitev in vzdrževanje Dijaškega doma za revne študente medicine. Medicinski fakulteti je zapustil tudi Auerjeve dragocenosti, zlatino, nakit, srebrnino in drugo, tako imenovani „Oražnov zaklad“, iz katerih so nato naredili dekansko verigo in dekanski prstan - insignije, ki jih dekan nosi na svečanih podelitvah diplom. Arhitektka Bogica Pogačnik je ob oblikovanju insignij ohranila avtentičen videz večine dragocenih predmetov. Medicinski znanosti pa je zapustil tudi svoje telo.

Kot ves čas **politično aktiven** je Ivan Oražen imel nemalo težav s tedanjo avstro-ogrsko oblastjo. Leta 1908 je bil izvoljen za poslanca v deželnem zboru. Bil je član Narodne napredne stranke, 1912 pa se je pridružil prepovedancem s protiavstrijskimi stališči. Med balkansko vojno 1912 je kot dobrovoljec delal v niški bolnišnici in po spominih napisal edino objavljeno knjigo leta 1913 „Med ranjenimi srbskimi brati“. Po končani vojni ga je odlikoval srbski kralj Petar I. Karađorđević z redom Sv. Save III. stopnje. Zaradi vsega tega je bil osumljen in pod policijskim nadzorom in je bil med I. svetovno vojno premeščen v Gradec kot „slovenski agitator“. Po prvi svetovni vojni je deloval pod okriljem Jugoslovanske demokratske stranke. Bil je tudi eden vidnejših članov sokolskega društva in tako je leta 1919 ustanovil Jugoslovansko sokolsko zvezo, v kateri je postal njen prvi starosta. Čeprav veliki Jugoslovčan je v sokolski jugoslovanski zvezi doživel razočaranja zaradi nacionalnih razkolov.



Rojstna hiša v Kostanjevici na Krki



Dekanska veriga

Po opustitvi pokopališča sv. Krištofa za Bežigradom, so zemeljske ostanke pokojnih Auerjev, tudi dobitnika dr. Ivana Oražna, 8.6.1933 prepeljali na pokopališče Žale v Ljubljani. Za spomenik je poskrbel Oražnov dijaški dom.

Oražen je bil skupaj z zdravnikoma Lojzom Kraigherjem in Alojzom Zalokarjem med pobudniki za ustanovitev Medicinske fakultete v Ljubljani in kasneje njen največji mecen.

Oražnova politična dejavnost: bil je občinski svetnik, 1908-1909 je zastopal Narodno napredno stranko v deželnem zboru, deloval je pri Sokolu in bil od 1907 starosta Slovenske sokolske zveze. Leta 1919 je bil izvoljen za prvega starosta Jugoslovanske sokolske zveze. Med prvo balkansko vojno (1912) je kot prostovoljec zdravil ranjence v vojaški bolnici v Nišu. Od 1918 do 1921 je bil vodja zdravstvenega oddelka pri Deželni vladi.

Po prvi svetovni vojni je Ivan Oražen deloval pod okriljem Jugoslovanske demokratske stranke.

Wolfova ulica

V preteklosti se je imenovala Gledališka ulica, ki je potekala od Stanovskega gledališča (današnja Filharmonija) proti Marijinemu trgu (Prešernov trg). Ljubljanski župan Ivan Hribar jo je 1892 poimenoval po ljubljanskem škofu in kulturnem mecenu Antonu Alojziju Wolfu.

Wolfova ulica je kratka, poznamo jo kot bližnjico med Kongresnim in Prešernovim trgom. Njena zgodovina sega v drugo polovico 18. stoletja, ko so začeli odstranjevati srednjeveško obzidje.

Kot predmestna obrtniška ulica je po zunanji strani mestnega obzidja povezovala Šentpetersko predmestje s Špitalskim mostom (danes Tromostovje) in Vicedomskimi vrati na južni strani Kongresnega trga. Še danes, čeprav posodobljena, je Wolfova ulica ohranila dokaj predmestni videz. Značilne nizke pritlične in enonadstropne hiše ob takratni Gledališki ulici so do prve polovice 19. stoletja na rečni strani segale prav do brega Ljubljanice. Predel je celo dobil šegavo ime Ljubljanske Benetke.

Z regulacijskimi deli nabrežij Ljubljanice ob Tromostovju so začeli 1908, današnjo podobo ji je dal **arhitekt JOŽE PLEČNIK** v začetku 1930 let.

Anton Alojzij Wolf (Idrija, 14.6.1782 – 7.2.1859, Ljubljana)

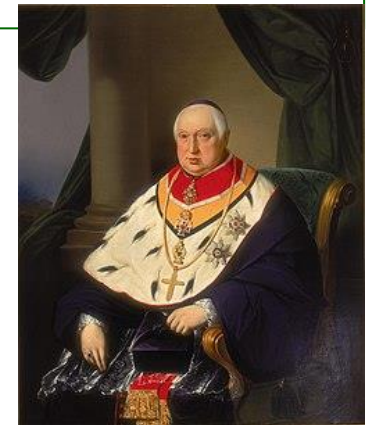
se je rodil v Idriji, kjer je bil oče rudarski nadzornik. Teologijo je študiral v Ljubljani in bil 1804 posvečen v duhovnika. Sprva je bil katehet v Ljubljani in Idriji, 1807 pa je postal ravnatelj škofijske pisarne v Ljubljani. Leta 1824 je bil imenovan za ljubljanskega škofa. Škof Wolf je med 1856 in 1863 organiziral in financiral nov prevod svetega pisma. V svoji zapuščini je namenil tudi finančna sredstva za izdelavo in objavo dveh slovarjev: nemško – slovenskega (urednik Matej Cigale, 1860) in slovensko - nemškega (urednik Maks Pleteršnik, 1894). Škof je umrl 1859, pokopan je v stolnici Sv. Nikolaja v Ljubljani.



Prešernov trg, Wolfova ulica in nabrežje Ljubljanice, 1930



Pogled na Wolfovo ulico s Prešernovega trga in s Kongresnega trga



Mihael Stroj: Škof Anton A. Wolf, 1857, Nadškofijska palača, Ljubljana

Wolfova ulica 1 - tik ob mestnem zidu je do sredine 18. stoletja stala pritlična kmečka hiša. Na njenem mestu so najprej postavili dvonadstropno hišo, ki jo je dal sezidati med letoma 1751 in 1754 trgovec Ludovik pl. Reya. Hiša je ena največjih stavb v tem predelu. V njej je vseskozi delovala strojarska obrt. V sprednjem delu je dobro stoletje kasneje Peter Lassnik odprl gostilno „Pri Balsu“ in nato še trgovino. Hiše se je pozneje prijelo ime Lassnikova hiša. Leta 1879 se je v stanovanjskem delu rodil pesnik Josip Murn (njegov spomenik je v Knafljevem prehodu). Lastnik, ki je hišo kupil 1918, je v njej uredil tiskarno Zvezda, ki se je čez deset let (1928) preimenovala v Tiskarno Slovenija. Leta 1937 je stavbo kupil veletrgovec iz lekarniške rodbine Mayer in jo porušil. Na njenem mestu je dal zgraditi štirinadstrpno palačo s trgovino, stanovanji in pisarnami. Načrte za stavbo je izdelal arhitekt Stanislav Rohrman. Stoji na petsto borovih pilotih. Starejši meščani hišo poznamo pod imenom „spodnja NAMA“. Po denacionalizaciji v 1990 letih je v rokah potomcev prvih lastnikov, družine Mayer Pignatelli della Leonessa. Danes je v spodnjih prostorih UniCredit banka.



Wolfova 1
Mayerjeva hiša

Wolfova ulica 5 - Prvo zidano hišo na tej lokaciji je 1707 zgradil barvar Andrej Lavrič. Današnja hiša je iz obdobja secesije.

Wolfova ulica 2 - Hiša je znana kot Hauptmanova hiša. Na tem mestu je že 1600 stala starejša krčma. Prednico sedanje vogalne hiše je 1873 kupil trgovec Matevž Rant. Obstoječo dvonadstropno hišo je nadzidal za dve nadstropji in v pritličju uredil manufakturno trgovino. Dvajset let kasneje (1894) je hišo kupil trgovec z barvami Adolf Hauptmann. Potres 1895 je ni poškodoval, kljubovala pa je tudi popotresni regulaciji trga. Deset let pozneje (okoli 1905) je Hauptmann naročil načrt za prenavo fasade in strehe pri mestnem arhitektu Cirilu Metodu Kochu, ki je obnovo izvedel v slogu dunajske secesije.



Wolfova 2
Hauptmanova hiša

Wolfova ulica 4 - Na vrhu polkrožno zaključenega kamnitega portala je vklesana letnica 1775. V 19. stoletju je bila v stavbi krčma „Pri belem volku“, kjer so se zbirali literati France Prešeren, Josip Jurčič in Valentin Zarnik, kar je zapisano na ovalni tabli. Pozneje so sem preselili svoje poslovne prostore Kleinovi, ki so imeli steklarsko obrt v Nazorjevi ulici. Od 1990 se na ulični fasadi nahaja relief Julije Primic, delo kiparja Toneta Demšarja. Zgledoval se je po portretu Julije, ki ga je naslikal slikar Matevž Langus. Upodobljenka se nagiba iz okenskega okvira in se ozira proti Prešernovemu spomeniku na trgu. Na ovalni tabli je napis: „Primicova Julija, ki ji je dr. France Prešeren 1834 posvetil znameniti Sonetni venec“.

Wolfova ulica 6 - Hiša je nastala sredi 18. stoletja, današnji obseg je dobila po 1841. V hiši je stanovala Primičeva Julija, ki ji je pesnik France Prešeren posvetil svoje najlepše ljubezenske pesmi.

Julija Primic (Ljubljana, 30.5.1816 - 2.2.1864, Novo mesto)

Je bila drugorojeni otrok premožnega trgovca Antona Primica in njegove žene Julijane Hartl. Komaj dva meseca po njenem rojstvu je oče umrl za jetiko. Mati je uspešno vodila posle naprej in bila ena najpremožnejših trgovk v Ljubljani. Leta 1822 so se preselili v hišo na Wolfovi ulici 6. Leta 1833 se je srečala s Francetom Prešernom v trnovski cerkvi sv. Janeza Krstnika in postala njegova muza in neuslišana ljubezen. Pri njih je nekaj časa delala mlada Ana Jelovšek, ki je bila mati treh nezakonskih Prešernovih otrok.

Julija se je poročila s pl. Scheuchenstuelom. Umrla je 2. februarja 1864 na njegovem gradu Neuhoft v Novem mestu.



Wolfova 4
Julija gleda proti Prešernu na Tromostovju. Piše tudi, da je stanovala v hiši na številki 6.

Leta 1898 je **Davorin Rovšek** v hiši Wolfova 6 odprl podružnico fotoateljeja. Časnik Slovenec je zapisal, da je Rovškov atelje Adèle brez dvoma najlepši in najelegantnejši fotografski atelje v Ljubljani. Danes sta že vrsto let v pritličnih prostorih lokala Krznarstvo Eber in Zlatarstvo Loboda.

Wolfova ulica 8 - V hiši je bila od konca 18. stoletja znamenita gostilna Zlata zvezda. Sedanja hiša je bila sezidana po 1846. Bolj kot sama hiša je pomemben dogodek, ki se je zgodil pred njo 1848, leta, ki je znano kot „pomlad narodov“, ko so številni narodi oblikovali svoje nacionalne programe. Septembra 1848 je Ministrstvo za notranje zadeve na Dunaju potrdilo deželne barve slovenske narodne zastave: **bela – modra - rdeča**. Slovenski domoljub Lovro Toman je 7. aprila 1848 prvič izobesil slovensko zastavo. V spomin na dogodek so na predlog sodelavca SAZU Ivana Martelanca postavili spominsko obeležje, ki ga je oblikoval arhitekt Robert Potokar iz kamnov, ki izvirajo iz Slovenije in simbolizirajo barve slovenske zastave: bel apnenec iz Lipice, sivomodri peščenjak iz Slovenske Istre in rdeči marmor iz Hotavelj.

Knaflijev prehod – Imenuje se po župniku **Luki Knaflju**, ki se je rodil okoli 1620 na Gorenjskem. Šolal se je na jezuitski gimnaziji v Ljubljani. Deloval je na Dunaju, kjer je svoje veliko premoženje, ki ga je pridobil z uspešnim gospodarjenjem svoje bogate župnije v kraju Gross Russbach, blizu Dunaja, zapustil ustanovi, ki je omogočala kranjskim dijakom študij na dunajskem vseučilišču. Do druge svetovne vojne se je s pomočjo Knafljevega sklada šolalo okoli 2000 Slovencev, med njimi: Jernej Kopitar, Friderik Baraga, France Prešeren, Simon Jenko, Ivan Tavčar, Fran Detela, Oton Župančič, Ivan Prijatelj, Fran Govekar in Josip Plemelj. Ustno izročilo pravi, da so bili v prehodu nekoč manjši živalski vrt, hlevi in vrtovi. Po 1990 je to postal živahen manjši park z eno od najlepših mestnih teras in raznoliko kulinarično ponudbo. V parku je doprsni kip pesnika Josipa Murna.

Wolfova ulica 14 - Hiša na zahodni strani Wolfove ulice že od nekdaj izstopa iz linije ostalih hiš. Še 1895 je bila v lasti pivovarske družine Auer, v njej je bila gostilna Pri Wagonu. Pozneje so stavbo prezidavali in menjavali so se tudi lastniki: v 1950 letih je bila v njej slaščičarna Pelicon, pozneje gostišče Štajerski hram, 1999 je družina Šefman Sojer odprla slaščičarno Zvezda. V začetku 2023 so slaščičarno preselili na Kongresni trg, v prostore slaščičarne pa se je vselila parfumerija Douglas.

VIRI

- Pozdrav iu Ljubljane, Mesto na starih razglednicah, Mladinska knjiga, 1985.
- Jože Suhadilnik: Kongresni trg z okolico do Prešernovega trga, Zgodovinski arhiv, 2009.
- Wikipedia, podatki o omenjenih osebah.
- <https://www.renton.si> Stare fotografije Ljubljane in njihove zgodbe.
- <https://www.heraldica-slovenica.si>.
- <https://www.dnevnik.si> - knaflijev prehod, ulica, imenovana po župniku z žilico za posle in posluhom za študente.



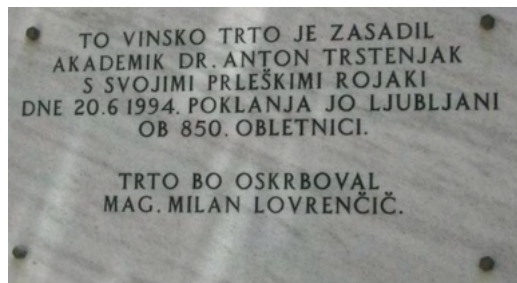
Na modrem pasu je vklesano besedilo:

NA TEM KRAJU JE BILA V EVROPSKI POMLADI 1848 V ROJSTNEM LETU PROGRAMA ZEDINJENE SLOVENIJE PRVIČ RAZVITA SLOVENSKA ZASTAVA

Na rdečem polju pa je vklesana misel:

KDOR TO BEREŠ, GREŠ MIMO DAVNIH SANJ, KI JIM BO VEDNO IME DOMOVINA

Kje v centru MOL raste vinska trta in kdo jo je posadil?



V Ljubljani, na Trubarjevi ulici 3, raste Trstenjakova vinska trta iz ljutomersko - ormoškega okoliša, ki jo je podaril in zasadil veliki Prlek in svetovljan, akademik dr. Anton Trstenjak.

Napis na plošči, ki se nahaja pod vinsko trto: „To vinsko trto je zasadil akademik dr. Anton Trstenjak s svojimi prleškimi rojaki dne 20.6.1994. Poklanja jo Ljubljani ob 850. letnici. Ob zasaditvi se je za oskrbovanje trte zavezal mag. Milan Lovrenčič.“

Slovenija je v svetu poznana po svojih trtah in vinu, razdeljena je na tri vinorodne dežele: Posavje, Podravje in Primorsko. Te dežele se dalje delijo na devet vinorodnih okolišev, kjer raste 52 vrst vinske trte. Lega Slovenije ima vpliv na izjemno vinsko raznolikost, ki je pogojena tako s pestrostjo rastišč, kakor tudi z ugodnimi vremenskimi vplivi sredozemskega in celinskega podnebja iz Panonske nižine.

Simbol slovenske bogate vinske zgodovine in kulture je najstarejša trta na svetu, stara preko 400 let, ki raste v Mariboru, najstarejše slovensko vino pa hranijo v najstarejši vinski kleti v Sloveniji, v Vinski kleti na Ptujju. Tudi na Ljubljanskem gradu je bila 1990 leta zasajena sadika najstarejše gojene trte na slovenskem, ki jo je mesto Maribor podarilo Ljubljani v znak prijateljstva. Na gradu je že nekaj let vinograd.

Na Dan trgatve Trstenjakove trte je v dnevniku Delo pisalo:

15.9.2022 je bila dvaindvajseta trgatvev Trstenjakove trte. Trgategv so pripravili: Ustanova dr. Antona Trstenjaka, Združenje Slovenskega reda vitezov vina in Društvo generala Maistra Ljubljana.

„Nebo bi znalo“ bi rekli Prleki, ko je nekaj pred tretjo uro, ob začetku prireditve, nehala deževati. Mojster Deni Ceglar je raztegnil dolgo lestev, jo prislonil na steno s trto, se s „korpo“ povzpel 4 m visoko in odrezal prvi grozd.

Povejmo še, da je bila Trstenjakova trta pred dvanajstimi leti žrtev nepredstavljivega vandalizma, ko so se nad njo znesli nepridipravi in jo posekali. Skrbniki so posadili nadomestno trto, ki se je prav tako lepo razrasla po hiši. Hkrati pa je iz stare, za dve pesti debele korenine Trstenjakove trte, pognala nova mladika, ki bo z nekaj sreče oživila originalno trto. Dr. Anton Trstenjak je bil prepričan, da so Slovenci trdoživi kot trta iz Prlekije.



Najstarejša slovenska trta sorte MODRA KAVČINA iz Maribora na Ljubljanskem gradu

Uradni list RS, št. 7/1998, 30.01.1998 - 296

Na podlagi 12. člena zakona o ustanovah (Uradni list RS, št. 60/95) in 100. člena zakona o upravi (Uradni list RS, št. 67/94) izdaja minister za znanost in tehnologijo

O D L O Č B O o soglasju k Aktu o ustanovitvi Ustanove dr. Antona Trstenjaka

S to odločbo se izdaja soglasje k Aktu (pogodbi) o ustanovitvi Ustanove dr. Antona Trstenjaka, s katerim so ustanovitelji – dr. Ludvik Toplak, **mag. Milan Lovrenčič** Alojz Vogrinčič, dr. Jože Bešvir, Jože Škrlec, Vojteh Rajher, ustanovili Ustanovo dr. Antona Trstenjaka s sedežem v Ljubljani, Trubarjeva 3, o čemer je notar Franc Šömen iz Ljutomera, Glavni trg 7, dne 30. 5. 1997 izdal notarski zapis, opr. št. SV 281/97, ter dne 16. 12. 1997 popravek tega notarskega zapisa, opr. št. SV 281/97-1.

Osebe pooblašene za zastopanje Ustanove dr. Antona Trstenjaka so člani uprave v skladu z ustanovitvenim aktom:

dr. Ludvik Toplak, mag. Milan Lovrenčič, Jože Drnovšek, Miroslav Luci, Ludvik Bratuša, Slavko Kramberger, Miha Vodenik, Vili Trofenik, dr. Ivan Štuhec, dr. Jože Osterc, dr. Verica Trstenjak, Franc Pukšič, Anton Velikonja, Alojz Šprah, Slavko Mihalič, Slavko Visenjak, Franc Majcenovič, Alojz Kavčič, Jože Toplak, Franc Bezjak, Franc Kirbiš, Herbert Šefer, po sprejemu pravil ustanove pa oseba v skladu z določbami teh pravil.

Št. 2/98, Ljubljana, dne 14. januarja 1998, minister za znanost in tehnologijo dr. Lojze Marinček l. r.

Ustanova dr. Antona Trstenjaka (UAT)

UAT je neodvisna in samostojna ustanova, namenjena širitvi slovenske kulture ter znanstvene in druge ustvarjalnosti, štipendiranju ter varovanju naravne dediščine. Poseben pomen in pozornost ustanova posveča sofinanciranju magistrskih in doktorskih raziskav, posameznim projektom iz gospodarstva, kulture in športa predvsem na področju Prlekije, Slovenskih goric in Haloz.

Poslanstvo: Svoje poslanstvo UAT uresničuje z naslednjimi dejavnostmi: štipendiranjem podiplomskega študija (specializacije, magisteriji, doktorati), sofinanciranjem inovativnih in razvojnih projektov, sofinanciranjem znanstvenih in strokovnih simpozijev in kongresov, navezovanjem stikov z naprednimi znanstvenimi, razvojnimi, izobraževalnimi in poslovnimi institucijami v Sloveniji. UAT je 2022 praznovala trideseto letnico uradnega delovanja. V tem času so financirali več kot 120 podiplomskih specialističnih, magistrskih in doktorskih štipendistov na različnih strokovnih področjih in podprli več kot sto različnih projektov (strokovnih in znanstvenih kongresov, knjižnih izdaj, javnih tribun, razvojnih in kulturnih ter ostalih projektov). S svojim tridesetletnim delovanjem je UAT nedvomno doprinesla k razvoju svojega ciljnega prostora med rekama Drave in Mure, to je področje Slovenskih goric, Prlekije in Haloz, ter s tem cele Slovenije.

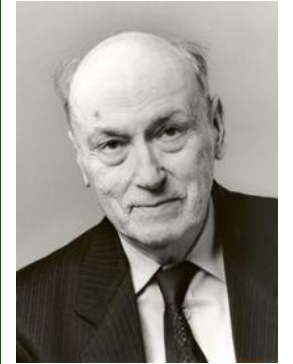
DR. ANTON TRSTENJAK (Rodmošči pri Gornji Radgoni, 8.1.1906 – 29.9.1996, Ljubljana)
slovenski filozof, antropolog, psiholog in teolog

Rodil se je v družini malih kmetov Janeza in Marije. Bil je tretji otrok po vrsti in edini fant med štirimi sestrami. Osnovno šolo je obiskoval v Negovi in nadaljeval šolanje v Mariboru na klasični gimnaziji, nato je študiral teologijo na Univerzi v Innsbrucku, kjer je 1929 doktoriral iz filozofije, 1933 pa še še iz teologije. Dve leti pozneje je bil v Mariboru posvečen v duhovnika.

Bil je redni član Mednarodnega združenja za aplikativno psihologijo v Parizu (od 1953), član SAZU (od 1979 dopisni, od 1983 redni član), član Evropske akademije za znanost in umetnost v Salzburgu (od 1993), predsednik in častni član Društva psihologov Slovenije. Za svoje strokovno delo je dobil več visokih cerkvenih, državnih in znanstvenih odlikovanj ter priznanj, med drugim je bil 1974 imenovan za papeževega častnega prelata, bil je častni doktor Univerze v Mariboru (1990) in Univerze v Ljubljani (1994).

Njegove publikacije spadajo po tematiki med psihološka dela, antropološka, filozofska, kulturološko - narodnostna ter teološka dela. Dobra polovica njegovega strokovnega udejstvovanja je s področja psihologije, kar 47 knjig v slovenskem jeziku in nekatera so prevedena v tuje jezike. Napisal je še čez petsto strokovnih člankov in razprav. V tujini je bil najbolj znan po dosežkih na področju psihologije barv, ki so povzeti v knjigi *Psihologija barv* iz 1996. Njegovo največje odkritje na področju eksperimentalne znanosti je **Trstenjakov zakon o reakcijskem času odzivanja na barve**, ki pravi, da se *reakcijski časi za posamezne barvne tone gibljejo v obratnem sorazmerju z njihovimi valovnimi dolžinami*.

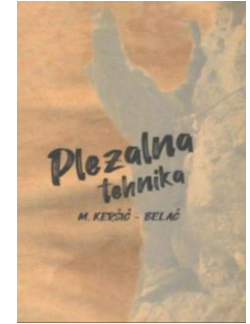
Trstenjak je sam trdil, da **grafologija** ni pravi predmet njegovega raziskovanja, temveč konjiček. Zaradi svoje strokovnosti pa je dobival v analizo ogromno rokopisov. V jedru pisave je razpoznal psihofizično krivuljo človekovega ravnanja. Metodološko gledano je ta krivulja zanj analogna EEG ali EKG krivulji. Pravi pa, da je tolmačenje le-te, ki temelji na specializaciji grafologa in njegovi interpretaciji, zelo pomembno. Vsak znak ali kombinacija znakov in potez v pisavi nekaj pove. Pravi: „Vsa stvar se je začela okrog 1938, ko sem še učil na realni gimnaziji v Mariboru. Prvo resnejšo nalogo mi je prinesla neka dijakinja in prosila, naj analiziram pisavo in da naj nič sprašujem, čigava je. Poglobil sem se v rokopis in ugotovil eno: ta oseba - sem zapisal (v zapečatenem pismu) - ni ne moški ne ženska. Rečem pa, da je ono genialno nadarjeno..” To je bila dr. Ljuba Prenner, ki je po tej izkušnji Okrožnemu sodišču v Ljubljani predlagala Trstenjaka kot grafološkega izvedenca.



Kip dr. Antona Trstenjaka

Kip dr. Antona Trstenjaka se nahaja ob vinski trti na Trubarjevi cesti 3 v Ljubljani. Odkrili so ga ob spominski slovesnosti: stoti obletnici njegovega rojstva in deseti obletnici njegove smrti. Spominsko slovesnost in slavnostno akademijo sta pripravili Ustanova dr. Antona Trstenjaka in Mestna občina Ljubljana.

Kip dr. Antona Trstenjaka je ustvaril **Marjan Keršič – Belač** (1920 – 2003), kipar, ki je avtor dvainosemdesetih spomeniških upodobitev, med njimi so poprsja znanih Slovencev. Bil je učenec Borisa Kalina, diplomiral je na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost. Poučeval je kiparstvo na Šoli za likovno oblikovanje v Ljubljani. Med drugimi je naredil je tudi spomenik NOB na Planini pri Rakeku in spomenik Alešu Beblerju v Novi Gorici. Bil je tudi vrhunski alpinist in gorski reševalec, znana je njegova knjiga – priročnik „Plezalna tehnika“.



Marjan Keršič – Belač

Ustanovitev Združenja slovenskega reda vitezov vina, 9. januar 2004

Zapisnik ustanovnega zbora društva Združenja slovenskega reda vitezov vina, ki je bil v petek, 9. januarja 2004 ob 12. uri v prostorih Vinskega hrama, Vinarski trg 1, Ptuj.

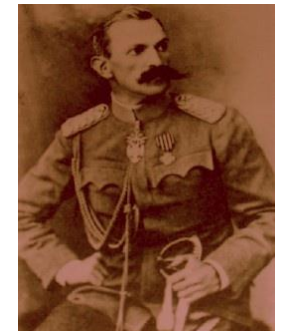
Prisotni: Lojze Deželak, Vinko Dreu, Štefan Dragošič, Ernest Ebenšpanger, Franc Emeršič, Albert Gönc, Janez Gönc, Franc Jankovič, Janez Jerman, Stojan Kerbler, Ludvik Kiraly, Milan Kneževič, Franc Kogovšek, Božidar Kolar, Ivan Kovač, **Milan Lovrenčič**, Darko Marjetič, Zdravko Mastnak, Katarina Merlin, Nataša Petrovič, Branko Pucelj, Lidija Ruška, Andrej Sajko, Cvetka Sakelšek, Ivan Skočir, Franc Škrobar, Tone Zafošnik, Ivan Zupan in Joco Žnidaršič.



Zveza društev Generala Maistra (DGM)

Na nedavnem posvetu, ki ga je pripravil odbor za domoljubje Zveze društev general Maister, so spregovorili o programu identitete, ki naj bi bil tudi podlaga za uveljavljanje civilne in domovinske vzgoje v šolah. Posveta so se udeležili predstavniki SAZU, Ministrstva za šolstvo in šport, Slovenske vojske, društva TIGR, Muzeja Celje, DGRM Maribor; Društva slovenskih pisateljev.

Na posvetu sta poleg predsednika odbora za domoljubje sodelovala tudi mag. **Milan Lovrenčič**, **predsednik Zveze DGM** in Vitko Roš, član upravnega odbora Zveze DGM.



VIR

- Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede: Dr. Anton Trstenjak 1906 – 1996.
- Zbornik razprav s simpozija SAZU ob 100. letnici rojstva in desetletnici smrti: Življenje in delo Antona Trstenjaka, Jože Ramovš: str. 21, 22, 23.
- Wikipedija: dr. Anton Trstenjak; Marjan Keršič – Belač.
- Ustanova dr. Antona Trstenjaka: Predlog dela in aktivnosti za leto 2022/ 2023 – osnutek pripravil Dušan Gerlovič.
- Vojko Havliček: Referat na Festivalu za 3. življenjsko obdobje „Vinska trta Antona Trstenjaka“.

Anamarija Rančič

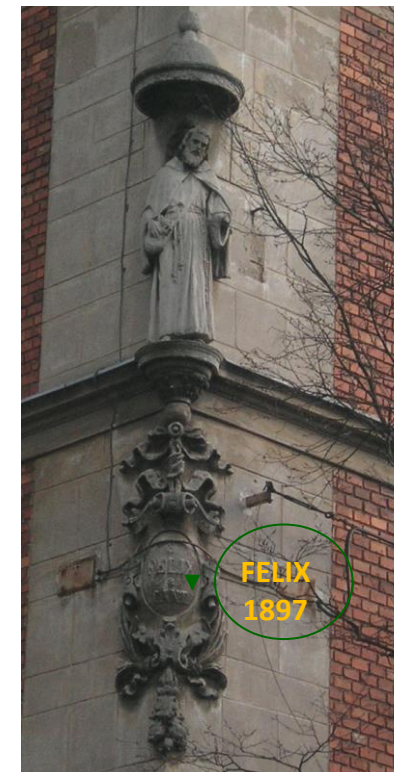
Kje stoji hiša in kdo so bili njeni lastniki?



Resljeva ulica 48

Zadnja hiša, ki stoji na koncu Resljeve ceste (št 48) v smeri od Zmajskega mosta proti Železniški postaji, je ostanek nekdanjega predela najlepših vil nastajajoče moderne Ljubljane. Njeni lastniki so bili kamnoseki Toman. Hiša je dvonadstropna, zidana v neorenesančnem stilu, obdana je bila z lepo kamnito ograjo, ki je danes ni več. Na vogalu drugega nadstropja je okrašena s kipom sv. Nikolaja, ki je med drugim tudi zavetnik kamnosekov in delavcev v kamnolomu in s kartušo z lastnikovim imenom in letnico postavitve.

TOMANOVA HIŠA



Napisna plošča pri vhodu

Kamnoseki Toman (Thomann)

Družina je bila po izročilu priseljena pred nekaj stoletji iz Lindaua na Bavarskem (ob Bodenskem jezeru). Iz nje je v 18. in 19. stol. izšlo več pomembnih kamnosekov.

Resljevo cesto so zgradili 1883 čez polja in travnike, da bi prometno povezali Železniško postajo s Sejmskim trgom (danes Krekov trg), zato, da bi kar najbolj izkoristili železniško povezavo mesta z Dunajem in Trstom. V tem času je kupil zemljišče, ki je segalo od Resljeve do Metelkove ulice, uveljavljeni kamnosek Felix Toman in tja preselil iz predmestja (Kravje doline) očetovo kamnoseško dejavnost, poleg pa je postavil družinsko vilo. Vanjo so se vselili po potresu 1897, kar je dokumentiral na plošči v vhodni veži hiše. Čas po potresu, ki je leta 1895 prestrašil meščane in povzročil veliko škode, je pomenil pod županom Ivanom Hribarjem tudi splošno obnovo in dobre čase za gradbeništvo.

Danes nastaja na mestu opuščena Tomanovega vrta **nov park imenovan Tomanov park**. To ime je vklesano v betonski blok, ki ločuje park od pločnika in kolesarske steze. S tem so se poklonili kamnoseku Felixu Tomanu, ki je odigral pomembno vlogo v obnovi in okrasitvi Ljubljane. Bil je najpomembnejši kamnoseški mojster iz družine Toman, ki je sodelovala pri postavitvi Vodnikovega in Valvazorjevega spomenika ter izdelala številne oltarje in kipe na fasadah stavb. Njegovo delo je nadaljeval sin, inženir Anton Toman, ki je bil s svojimi kamnoseškimi izdelki udeležen pri skoraj vseh večjih zgradbah v Ljubljani, od NUKa do Nebotičnika in Bežigradskega stadiona.



Kamnoseki Toman (Thomann) in nekaj njihovih izdelkov

Družina je bila po izročilu priseljena pred nekaj stoletji iz Lindaua na Bavarskem. Iz nje je v obdobju dvestotih let izšlo osem pomembnih kamnosekov.

1. Verjetno Luka (1746 - 1831 v Ljubljani), lastnik hiše št. 61 v Šentpetrskem predmestju
2. Sin Ignacij in mlajši brat Matej – 1834: tabernakelj v ž. c. na Vrhniki
3. Ignacijeva sinova: Ignacij ml. in Peter: mnogo nagrobnikov za pokopališče pri sv. Krištofu, Prešernov spomenik v Kranju, 1867 prižnica v sv. Jakobu v Ljubljani; obhajilna miza v trnovski cerkvi 1868, spomenik Josipini Toman-Turnograjski v obliki piramide 1865 (pri Preddvoru).....
4. Peter ml.: pomagal očetu Petru
5. Felix - najpomembnejši iz rodu Tomanov: 1908 je začel izdelovati umetni kamen
6. Anton - inženir strojništva, ki je ob očetovi 70-letnici opustil poklic in postal družabnik v očetovem podjetju



Znak ceha kamnosekov

Za nas je zanimiva Tomanova hiša tudi zato, ker so smeli v njej ustvarjati mnogi naši (takrat še bodoči) kiparji: Lojze Dolinar, France in Tone Kralj, Nikolaj Pirnat in Franc Gorše. S Tomani je sodeloval tudi Jože Plečnik, kiparju Ivanu Zajcu pa je bil Felix Toman mentor in mecen. Danes je rdeča hiša na Resljevi 48 polna najemnikov, v kleti se je naselil priznan umetnik, ki tam tudi ustvarja. Morda nastaja nova zgodba o uspehu.

FELIX TOMAN (Ljubljana, 1855 – 1939, Ljubljana)

Po šolanju v tujini je prenesel obrt na Resljevo cesto in tam zgradil tudi hišo. Leta 1908 je začel izdelovati umetni kamen, kar je bila velika novost. V njegovi zapuščini so številna dela:

- **Oltarji:** v frančiškanski cerkvi v Novem mestu (1885/1911), oltar v Šmarjeti na Dolenjskem (1884), v Horjulu (1893), na Goričici pri Domžalah (1894), v Vojniku (1899), v Šmartnem pri Litiji (1900), v Borovnici (1903), v Cerkljah pri Kranju, na Pivki, v Velikih Laščah, v Ljubljani v cerkvi na Rožniku (1889, 1896), v frančiškanski cerkvi (loretska kapela), v Šentpeterski cerkvi (1902), v Mengšu (1907), v Zalogu pri Cerkljah (ok. 1916), na Zgornji Ponikvi pri Žalcu (1926) itd.
- **Kipi** na fasadi ž. c. v Kamniku (1909, z Ivanom Zajcem)
- Delal je na **ljubljskih profanih zgradbah:** vladni palači (1897), deželnem dvorcu (danes Univerza Ljubljana, ok. 1900–02), sodni palači (1902), ograji za cerkev v Trnovem (1900)
- **Spomeniki:** V. Vodniku (1889), J. V. Valvasorju (1903); pred Opero: I. Borštniku in A. Verovšku (1921–24)
- **Mavzoleji:** R. Kollmanu v Ljubljani, Anastasiju Grünu na Šrajbarskem turnu (1877), Josipini Kočevar v Krškem in Ivanu Majdiču v Kranju (1911)
- **V dunajski dobi** je delal za cerkev Srca Jezusovega v III. okraju (Landstr. — Hauptstr.), karmeličansko cerkev v XIX. okraju (Silbergasse), za cerkev v XVI. okraju (Alt Ottakring), za cerkev v Linzu, Szatmar Nemethu (Madžarska), Trstu, Zagrebu in Karlovcu

ANTON TOMAN (Ljubljana, 1887 – 1974, Graz)

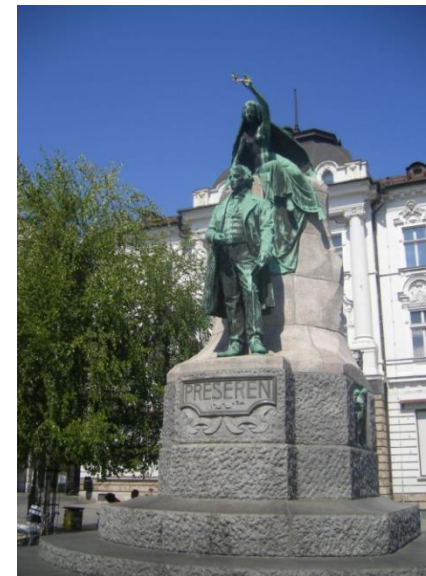
Inženir strojništva, ki je ob očetovi 70-letnici opustil poklic in postal družabnik v očetovem podjetju, opravil izpit za kamnoseškega mojstra in 1936 prevzel obrtno podjetje. Vodil ga je do podržavljenja 1946, nato se je preselil v Graz (Gradec) in tam nadaljeval družinsko tradicijo (n. pr. vodil obnovo operne in mestne hiše).

Obsežno delo je opravil med obema vojnoma v Ljubljani, sodeloval je tudi s Plečnikom.

- **Zgradbe:** palača banke Slavija (danes MNZ, Štefanova ul.), Poštna hranilnica (danes NKBM, Cankarjeva c.), Vzajemna zavarovalnica (Zav. Triglav, Masarykova c.), Zbornica za trgovino, obrt in industrijo (danes Ustavno sodišče, Beethovnova ul.), Nebotičnik, NUK, sodeloval pri obnovitvi magistrata (ok. 1932), gradnji stadiona za Bežigradom, obnovitvah cerkva (sv. Petra, sv. Frančiška v Šiški, na Kodeljevem, sv. Antona na Viču)
- **Spomeniki:** Napoleonov steber pred Križankami; padlim pred cerkvijo svetega Petra; škofu A. B. Jegliču (SBL I, 390–2) na Žalah
- **Prestavil kužno znamenje** sv. Trojice izpred Ajdovščine na Kongresni trg (1927)
- **Izdelal stopnišče** za Uršulinsko cerkev (ok. 1930 po Plečnikovem načrtu), idr.
- Njegova delavnica je bila dostopna mladim umetnikom, kjer so lahko ustvarjali: L. Dolinar, T. Kralj, N. Pirnat... Bil je zadnji iz družine Tomanov, ki je vodil kamnoseško obrt v zasebni lasti.



Felix Toman



F. Toman: zaščitnik in mecen kiparja Ivana Zajca.



A. Toman: Ustavno sodišče RS



A. Toman: Palača Slavija

Vhodna veža in stopnišče v Tomanovi hiši



V notranjosti hiše je med nadstropji kovana ograja, v vhodni veži in na stenah stopnišča so niše s kipi in dekorativnimi ostanki.



Ta hiša stoji na mestu po potresu 1895 porušenega skladišča in je bila dograjena 10.8.1897 z Božjo pomočjo, ko so se potresni sunki še ponavljali. To zemljišče s skladiščem kupil sem ko bil sem star 37 let 20.3.1892 od špediterja Franc Pickerg za 8000 gold. a. v. ter je segalo od Resljeve ceste do sedanje Metelkove ulice. Od tega sem prodal dolnji mali konec Stare^{to}vi pivovarni v Mengšu za 1800 gold. a. v. Koj prvo leto po nakupu zemljišča sem iz Kravje doline št. 61 tu sem preselil kamnoseško obrt svojega očeta Ignacija Tomana ter isto v varstvu Božjem tukaj nadaljujem kot lastnik te hiše. **FELIX TOMAN kamnoseški mojster**



Kapela Srca Jezusovega v desni stranski ladji cerkve sv. Petra v Ljubljani

Felix Toman: oltar iz različnih vrst marmorja in kamna, 1902; oltarna menza sloni na štirih stebričkih.
Mihael Stroj: oltarna slika Srca Jezusovega, 1858

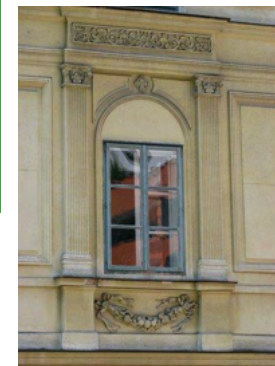
VIRI

- Spletne strani, Wikipedia.
- Slovenski biografski leksikon pri SAZU.
- Cerkevne zgodovinske knjige fare: Trnovo, Domžale, Novo mesto, Kamnik.
- Obrtni registri.

Koga predstavlja skulptura in kje stoji?



Zdenko Kalin in Karel Putrih: Pomlad in putto, 1940/41
Plastika stoji na južnem robu Galetove stanovanjske hiše.
Globoki relief iz obarvanega cementa, predstavlja alegorijo Pomladi, ki stoji v razkoraku, z levico kaže proti vzhodu. Putto trosi cvetje. Oba lika sta akta. Višina reliefa - 3 m.



Stanovanjsko poslopje Galetova hiša, je bilo zgrajeno od 1941 do 1943 in se imenuje po investitorju trgovcu Adolfu Galetu. Stoji na Celovški cesti 124 v Šiški. Arhitekt je bil Ivo Spinčič, stavbenik pa Angelo Battelino. Stavba ima štiri vhode, ki jih delijo v štiri enote.

Galetov grad je neorenesančni dvorec, ki stoji na severnem vznožju Šišenskega hriba v Ljubljani, na Vodnikovi cesti 43. Danes v njem delujeta Policijsko veteransko društvo Sever Ljubljana in Policijski pihalni orkester.

Sredi 17. stoletja je baron Taufferer kupil kmečko kajžo v neposredni bližini današnje bolnice dr. Petra Držaja in jo prezidal v slikoviti podeželski dvorec, imenovan Zizaburg. Proti koncu 18. stoletja je dvorec kupil baron Janez Nepomuk Auersperg in ga priključil bližnjemu posestvu z dvorcem Jama. Kasneje se je zamenjalo več lastnikov, zadnji je bil od 1875 Adolf Gale. Po njem je dvorec dobil tudi trenutni naziv Galetov grad. Dvorec je vpisan v Register nepremične kulturne dediščine, a nima statusa kulturnega spomenika. Po drugi svetovni vojni je bila Galetova imovina nacionalizirana.

Poleg dvorca je bil Gale lastnik travnikov in gozda v Šiški na severni strani Rožnika. Galetov travnik je bil priljubljeno smučišče na Šišenskem hribu. Teren je bil v zgornjem delu bolj položen, v spodnjem pa je bila strmina.

Poleg smučanja v zavojih, so mladi skakali na naravni skakalnici, ki so jo naredili sami. Smučarski klub Enotnost iz Ljubljane, ustanovljen 1946, je bil sedemnajstkratni ekipni državni prvak v alpskem smučanju, skokih in tekih. Na Galetovem hribu so organizirali slalomsko tekmo z vsemi najboljšimi tekmovalci v Sloveniji.

IVO SPINČIČ (Pobri nad Opatijo, 10.1.1903 – 28.2.1985, Ljubljana), arhitekt

Ivo Spinčič se je rodil očetu trgovcu. Osnovno šolo in nižjo gimnazijo je obiskoval v Gorici in Ljubljani, od 1918 do 1922 pa Tehniško srednjo šolo v Ljubljani. Arhitekturo je študiral na Dunaju, kjer je 1925 diplomiral.

Imel je bogato in raznoliko kariero: 1925 – 1926 je bil profesor na Tehniški srednji šoli v Ljubljani, 1927 – 1945 mestni arhitekt, 1945 – 1949 direktor Projektnega biroja MLO, 1949 – 1951 pa glavni inženir pri Direkciji vojnega gradbenarstva v Beogradu in upravnik njenih gradbišč v Zemunu, 1951 - 1953 je delal pri filmu kot arhitekt-scenograf; po 1953 pa je bil v svobodnem poklicu kot arhitekt in oblikovalec predmetov uporabne umetnosti. Ustanovil je Društvo likovnih umetnikov uporabne umetnosti, bil njegov dolgoletni predsednik in podpredsednik Saveza likovnih umetnika primenjene umetnosti, 1957 v Milanu (XI. Triennale) pa generalni komisar.



Smučarska skakalnica na Šišenskem hribu

Zapuščina Iva Spinčiča

- Družinske hiše, stanovanjsko naselje v Mariboru, ob koncu 1930 let je dobil naročilo za ljubljansko pokopališče Žale, vendar je bil njegov koncept predrag, zato ni bil sprejet. Mestna občina je odobrila projekt Jožeta Plečnika.
- Upravne stavbe Narodne banke po Sloveniji.
- Depandansa hotela Zlatorog v Bohinju (1960), Festivalna dvorana na Bledu (1961), Hotel Alp v Bovcu (1963).
- Notranja oprema: Mestni muzej v Ljubljani (1937), nočni lokal hotela Bellevue v Ljubljani (1958), hotelske sobe v depandansi hotela Zlatorog v Bohinju, kinodvorana na Viču v Ljubljani.
- Spomeniki: dr. Edo Šlajmer skupaj z Zdenkom Kalinom (1937), spominska plošča Lundru in Adamiču (1938), spomenik NOB v Sežani skupaj z A. Kogovškom (1955).
- S prenovami gostinskih objektov in interierjev v Bohinju sredi 1960 let je ustvaril pogoje za posebno arhitekturno in turistično izkušnjo. Obsežnejši in zahtevnejši projekt je bil urbanistični načrt z arhitekturo na Voglu – projekt je pomenil začetek zimskega turizma na tem območju. V središču narodnega parka Triglav je projektiral postaje žičnice, kočice, brunarice in večji hotel – arhivirano v zbirki Muzeja za arhitekturo in oblikovanje, iz načrtov je razvidno, da je z uporabo lokalnih materialov in detajlov stremel k modernemu arhitekturnemu izrazu. Oblikoval je tudi notranjost hotela na Voglu.
- Gledališka scena: Hlapec Jernej, Dva bregova (1929 – 1930), Lope de Vega in Pametno dekle (1952), Hamlet na Reki (1952) in Slovo od mladosti (1952 - 1953).
- Scenograf in arhitekt pri filmu: Jara gospoda 1952, Dolina miru 1956 in Kala 1957.

- Knjige in revije: opremil je celotno izdajo knjižne zbirke in revije MP, Mladine, Kron (1934-1935), z J. Mesarjem je soavtor knjige Stanovanje (1931), avtor članka Urbanistična načela za direktivni načrt Ljubljane (Kron, 1953).
- V okviru Bahrensonove šole je razstavljal v: Londonu 1923, Ljubljani 1926 (skupaj s Černigojem, Kregarjem, dijaki TSŠ), Budimpešti na mednarodni razstavi arhitektov (1930), Varšavi, Bukarešti, Sofiji in Kijevu.



Festivalna dvorana Bled



Hotel in kočje na Voglu



KAREL PUTRIH (Ljubljana, 1910 - 1959, Ljubljana), kipar

Po osnovnem seznanjanju s kiparstvom v srednji šoli v Ljubljani se je šolal na akademiji v Pragi. Uveljavil se je že v skupini Neodvisni pred začetkom druge svetovne vojne, predvsem s figuraliko.

Putrih je največ ustvarjal v kamnu, žgani glini, bronu in vosku. Pogosto je modeliral ženske akte, drugo figuraliko in portrete. Pri javnih naročilih je veliko ustvarjal skupaj z Zdenkom Kalinom.

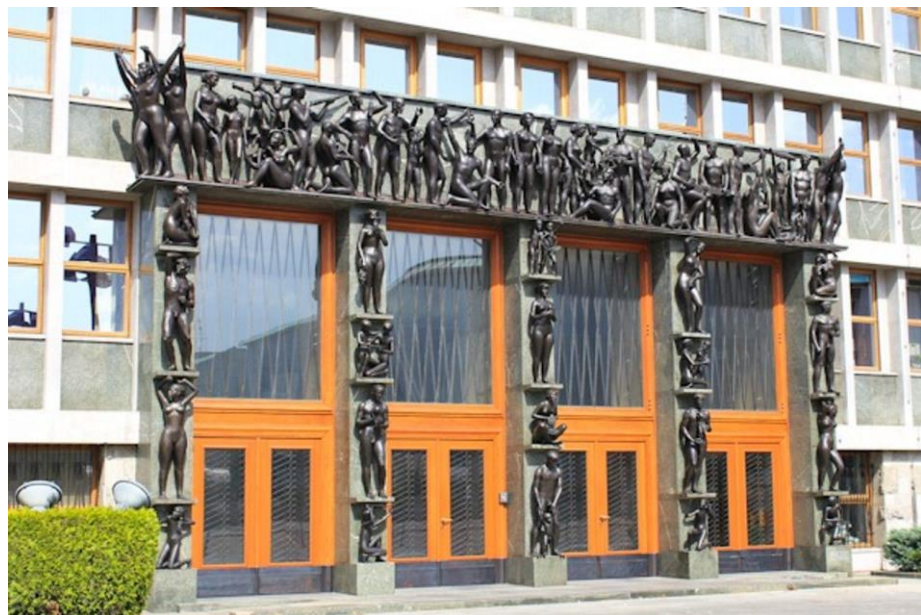
Od 1950 do smrti je bil profesor na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost.

Leta 1959 je skupaj z Zdenkom Kalinom prejel Prešernovo nagrado "za plastiko na poslopju Ljudske skupščine LRS".

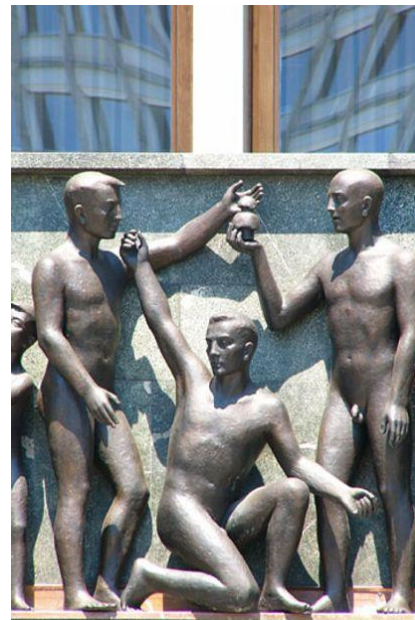
Njegova plastika na poslopju Ljudske skupščine LRS je narejena kot friz nad vhodi in pod okni. Simbolno učinkujejo kot balkonska ograja. Ponazarjajo različne ljudi novega časa, njihovo ustvarjalnost od učenja do elektrifikacije, rudarjenja, kmetijstva in ribištva. Levi rob oblikujejo tri žene, desni trije mošje. Vse figure so gole. Dvignjene roke treh ženskih figur se prepletajo v obliko Triglava. Proti desni alegorično bogat plastičen friz predstavlja žensko postavo s knjigo v roki, ki se ljubeznivo sklanja k otroku, mater, ki se igra z otrokom, ter figure delavcev, ki opravljajo različne dejavnosti. V središču kompozicije stojita dve ženski postavi - pravičnost in harmonija, sledijo ji žena s tkalskim čolničem, mož z zobatim kolesom ter alegorije sadjarstva, kmetijstva, gozdarstva, ladjedelništva in ribištva. Skupino sklonejo tri moške figure s podobno dvignjenimi rokami, kot tri ženske na levi strani.

Portal parlamenta je labodji spev Putrihovega ustvarjanja, ki ga je prekinila prezgodnja smrt.





Karel Putrih in Zdenko Kalin: Glavni vhod v stavbo Državnega zbora, Ljubljana



Karel Putrih in Zdenko Kalin: Spomenik na sv. Urhu

Dela Karla Putriha

- Kopalka, akt, bron, 1940, Brdo pri Kranju, v parku
- Torzo
- Spomenik talcem, bron, 1945, Ulica talcev, Ljubljana
- Odmev, pred Moderno galerijo, Ljubljana
- Spomenik žrtvam fašizma na sv. Urhu pri Ljubljani, dokončan 1955 (arhitekt B. Kobe, soustvarjalec Z. Kalin)
- Portal na tedanji Ljudski skupščini (današnji Državni zbor), Ljubljana, skupaj z Zdenkom Kalinom

VIRI

- ZRC – SAZU, Slovenski biografski leksikon – <https://www.slovenska-biografija.si>.
- Wikipedia – <https://sl.wikipedia.org>.
- MAO Slovenija – <https://www.facebook.com>posts>.
- Primorski slovenski biografski leksikon – <https://www.slovenska-biografija.si>.
- <https://sloantika.com>zdenko.kalin>.
- Državni zbor – www.dz-rs.si.

Kopalka, bron, 1940, Brdo pri Kranju



Odmev pred Moderno galerijo





Alegorija Umetnost (druga kopija)



Alegorija Delo (druga kopija)

Kaj predstavljata kipa in kje stojita?



Vhodno stopnišče v muzej po postavitvi kopij alegorij Umetnost (levo) in Delo (desno)

Ob postavitvi Deželnega muzeja za Kranjsko, imenovanega tudi Rudolfinum (sedaj Narodni muzej Slovenije), ki so ga pozidali v času od 1883 do 1885, je bilo treba poskrbeti tudi za primerno kiparsko okrasje, ki bi tako pomembni ustanovi dalo ustrezen estetski videz. Gradbena dela je vodil ljubljanski stavbenik Viljem Treo, ki je zgradbo tudi načrtoval in v centralnem delu vhodne fasade predvidel monumentalno stopnišče s štirimi alegorijami, ki bi bile nameščene levo in desno ob treh polkrožno zaključenih vratih glavnega vhoda. Predstavljale bi Umetnost, Zgodovino, Prirodosnanstvo in Delo.

Vse štiri skulpture z ustreznimi atributi so naročili pri dunajski kiparski zadrugi, ki je združevala več različnih kiparskih delavnic, ki so s svojimi umetniškimi kiparskimi izdelki okrasile precej pomembnih stavb v prestolnici, po potrebi pa tudi v ostalih mestih tedanje Avstro-ogrske monarhije. Ko so se dogovorili o atributih, ki bi označevali posamezne alegorije, so iz Zadruge poslali osnutke v potrditev, nato pa alegorije izdelali, hkrati pa tudi dvignili ceno za vsako skulpturo s 460 na 650 goldinarjev. Skupaj s štirimi alegorijami so naročili tudi personifikaciji Karniole in Poguma, ki krasita atiko nad glavnim vhodom.

Avtor kipov, avstrijski kipar **Richard Kauffungen (1854 – 1942)**, z bogatim kiparskim opusom in nizom pomembnih javnih spomenikov, je pogosto sodeloval z dunajsko kiparsko zadrugo. Ne glede na njegov kiparski ugled, ljubljanske štiri alegorije niso presežek arhitekturne plastike. Upoštevati moramo, da peščenjak, še zlasti če ni kvaliteten, ni idealen material za pretanjeno obdelavo zaradi svoje poroznosti in plastovitosti, zato je bilo oblikovanje robustnejše, še posebej pri skulpturah namenjenih zunanji postavitvi. Ob izboru boljšega kamna, ki bi bil obstojnejši, bi kipar z lahkoto posvetil več pozornosti tudi formi in skulpture bi lahko bile umetniško dosti bolj dovršene, seveda pa tudi dražje. Dejstvo je, da delujejo nekoliko šablonsko, so pa kljub vsemu opravile svoj namen, saj naj bi poudarile pomen stavbe in njen muzejski značaj. Za pravilnejšo oceno umetniške vrednosti in izvirnosti figur, bi bilo potrebno narediti poglobljeno primerjalno študijo tovrstne arhitekturne plastike na Dunaju in v ostalih večjih mestih monarhije, ki jih je dunajska kiparska zadruga zalagala s svojimi izdelki.

Za vse štiri alegorije se je naročnik z Zadrugo dogovoril, kakšni atributi morajo predstavljati posamezno skulpturo. Od leve proti desni si na fasadi sledijo:

- **UMETNOST** (Umetna obrt) drži v rokah vrč, ob njeni levi nogi je prislonjen jonski kapitel.
- **ZGODOVINA** drži v levi roki knjigo z nemškim napisom Zgodovina Kranjske, ob nogah ima viteško čelado.
- **PRIRODOZNANSTVO** drži v desni roki knjigo, najbolj opazen atribut je globus ob njenih nogah.
- **DELO** (Poljedelstvo) je prav tako zelo bogato z atributi: snop, srp, rudarska svetilka in kladivo.

Alegorije so bile izdelane in postavljene 1885, toda dve leti kasneje so bile zaradi hude zmrzali tako močno poškodovane, da so jih morali še v istem letu restavrirati – torej eno leto pred otvoritvijo muzeja, tako da so celo razmišljali, da bi jih premestili v notranjost muzeja. Kljub vsemu so ostale na svojem mestu, končno pa so jih vendar morali zaradi vedno hujšega propadanja okrog 1925 umakniti v depojske prostore. Na močno poškodovani alegoriji Zgodovina, ki je sedaj samo še torzo, vidimo, da je bila pokrpana verjetno že v fazi klesanja (ostrorobe poglobitve zaradi vstavljanja nadomestnega kamna).



Prirodoznanstvo



Zgodovina



Kopije alegorij je 1979 izdelal Restavratorski atelje Zavoda SR Slovenije za spomeniško varstvo, pod vodstvom akademskega kiparja – restavratorja specialista **Momčila Vukoviča**. V letu 1978 so restavratorji začeli z domodelacijo močno poškodovanih originalnih skulptur in dodelavo manjkajočih delov (deli okončin, prsti, poškodbe draperije in atributov); na mnogih mestih se je v drobnem sloju luščila tudi površina figur.

Dodatna pomoč pri rekonstrukciji, kjer je bilo zaradi poškodovanosti premalo informacije, so bile reprodukcije originalnih skic in modelov alegorij, ter nekaj arhivskih fotografij, sam postopek pa je bil izveden v reverzibilni tehniki z uporabo gline, ki so jo nanašali na poškodbe, kot neke vrste kiparsko retušo. Vse dodane površine je bilo kasneje možno ponovno odstraniti z originala, kar je bila stalna praksa pri izdelavi kalupov močno poškodovanih skulptur, ki so se nahajale na fasadah ali v odprtem prostoru.

Ko je bil opisan postopek izveden na vseh štirih originalih, so začeli izdelovati kalupe, tako da so kot prvo plast nanесли Wackerjevo silikonsko gumo, za končni nosilni sloj in oporo so uporabili poliuretansko smolo (lepilo) z dodano ustrezno armaturo, celo konstrukcijo pa so ojačali še z aluminijastimi cevmi. Za izdelavo kopij so uporabili epoksidno smolo, armirano s steklenimi vlakni in dodatkom kalcitnega peska in kremenčevega prahu ter oker pigmenta, da so dobili barvni ton, podoben peščenjaku. Ker je bil videz površine kopij preveč gladek, so jih v Litostroju speskali, da je tudi površinska tekstura dobila videz peščenjaka.

V tistem času se je pojavilo precej novih materialov, ki jih je Restavratorski center s pridom uporabljal pri izdelavi kopij različnih javnih spomenikov, ko je bilo treba originale zaradi takšne ali drugačne ogroženosti nadomestiti s kopijami. Veliko kopij je bilo izdelanih iz poliestra, armiranega s steklenimi vlakni ali pa iz umetnega kamna, kjer je kot vezivo uporabljen bel cement, kot polnilo pa ustrezen granulat peska, ki je po barvi in teksturi ustrezal kopiranemu originalu, po potrebi pa so z dodatkom pigmenta lahko korigirali barvni ton. Vso to mešanico so vlili v kalup in odlili polno plastiko, medtem ko so kopije iz poliestra votle.

V časopisu Delo je bilo 28. junija 1979, na str. 10 objavljeno „... Sedaj pa so jih kiparji pod vodstvom Mome Vukoviča s posebnim sodobnim tehnološkim postopkom (alegorije – op. VB) odlili v plastiki.“ (B. B.- foto: D. Arrigler)



Restavratorska delavnica



Torzo originalnega kipa Zgodovine

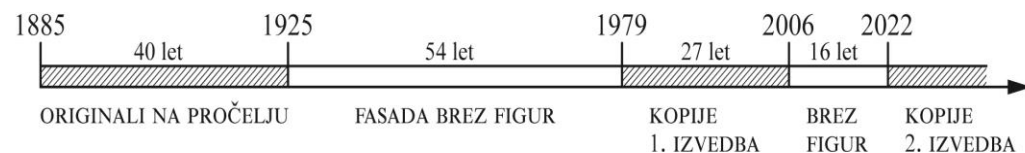


Pri zadnji izvedbi kopij je restavratorska dela vodil **Rok Hafner**, ki je naredil 3D skene originalnih, poškodovanih figur, nato pa še skene kopij iz 80-tih let, ki so bile decembra 2006 umaknjene s fasade zaradi določenih poškodb in deformacij, nato je naredil računalniško simulacijo ob primerjavi poškodovanih originalov in kopij ter vse optimalne rezultate združil v končne digitalne modele, ki so bili uporabljeni za izvedbo kopij z računalniško krmiljenimi stroji. Po besedah Roka Hafnerja je prišlo pri prvi varianti kopij do določenih odstopanj v kontrapostih glede na original, površinska struktura pa je bila boljše ohranjena pri kopijah. To je razumljivo, saj je površina kopij odlitih v epoksi smoli, ki je delno zaščitena še zaradi bližine fasade, obstojnejša, kot pa površina globinsko že precej propadlega peščenjaka.

Iz toge poliuretanske pene so izdelali skrajno levo in skrajno desno figuro na stopnišču (Umetnost in Delo), ker pa strojna obdelava ni popolnoma natančna, je bilo potrebno površino obeh še detajlno dodelati, predvsem površinsko teksturo in ostale zahtevnejše detajle. Vsa ta končna precizna dela sta izvedla restavratorja, akademski kipar **Marko Zelenko** in **Silvo Metelko**. Na tako obdelani skulpturi je bilo potrebno nanesti še končni zaščitni barvni sloj, ki ju bo varoval pred UV žarki in tonsko približal barvi peščenjaka. Po predvidevanjih strokovnjakov bi tako obdelane figure morale biti obstojne, podobno, kot da bi bile izklesane iz peščenjaka. Freziranje obeh skulptur je izvedlo podjetje JIB design (Blaž Mulej).

Predvidevajo, da bodo obe manjkajoči kopiji postavili prihodnje leto in tako izpopolnili videz fasade na vhodnem stopnišču.

Časovnica prisotnosti alegorij na fasadi:



Obstaja podatek, da 1926 skulptur ni bilo več na podstavkih, torej so bile lahko umaknjene že pred letom 1925. Izračun nam pove, da je bil čas prisotnosti in odsotnosti približno enak, z minimalno razliko v škodo prisotnosti (67 let, 70 let). Torej tema dejansko sodi v rubriko „Še ne videna Ljubljana“, ali točneje „Redko videna Ljubljana“.

VIRI

- Matija Žargi: Alegorije na glavnem vhodu v Narodni muzej, Situla 20/21, Razprave Narodnega muzeja v Ljubljani (Ljubljana, 1980).
- Ustni viri: Ljubo Zidar, Vital Dolničar, Rok Hafner, Nina Žbona.
- Fotografije: Valentin Benedik (2023), J. Gorjup (okrog 1979), Matija Žargi, gradivo za publikacije (1980).

Ulica Carla Benza je izjemno kratka ulica, saj ima samo 4 hišne številke (1, 11, 16 in 20). Dolga je kakih 250 m, kljub temu pa ni najkrajša v Ljubljani. Najkrajša ulica se imenuje Vodna steza. Dolga je 22 m in povezuje Gallusovo nabrežje s Starim trgom.

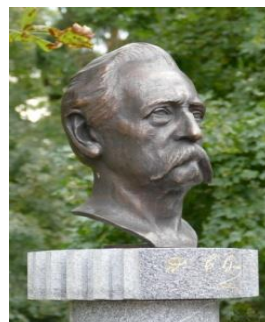
Kljub svoji „kratkosti“ je Ulica Carla Benza pomembna, pravzaprav zelo pomembna, saj se je pred več kot 120 leti na področju ulice, nekdanje posesti gradu Turn oz. Kodeljeva, rodil slovenski avtomobilizem. Danes si brez avtomobila ne predstavljamo življenja. Ob njej so številne pomembne stavbe in dejavnosti.

Začetki avtomobilizma v svetu in na Slovenskem

Začetnik avtomobilizma je nedvomno **Carl Friedrich Benz**, nemški inženir in pionir avtomobilske industrije, rojen 25. novembra 1844 v Mühlburgu, ki je danes del Karlsruheja. Mladi Carl je že zelo zgodaj kazal zanimanje za znanost in tehnologijo. Po študiju je nekaj časa opravljal prakso v strojni industriji in se julija 1872 poročil z Bertho Ringer. **Njegov benz patent-motorwagen nummer 1 iz 1885 velja za prvi moderni avtomobil. Po njem se imenuje najbolj razširjeno gorivo v avtomobilizmu – bencin.** Nemški inženir strojništva velja z ženo **Bertho Benz**, ki je skrbela predvsem za finančno podporo, za pionirja avtomobilske industrije. Tehniška visoka šola Karlsruhe je 25. novembra 1914 Carlu Friedrichu Benzu podelila častni doktorski naziv.



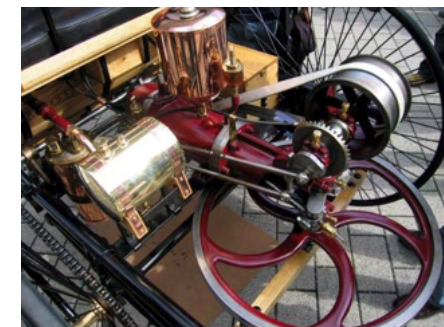
Bertha
in Carl
Benz



Doprсни kip Carla Benza stoji v neposredni bližini gradu Kodeljevo. Doprсни kip je poustvarjeni kip iz Mercedesovega muzeja v Stuttgartu. Postavila ga je Mestna občina Ljubljana 7.9.2018. Takrat je Ulica Carla Benza dobila tudi svoje uradno ime.

Leta 1878/79 je Carl Benz razvil brezkompresijski dvotaktni motor z notranjim izgorevanjem. Leta 1885 je izdelal prvi avto na bencin, trikolesno vozilo – patent se je imenoval tricycle – z motorjem na notranje izgorevanje in električnim vžigom. Prva vožnja z avtomobilom je uspela 3. julija 1885 v Mannheimu. Benz je 29. januarja 1886 pri državnem patentnem uradu prijavil to vozilo in se s cesarskim patentom vpisal v industrijsko zgodovino. V javnosti je za svoje delo požel predvsem veliko posmeha, saj so prvemu takemu avtu pravili „voz brez konj“. Po drugi strani pa je Generalni vestnik mesta Mannheim leta 1886 menil, da ima ta voz še lepo prihodnost, ker se ga „lahko uporablja brez velikih težav in ker bi pri najvišji hitrosti postal najcenejše prevozno sredstvo poslovnih in tudi turistov“. Carl Friedrich Benz je menil podobno, zato je svoja vozila stalno izboljševal. Bertha Benz je leta 1888 s sinovoma opravila prvo daljšo vožnjo iz Mannheima do Pforzheima (približno 104 km), kamor je prišla po 12 urah in 57 minutah. Danes je urejena spominska pot Berthe Benz. Mestna lekarna v kraju Wiesloch je postala prva bencinska črpalka na svetu. Tamkajšnji lekarnar je namreč njihovo prevozno sredstvo oskrbel s petrolejem, ki ga je avto uporabljal kot gorivo.

Carl Benz je pozneje pisal v življenjskih spominih: „Samo nekdo poleg mene je še vztrajal v teh dneh na tej življenjski poti, ko se je propad zdel neizbežen, in to je bila moja žena. Srčna in pogumna je dvignila jadro novemu upanju.“



Replika Benzovega patentiranega
Avtomobila „Motorwagen“ iz 1885

Karel Benz in Anton Codelli

Bila sta sodobnika, oba navdušenca nad tehniko in tehnologijo, oba izjemno inovativna, uzrta v prihodnost. Poznala sta se, vendar viri ne pričajo o njunem tesnejšem poslovnem sodelovanju.

Carel Benz je torej prvi skonstruiral avto, Codelli pa je bil prvi, ki se je z Benzovim avtomobilom pripeljal v Ljubljano.

Anton Codelli je bil izumitelj, veleposestnik, plemič in politik. Rodil se je 1875 v Neaplju. Po srednješolski maturi je po vzoru očeta stopil v vojno mornarico. Veliko je potoval (Indija, Japonska, Kitajska) in se naučil nekaj tujih jezikov. Iz zdravstvenih razlogov je leta 1897 izstopil iz mornarice in začel študirati pravo, a ga je kmalu opustil. Iz zanimanja in vedoželjnosti se je kot samouk posvetil študiju elektrotehnike in strojništva. Od starega očeta Karla I. je podedoval graščino Turn (danes Grad Kodeljevo). Leta 1906 je opravil šestmesečni strokovni tečaj pri elektropodjetju Telefunken v Berlinu. Marca 1908 je bil izvoljen za poslanca v kranjski deželni zbor kot predstavnik veleposestnikov. Poleti 1912 je odstopil, saj se zaradi službovanja v Togu v Afriki ni mogel več udeleževati zasedanj deželnega zbora.

Zasvojenost z izumiteljstvom je povzročila slabo gospodarsko stanje Codellijevih. Baron je bil trikrat poročen in trikrat ločen. Tik pred koncem druge svetovne vojne je odpotoval v Švico in tam tudi umrl. Pokopan je v Asconi ob jezeru Maggiore.

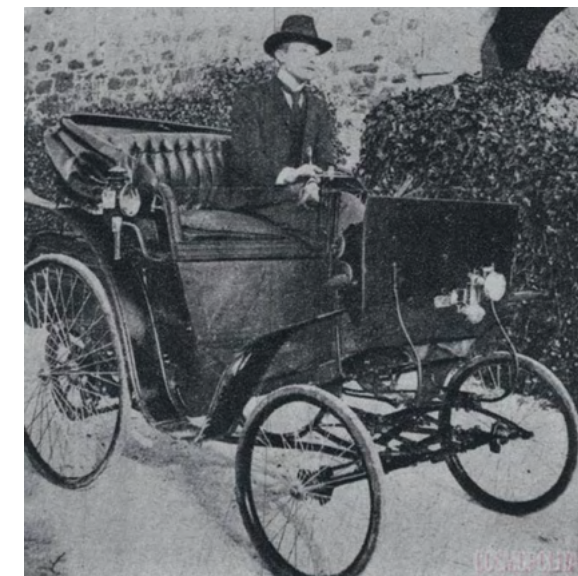
Codelli je zrasel z novo dobo elektrotehnike. Prvi si je na Dunaju nabavil avtomobil in z njim 15. novembra 1898 „strašil“ ljubljanske meščane. Kupil je Benzov dvosed, podoben parizlju. Carl Benz je avtomobile na bencinski motor začel izdelovati leta 1886, model benz velo comfortable z motorjem 2,75 KM pa je začel serijsko proizvajati leto pred Codellijevim nakupom. Codelli je lahko s svojim avtom benz velo comfortable drvel od 16 do 24 km/h z dvema prestavama. Vzponi so bili nerešljiva uganka za tako šibak motor, tako da je za pot do Gorice potreboval polnih osem ur.

Kmalu se je Codelli naveličal prašnih kranjskih cest in se je skupaj s šoferjem februarja 1899 odpeljal do Nice. Vozniku je za težko vožnjo podaril zlatnik. Žal je v Nici zaigral vse prihranke in še avto povrhu. Voznik mu je celo moral posoditi svoj težko prisluženi zlatnik, da sta se lahko z vlakom vrnila domov. Seveda je **Codelli kmalu kupil nov avto, to pot daimler viktorio z motorjem 6 KM. Na njem je vžig na plamen zamenjal z vžigom na žarečo cevko, ki ga je sam izumil. Izum je leta 1898 patentiral skupaj s pogonsko napravo za motorna vozila in ga pozneje dopolnil še z obločnim plamenskim vžigalnikom, ki ga je leta 1925 patentiral na Dunaju.** Patentiral je še nekaj tehničnih izumov na področju avtomobilizma in na drugih področjih (mehanično kosilnico, visokotlačni kompresor, napravo za določanje položaja ladij na morju, pa tudi prvi znani sistem za brezžični prenos slike, predhodnico današnje televizije...)



Na pročelju ljubljanskega gradu Turn (Kodeljevo) so 7. 9. 2018 odkrili spominsko ploščo baronu Antonu Codelliju po zasnovi akademskega kiparja Metoda Frlica.

15. novembra 1898 se je v svojem, kočiji podobnem, avtomobilu v Ljubljano pripeljal baron Anton Codelli.



Kopališče Kodeljevo in Vila Urška

Kopališče Kodeljevo je bilo zgrajeno pred 56 leti z denarjem Sklada za razvoj družbenega standarda občine Ljubljana Moste Polje. O tem priča spominsko obeležje pred vhodom v kopališče. Letno kopališče je v zimskem času pokrito z balonom in v tem času klasična rekreacija žal ni mogoča, saj je kopališče namenjeno plavalnim klubom in društvom.

Letno kopališče ima dva velika plavalna bazena in dva otroška bazena. Bazen z olimpijskimi dimenzijami 50m x 25m in globino vode 2 m ima tribuno, ki lahko sprejme do 500 gledalcev. Bazen ima razsvetljavo in omogoča večerne treninge in tekmovanja v vodnih športnih. Veliki rekreacijski bazen meri 50m x 20m, globina vode v tem bazenu pa je 1,5m. Ob bazenu sta dva tobogana in vodna drča, ki obiskovalcem ponujata še dodatno veselje. Veliki otroški bazen meri 43m x 15m. Globina vode je 0,8m. Mali otroški bazen, čofotalnik je okrogle oblike s premerom 5m. Na letnem kopališču je bogata gostinska ponudba, otroško igrišče in travnate površine za igre z žogo.

Kopališče Kodeljevo razpolaga z nekaj spremnimi prostori: recepcija, garderobe, toaletni prostori, tuši, bar, tobogan, otroško igrišče, večnamenska dvorana, boksarski ring.

Učno središče Glotta Nova in Višja strokovna šola za kozmetiko in velnes Ljubljana (VSŠKV)

Na Ulici Carla Benza je našlo svoje domovanje tudi izobraževanje. Glotta Nova je kar nekaj let domovala v Gradu Kodeljevo, zadnjih 23 let pa domuje na vhodu v Ulico Carla Benza s Poljanske ceste. Rdeča nit vseh izobraževalnih aktivnosti središča je zdravje, dobro počutje, zdrav in uravnotežen življenjski slog, lepota...in vse kar je povezano s tem. Udeleženci so odrasli. Okolica šole in izobraževalnega centra (nahajata se v bližini parka Kodeljevo, športnega parka Slovan, pod Golovcem...) omogoča odraslim, da bolje in trajnostno skrbijo za svoje zdravje in dobro počutje. Izobraževalno središče nudi prebivalcem Kodeljevega, mesta Ljubljane in širše veliko možnosti za gibanje, zdravo prehrano, duševni velnes,... Veliko aktivnosti je tudi brezplačnih, opravijo pa jih večinoma študenti VSŠKV: Teden vseživljenjskega učenja, Svetovni dan velnesa, Dan tu okoli nas, VSKVLEP, ...

Letos Glotta Nova praznuje trideset let dela, VSŠKV pa deset. Častitljiva jubileja, ki ju bo potrebno slovesno obeležiti.



Vila Urška leži ob Cesti Carla Benza.
V njej domuje Center za oskrbo na domu Ljubljana



Učno središče Glotta Nova in
Višja strokovna šola za kozmetiko in velnes Ljubljana

„Numizmatika, ki je stara toliko kot kovanci, je pomožna zgodovinska veda, ki se ukvarja s preučevanjem denarnih teles“ (*nds.si*), torej kovancev, bankovcev, žetonov, širše pa tudi spominskih predmetov, na primer svetinj, kar je staro ime za medalje, pa vsakovrstnih svetinjic in še česa. Denarna telesa lahko preučujemo z mnogih vidikov – od ekonomskega do estetskega. Ponujajo nam izjemne informacije o časih in krajih, v katerih so nastala, o duhovnem, kulturnem, vojaškem in vsakdanjem življenju. Ena izmed možnosti preučevanja je torej tudi cvetlična motivika na denarju. Mimogrede – tudi Ljubljana je imela v 13. stoletju svojo kovnico na Ljubljanskem gradu. Tam so kovali vojvoda Bernard, njegov sin Ulrik ter nazadnje češki kralj Otokar II.

Vrtnica? Zvonček? Narcisa? Kolikor vem, to cvetje še nikoli ni bilo upodobljeno na slovenskem denarju. Pa bi bilo lahko! Akademik Matjaž Kmecl je s sistematičnim križanjem ustvaril vsaj dve meni znani vrtnici: rožnato Prešerenovo in breskovo Trubarjevo vrtnico. S sorto Prešeren smo Slovenci dobili tudi mednarodno veljavno žlahtniteljsko pravico in tudi uradno postali žlahtnitelji vrtnic, kot lahko preberemo na spletni strani Arboretuma Volčji Potok *arboretum.si*. Pomladne zvončke različnih oblik in barv si hodijo k nam ogledovat ljubitelji in zbiratelji z vsega sveta in če je treba, za eno čebulico odštejejo tudi več sto evrov. Narcis je pri nas veliko; spomladi jih vidimo vsepovsod po vrtovih, še posebno lepa pa so polja divjih ali gorskih narcis v naravi. In še katero bi bilo lahko – na primer iz vrst slovenskih zaščiteneh ali endemskih cvetlic – od Zoisove zvončice do planike, od močvirske logarice do kranjskega jegliča in še kam ...



Žlahtnitelj: akademik dr. Matjaž Kmecl: vrtnica Prešeren in vrtnica Trubar

Oblikovalka Maja Tomažič:
Znamka z vrtnico Prešeren,
Ljubljana 2017



A od tega, česar ni, pa bi bilo lahko, k temu, kar je. In kaj je? Po svetu marsikaj! Zbirka cvetličnih motivov na bankovcih in kovancih z več držav bi pokazala neskončno bogastvo Zemljine flore, pa tudi izjemno domiselnost oblikovalcev denarja.

V sosednji Avstriji na primer letos (2023) nadaljujejo z lansko serijo evrskih kovancev, ki so jo poimenovali **Jezik cvetja**. Ta serija »oživlja starodavne navade in pomen, kulturo ter lastnosti sedmih znanih cvetov« (*moro.si*). To so in bodo: ognjič, regrat, vrtnica, spominčica, kamilica, potonika in vijolica. Izdatni opisi njihovih pomenov, lastnosti in z njimi povezane rabe so torej v splošnem imenitni prispevki k domoznanstvu – tudi sosednjih kultur, tudi slovenske.

Na Slovenskem in v Ljubljani so bili v rabi mnogi denarji mnogih prebivalcev, tudi zavojevalcev tega ozemlja. Zaradi prešibkega znanja in časa za pripravo, ki bi ga bilo lahko dovolj, če bi tej krasni temi le dala prednost pred čim drugim, se tudi zato, da v vas vzbudim zanimanje za tisoč obrazov numizmatike, bežno dotaknem nekaterih kovancev in bankovcev s slovenskega ozemlja iz različnih obdobj, na katerih najdemo cvetlične motive.

Dolžna sem še povedati, da opazimo na kovanem ali papirnatem denarju poleg cvetličnih tudi druge rastlinske motive, na primer lovorjev venec, ki krasi glave rimskih cesarjev ali pa cesarja Franca Jožefa I., pa žitno klasje, upodobljeno ne samo na denarju, temveč tudi v grbih, da, in celó répo. Salzburški nadškof Lenart Hotiški, slovenskega rodu, je dal v začetku 16. stoletja kovati srebrnik s salzburškim in njegovim osebnim grbom, ki vsebuje repo. Tega kovanca za štiri krajcarje se je oprijelo slovensko ljudsko ime **repar**.

Na desetine študij je nastalo doma in po svetu o krščanski simbologiji na srednjeveških kovancih, tudi na tistih iz srednjeveških slovenskih kovnic oziroma kovnic na slovenskih tleh, ki jih je bilo med 12. in 14. stoletjem trinajst. Prevladujoči cvet na teh kovancih, pa tudi na pečatih je **lilija**. Se še spomnite otroške igre? „Bela, bela lilija, v krogu pleše deklica, ...“ Lilija je simbol čistosti, v svetovnih kulturah pa tudi simbol miru ali sočutja. V srednjem veku so Devico Marijo pogosto upodabljali z lilijo v rokah ali pa je bil njen portret obdan z lilijami.

Najbolj opazni cvetlici, ki ju najdemo v sodobnejši numizmatiki ožjega slovenskega kulturnega prostora, sta lipa in nagelj, najprej pa naj omenim krizantemo in hladnikijo.

Rebrinčevolista hladnikija spada v družino kobulnic, izhaja iz terciarja in je naš edini rodovni endemit, ki raste samo na zelo majhnem območju znotraj Trnovskega gozda. Nemški botanik ji je dal ime po prvem upravitelju Botaničnega vrta, botaniku in duhovniku, Francu de Paula Hladniku (Idrija, 29. 3.1773-25. 11.1844, Ljubljana). Upodobljena je na dvokovinskem kovancu za 2 evra iz 2010, ki je bil izdan ob 200-letnici ljubljanskega Botaničnega vrta. Kovanec je bil na voljo tudi v obliki kartice.

Avstrija: Jezik cvetja



Repar



Hladnikija



Krizantema, Cankarjeva bela krizantema, je hkrati z delom njegovega rokopisa upodobljena na bankovcu Banke Slovenije za 10000 tolarjev. Bankovec je izšel leta 1994, 2000 in 2004. Na beli podlagi je izrisana velika krizantema z najfinejšimi sivimi črticami, poleg opečnato rdeče pa prevladuje vijolična barva modrosti. Ob tem motivu ne bo odveč citat iz tega njegovega dela: „Trdna je moja vera, da napoči zarja tistega dne, ko naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega.“ Sicer pa nosi tudi ta mogočna roža v različnih kulturah različne pomene. V rod krizantem sodi več kot 200 vrst, njihov prvi dom pa je Azija.

Najbolj znana je upodobitev **lipovih listov** s cvetki na prednji in zadnji strani bankovca z imenom lipa in v vrednosti ene lipa, ki si ga je kot bodoči slovenski denar zamislil dr. Bogdan Oblak – Hamurabi. Na prednji strani je upodobljen tudi portret Franceta Prešerna, na zadnji strani pa poleg lipovih vejic s cvetki tudi knežji kamen in Plečnikova „katedrala svobode“, arhitekturna zamisel novega slovenskega parlamenta. Med ljudmi je lipa kot izjemno priljubljeno pomožno plačilno sredstvo v časih hude jugoslovanske inflacije krožila od leta 1989 vse do prvega slovenskega denarja, slovenskih tolarjev v letu 1992. Lipe kot plačilo je tedaj sprejemalo okrog 80 slovenskih podjetij, ki so jim zaupali tudi zato, ker so imele podlago v zlatu.

Za razliko od verne podobe cvetja na v začetku omenjenih avstrijskih srebrnikih, ki je nastala tako, da so za graverski temelj uporabili odtis pravega posušenega cvetja, so na našem denarju najpogostejše stilizacije cvetja. Pri tem prednjači **nagelj**, ki ga kot ornament poznamo v različnih zvrsteh slovenske ljudske umetnosti – v vezenju, barvnem ali rezljalnem krašenju pohištva in seveda v ljudski pesmi. Ornament pa ni samo okrasni element, samo sredstvo krašenja nekega kosa oblačila, pohištva, celó stavbe, temveč je nekakšen simbolni razlagalec njegovega ali njenega širšega pomena. Rdeči nagelj simbolizira živo življenje in gorečo ljubezen. Zdi se mi, da nagelj na slovenskem denarju poudarja slovenskost, torej nacionalnost bolj kot državnost – tak vtis daje na primer nagelj kot ornament na medvojnih Rupnikovih lirah.



Krizantema



Lipa



Rupnikove lire - nagelj



Tolarski zlatnik
banke Slovenije ob
5. obletnici
osamosvojitve 1996



In ne nazadnje: sem in tja krasijo denarje **cvetlični ali sadno-cvetni venci**. Tak je na primer okras bankovca za 20 tolarjev; na prednji strani je portret Janeza Vajkarda Valvasorja, na zadnji pa trak z geslom *Dulcis ex labore fructus* (Sladek je sad minulega dela) izhaja iz cvetno-sadnega venčka, ki ga nosita dva keruba. To je zaključna vinjeta dveh angelov iz njegove znamenite „Slave Vojvodine Kranjske“.



Cvetlični motivi so relativno redek krasilni ali simbolični del slovenskega denarja, ki je krožil ali ki je še v rabi pri nas. Ne vem, zakaj je tako. A vse, kar je, se spreminja. Morda se bo tudi to.

In naj se, še preden bodo preračunljivci uresničili že objavljeno stališče, da kovinski in papirnati denar, ki govori o umetnosti, zgodovini in politiki narodov in držav sveta, lahko v celoti nadomesti – plastična kartica.

VIRI

- Albin Pogačnik, *Srednjeveške kovnice na Slovenskem*, Masta Trade, Ljubljana, 2008.
- Zmago Jelinčič, *Slovenski tolar, samozaložba*, Ljubljana, 1998.
- Đorđe Jamušakov, *Habzburzi carevi Austrije i Austro-Ugarske, „Panonija“*, Društvo za očuvanje baštine i kolekcionarstva, Bačka Palanka, 2021.
- Numizmatični vestnik, glasilo Numizmatičnega društva Slovenije v Ljubljani, več števil.
- Botanični vrt.
- **Fotografije:**
- Zajem zaslona in arhivi avtorice Bogdane Herman.

Zbornik Še ne videna Ljubljana, v katerem smo prikazali naše raziskovanje v študijskem letu letu 2021-2022, je bil po predstavitvah v Mestni hiši, na Dnevih evropske kulturne dediščine, v Enajsti šoli v knjigarni in po vodenju na lokacije, kjer spomeniki stojijo, tako dobro sprejet, da ga je bilo potrebno ponatisniti! To je bila vzpodbuda za nadaljnje raziskovanje Ljubljane, ki smo ga podaljšali v študijsko leto 2022-2023 in tako je pred nami in vami nov zbornik Še ne videna Ljubljana, drugi del. Za Zbornik smo obnovili in dodatno raziskali tudi nekaj prispevkov iz 2009 in z veseljem ugotovili, da smo v teh letih, ki so pretekla, napredovali v opazovanju in znanju, za kar gre zahvala naši mentorici mag. **Olgi Paulič**, zapriseženi zagovornici vseživljenjskega aktivnega učenja.

Lansko raziskovanje po sledih arhitektov Jožeta Plečnika, Vladimirja Šubica in Borisa Kobeta ter po zgodovinski in sodobni Ljubljani, smo letos dopolnili z iskanjem spomenikov po Trnovem in Krakovem, po ulicah in trgih od Križank do še ne videne podrobnosti v Stari Ljubljani. V poglavju Hiše in ulice pripovedujejo... smo zbrali zanimivosti iz ožjega in širšega mestnega območja Ljubljane – predvsem zapuščino tistih ljudi, ki so oblikovali naše okolje fizično in intelektualno, pa so, žal, pozabljeni.

Tako kot v lanskem zborniku, kjer smo predstavili še ne videne in neznane Invaderja, male mozaike vesoljčkov - zmajčkov na zidovih stavb, ograj..., nas je kolegica Irena Demšar (hvala, Irena!) letos presenetila s Spotikavci – obeležji v tlaku, ki so posvečena Judom, preminulim v holokavstu. Postavljanje spotikavcev je vseevropski projekt, ki se je začel 1992 v Kölnu, v Ljubljani pa imamo 61 spotikavcev na 21 lokacijah – smo, ste, jih sploh kdaj opazili?

Zahvaljujemo se našim gostom, ki so s prispevki o spomeniškem restavratorstvu - Valentin Benedik, numizmatiki - Bogdana Herman, začetkih avtomobilizma v Sloveniji - Jelica Pegan Stemberger in plodnem delu Finžgarjeve galerije v Trnovem - Uroš Pust, popestrili vsebino našega Zbornika in nam prižgali drobno lučko vedenja o stvareh, s katerimi se le poredko srečujemo.



Alegorija Učenost, predverje Križank

Hvaležni smo gospodu **Andreju Kocmanu**, ki že vsa leta sooblikuje in tiska naše Zbornike in je obenem tudi naš donator. Brez njega naše knjige ne bi bile take, kot so.

Iskreno se zahvaljujemo za stalno podporo Univerzi za tretje življenjsko obdobje Ljubljana, še posebno gospe **Alijani Šantej**, ki je bila vedno pripravljena pomagati pri realizaciji naših želja in reševanju težav ter Zavodu za varstvo kulturne dediščine.

Še prisrčna hvala vsem, ki delite z nami veselje do raziskovanja našega mesta, Ljubljane, zato vas vabimo, da se nam pridružite tudi letošnjo jesen, ko se bodo naše aktivnosti nadaljevale s sodelovanjem na 33. DEKD in 11. TKD z Zavodom za varstvo kulturne dediščine, s Finžgarjevo galerijo Ljubljana ter s predstavitvijo Zbornika v Enajsti šoli v knjigarni v prostorih Mladinske knjige v Konzorciju.

Vodenje po poteh in spomenikih Še ne videne Ljubljane pa bo po ČS Trnovo in ČS center, 4.10.2023, od 11.00 do 12.30.

PREGLEDNICA PRILOG



Alegorija umetnosti (kopija)
pred Narodnim muzejem, Ljubljana

PRILOGA 1, Olga Paulič	POIMENOVANJA PROJEKTHNIH DEJAVNOSTI 2022 / 2023
PRILOGA 2, Olga Paulič	OBJAVA DOGODKA na 33. DEKD in 11. TKD, september 2023
PRILOGA 3, Marjeta Havliček	DEKD - PROGRAM OGLEDA SPOMENIKOV, 4.10.2023 IN PREDSTAVITEV V FINŽGARJEVI GALERIJ, 11.10.2023
PRILOGA 4, Olga Paulič	PREDSTAVITEV ZBORNIKA V ENAJSTI ŠOLI UTŽO, 3.10.2023
PRILOGA 5, Uroš Pust	FINŽGARJEVA GALERIJA LJUBLJANA
PRILOGA 6, Marjeta Havliček	ZEMLJEVID LJUBLJANE Z LOKACIJAMI RAZSKOVANIH SPOMENIKOV
PRILOGA 7, Marjeta Havliček	SEZNAM IN FOTOGRAFIJE RAZSKOVANIH SPOMENIKOV 2022 - 2023
PRILOGA 8, Marjeta Havliček	SEZNAM IN FOTOGRAFIJE RAZSKOVANIH SPOMENIKOV 2021 - 2022
PRILOGA 9	FOTOGRAFIJE RAZSKOVALCEV V RAZSKOVALNEM PROJEKTU



Mentorica ŠK in vodja projektnih dejavnosti: mag. Olga Paulič

V raziskovalnem projektu smo sodelovali: UTŽO Ljubljana, ŠK Spoznajmo svoje mesto in domovino, Zavod za varstvo kulturne dediščine, društvo Finžgarjeva galerija Ljubljana in trije gostje občani MOL.

1. Raziskovalni projekt	ŠE NE VIDENA LJUBLJANA, drugi del	oktober 2022 – oktober 2023
2. Zbornik	ŠE NE VIDENA LJUBLJANA, drugi del	30. maj 2023
3. Enajsta šola v knjigarni	Predstavitev zbornika, Konzorcij v Mladinski knjigi,	3. oktober 2023
4. 33. DEKD in 11. TKD	SPREHOD PO ŠE NE VIDENI LJUBLJANI, drugi del -	4. oktober 2023, zbor ob 11.00
5. Finžgarjeva galerija	Predstavitev galerije in zbornika	11. oktober 2023



Univerza za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani, študijski krožek "Spoznajmo svoje mesto in domovino"

Naslov prireditve: SPREHOD PO ŠE NE VIDENI LJUBLJANI v letu 2023 - ogled umetnostnih spomenikov po ČS Trnovo in ČS Center

Datum: sreda 4. oktobra 2023 od 11.00 do 12.30

Zbor pred cerkvijo sv. Janeza Krstnika v Trnovem v Ljubljani

- **Starostna skupina obiskovalcev:** primerno za vse obiskovalce od osnovnošolske mladine naprej
- **Kategorija:** snovna in nesnovna dediščina



Kužno znamenje iz 16. stol., na Krakovskem nasipu št.14

➤ **Opis dogodka:** Člani študijskega krožka Spoznajmo svoje mesto in domovino na Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani so pod mentorstvom mag. Olge Paulič proučevali mestne zanimivosti in znamenitosti, ki jih ob sprehodih po Ljubljani videmo vsak dan, vendar jih običajno spregledamo ali ne vemo, komu ali čemu so namenjene. Sourednici zbornika Še ne videna Ljubljana, drugi del (2023), mag. Olga Paulič in Meta Havliček bosta ob začetku sprehoda predstavili zbornik, v katerem so predstavljene ugotovitve raziskave in na vodenem sprehodu pokazali in predstavili nekatere od njih. Sprehod bo potekal do 90 minut. Obiskovalci bodo prejeli informativno gradivo.

Zbornik Še ne videna Ljubljana, drugi del, bo možno odkupiti za vrednost natisa posameznega izvoda.

Voden ogled in informativno gradivo bosta brezplačna.

Kontakt za informacije: UTŽO Alijana Šantej, telefon 01 433 20 90.

PRILOGA 3, Marjeta Havliček DEKD - PROGRAM OGLEDA SPOMENIKOV 4. OKTOBRA 2023

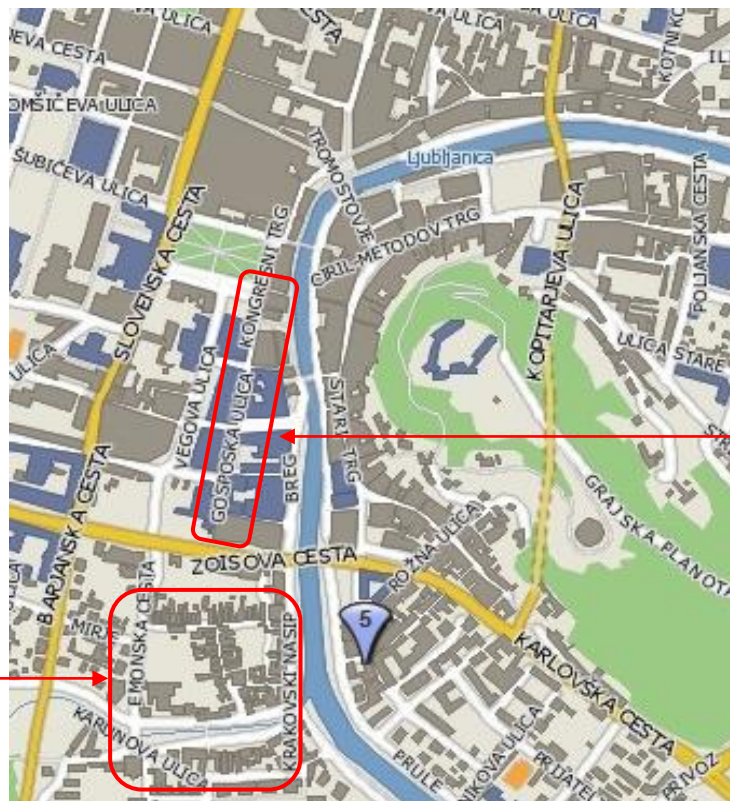
SPREHOD PO ŠE NE VIDENI LJUBLJANI, drugi del - ogled umetnostnih spomenikov po ČS Trnovo in ČS Center, 4.10.2023, od 11.00 do 12.30

Zbor ob 11.00 pred cerkvijo sv. Janeza Krstnika v Trnovem

Vodji ogleda: mag. Olga Paulič in Marjeta Havliček

Olga Paulič

1. Spominske plošče na cerkveni fasadi
2. Spominski park slovenskih impresionistov
3. Spomeniki v župnijskem vrtu ob Karunovi ulici: Srce Marijino, Srce Jezusovo, Zirkelbacherjeva kapela, Križani
4. Trnovski most
5. Petelinja brv
6. Perišče
7. Angelčka v Krakovem
8. Sv. Frančišek Assiški
9. Marijin relief
10. Jakopičeva rojstna hiša
11. Krakovska kapela
12. Emonski zid



Marjeta Havliček

1. Ilirski steber na Trgu francoske revolucije
2. Križanke
3. Plečnikov lapidarij s spominsko ploščo Mariji Pomočnici
4. Auerspergova palača – Mestni muzej
5. Rojstna hiša Friderika Pregla
6. Križevniška ulica
7. Salendrova ulica s Steinbergovo hišo
8. Židovska steza – ostanki sinagoge
9. Pomembne stavbe na Gosposki ulici:
10. NUK – Auerspergov knežji dvorec
11. Akademija znanosti in umetnosti – Lontovž
12. Glasbena matica
13. Univerza Ljubljana – Deželni dvorec
14. Dvorni trg - Mahlerjev kip
15. Spominski steber vsem slovenskim vojnim dobrovoljcem

11. oktobra 2023 ob 18.00 bodo v Finžgarjevi galeriji predstavili sodelovanje s Finžgarjevo galerijo, zbornik in nekaj zanimivejših spomenikov iz raziskovalnega projekta „Še ne videne Ljubljane, drugi del.“

Predstavitve bodo izvedli: Olga Paulič, Meta Havliček, Mojca Slana, Jelka Štemberger in Uroš Pust.

PRILOGA 4, Olga Paulič PREDSTAVITEV ZBORNIKA V ENAJSTI ŠOLI V KNJIGARNI: 3. oktober 2023, Knjigarna Konzorcij

V Enajsti šoli bomo predstavili naš zbornik in voden ogled "Sprehod po še ne videni Ljubljani, drugi del" - ogled umetnostnih spomenikov po ČS Trnovo in ČS Center, v okviru 33. Dnevoev evropske kulturne dediščine in 11. Tedna kulturne dediščine v Sloveniji in Evropi.

Dogodek bo potekal 3. oktobra 2023 ob 11. uri v Mladinski knjigi - Knjigarni Konzorcij na Slovenski cesti 29 v Ljubljani. To bo že naš tretji nastop v Enajsti šoli. Vsakokrat predstavimo svoje raziskovanje v študijskem letu in zbornik (monografijo), v katerem objavljamo svoje ugotovitve.

Nastopali bodo: Olga Paulič, Marjeta Havliček, Mojca slana in Jelka Štemberger ter zunanji gosti, ki so sodelovali v projektu.

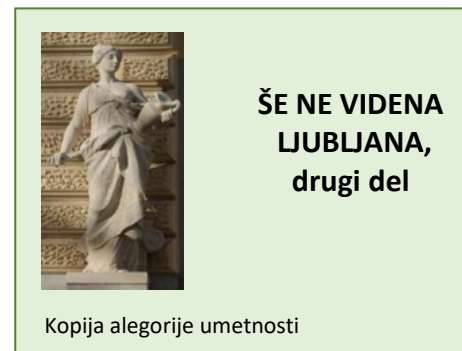
5. november 2019: „Ob 110. obletnici rojstva Mare Kralj“ - predstavitev vsestranske umetnice in žene Toneta Kralja.



3. januar 2023: „Še ne videna Ljubljana v Plečnikovem letu“. Predstavitev zanimivejših spomenikov in pet vodenj po Ljubljani.



3. oktober 2023: „Še ne videna Ljubljana, 2. del“; predstavitev monografije v knjigarni Konzorcij in 4. oktober 2023: ogled umetnostnih spomenikov v ČS Trnovo in ČS Center.



Alijana Šantej, vodja UTŽO Ljubljana: ENAJSTA ŠOLA V KNJIGARNI

Enajsta šola v knjigarni je plod programskega sodelovanja Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje in Mladinske knjige, knjigarne Konzorcij. Cikel javnih mesečnih predavanj in predstavitev pod imenom Enajsta šola v knjigarni se odvija vsak prvi torek v mesecu ob 11. uri v okviru študijskega leta Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje. Na njih priznani predavatelji Univerze za tretje življenjsko obdobje in občasno tudi člani študijskih skupin predstavljajo raznovrstna področja in vsebine ter nasledke svojega raziskovalnega učenja in dela, zanimive za študente UTŽO in širšo javnost.

S tem konceptom se Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje podaja v druge ustanove, med ljudi, vodi programe za javnost in ne zgolj za svoje člane. Prizadeva si, da starejše in izobraževanje starejših „pripelje v javni prostor, med ljudi vseh generacij“.

Ljubljansko Trnovo je zagotovo mestna četrt, ki sta ji duhovnost in umetnost zapriseženi spremljevalki skozi čas. Tam je živel eden naših največjih arhitektov Jože Plečnik, katerega domovanje je danes spremenjeno v muzej. Pisatelj Fran Saleški Finžgar je dolga leta kot duhovnik služboval v trnovski cerkvi, pred katero bi naj Prešeren prvič zagledal svojo ljubljeno Julijo. Trnovo je tudi prostor, kjer je do pred kratkim deloval KUD France Prešeren, ki je podpiral kakovostno, drugačno in še neveljavljeno kulturo in kjer so že od daljnega leta 1919 posamezniki in skupine izražali svoje interese na področju kulture, umetnosti, izobraževanja itd.

V ta kulturni prostor je sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja stopila Finžgarjeva galerija, da nadaljuje poslanstvo in delo Finžgarjevega kluba, ki ga je 1980 v pritličju župnišča kot torišče predavanj, srečevanj in polemik razumnikov osnoval takratni župnik Janez Pogačnik. Finžgarjeva galerija je s svojim pestrim in raznolikim programom postala osrednji kulturni prostor župnije Ljubljana-Trnovo. Marsikateri začetnik je v njej našel priložnost za predstavitev svojih potencialov, nemalo pa je tistih, ki jim je galerija služila kot odskočna deska na nadaljnji umetniški poti.

V več kot štiridesetih letih delovanja so prostovoljci, člani in vodje Kulturno-izobraževalnega in umetniškega društva Finžgarjeva galerija, ki je bilo formalno ustanovljeno 2014, pripravili številne dogodke; vse od razstav, predavanj, delavnic, glasbenih nastopov, literarnih, filmskih in pogovornih večerov. Okoli 40 na leto.

V spomin na **trnovske osebnosti**, ki so pomembno oblikovale slovensko kulturo jim posvetimo marsikateri večer. **Jože Hudeček, brata Tone in France Kralj, Fran Milčinski – Ježek, arhitekt in akademik Stanko Kristl, dr. Andrej Gosar** so le nekateri, ki smo jih v zadnjem času predstavili našemu občinstvu. V sodelovanju s Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje, smo pod vodstvom umetnostne zgodovinarke in naše članice mag. Olge Paulič javnosti predstavili umetniška dela cerkve sv. Janeza Krstnika. Izdali smo zloženko s kratko predstavitevijo umetniških del po obdobjih. V počastitev trnovčana Jožeta Hudečka je Društvo Finžgarjeva galerija izdalo brošuro „Po Trnovem diši“, v kateri so zbrane Hudečkove objave iz Trnovskih glasil (2000 – 2004).

Tudi razstave v galeriji in glasbene dogodke v cerkvi pospremimo z zloženkami ali letaki, ki predstavijo avtorja ali izvajalca. Avtorja predstavimo s krajšim pogovorom ter s pomočjo povabljenih glasbenih gostov oblikujemo večer, ki se ob pogostitvi prevesi v družabno srečanje.



Jože Hudeček



France Kralj



Tone Kralj



Fran Milčinski Ježek

Uroš Pust



Stanko Kristl



Prireditve so:

- v prostorih galerije,
- pod paviljonom Agape na cerkvenem vrtu,
- v cerkvi sv. Janeza Krstnika – dogodki s sakralno vsebino in klasično glasbo.



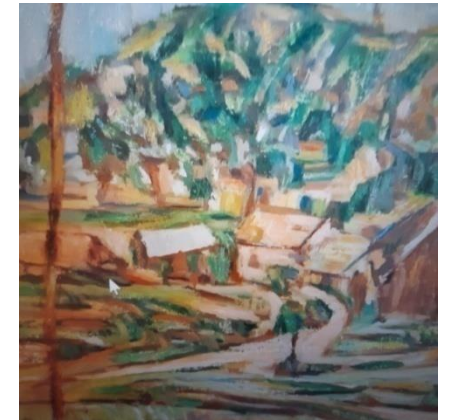
Društvo izvaja kulturno umetniški program FINŽGARJEVE GALERIJE, duhovno družabni program AGAPE V TRNOVEM, duhovno glasbeni program MAŠA S KLASIČNO GLASBO ter POGOVOR Z ARHITEKTOM. Nekatero dogodke izpeljemo v sodelovanju z zunanjimi partnerji kot so MOL- Četrtna skupnost Trnovo, UTŽO, JSKD, ALUO, UL AG, Konzerva, Vztrajnostna dediščina, Studio Černe, Župnija Trnovo idr. Javnost obveščamo preko elektronskih medijev in lastne baze obiskovalcev, kakor tudi s tiskanimi plakati na javnih mestih v Trnovem. Na svoji spletni strani vodimo evidenco ter objavimo prispevek o dogodku, pogosto tudi v obliki video posnetk

Program za leto 2022 - 2023 oblikujemo Dušan Brešar Mlakar, Alenka Črtanec, Olga Paulič, Maja Krevs, Tone Kompare, Uroš Pust, Lado Jakša, Renata Bauer, Jurka Zoroja in Mateja Kregar Gliha. Predani ekipi prostovoljcev od sredine 2020 predseduje Uroš Pust.

Prostovoljno društvo povezuje interesno raznoliko lokalno skupnost in širšo javnost, spodbuja medgeneracijsko in medkulturno izmenjavo, solidarnost ter vključevanje ranljivih skupin. Prizadeva si izgrajevati živo skupnost in dobrim ljudem omogočiti druženje ob kulturni in duhovni vsebini.

Slovensko-francoski filozof, fotograf in bорец za pravice slepih **dr. Evgen Bavčar**, ki je tudi sam slep, je v spremnem pogovoru svoje otvoritve razstave moderatorki med drugim zapisal:

„Najlepša hvala za lep sprejem. Bil sem resnično ganjen nad razmišljanjem vas in vaših prijateljev. Po vaši zaslugi sem lahko spregovoril o nekaterih bistvenih stvareh, ki so predmet mojih dolgoletnih razmišljanj in ustvarjanja. Čestitam vam za odprtost, za navezanost na vrednote, ki so vedno ustvarjale vse najboljše v domači in svetovni kulturi. Všeč mi je tudi, da ne pozabljate na ljudi drugačnih zaznav, kar obogati odnos do umetnosti, do njene transcendentne dimenzije in do lepote. Taka srečanja me vedno spomnijo na Dostojevskega, ki je verjel, da bo lepota rešila svet.“



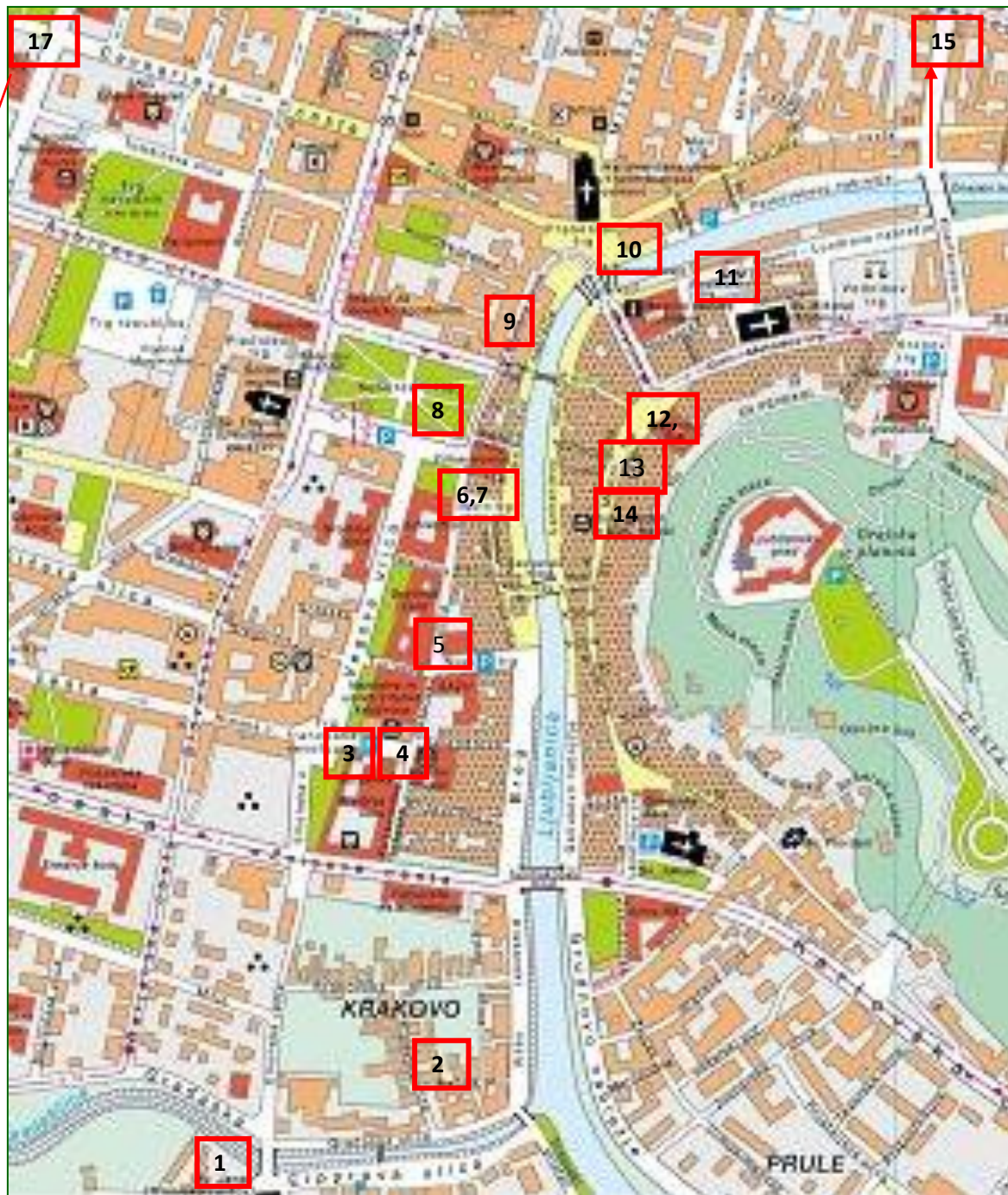
VDIHNI ŽIVLJENJE S
POLNIMI PLJUČI

Pogovorno glasbeni večer z
MANCO IZMAJLOVO



PRILOGA 6, Marjeta Havliček

**ZEMLJEVID LJUBLJANE Z
LOKACIJAMI SPOMENIKOV**



16 -Šiška

19-Kodeljevo

III. Hiše in ulice govoriyo o ...

- 9-DOBROTNIK Z WOLFOVE ULICE
- 10-TRTA DR. ANTONA TRSTENJAKA
- 15-TOMANOVA HIŠA
- 16-GALETOVE HIŠE
- 17-ALEGORIJA UMETNOSTI PRED NARODNIM MUZEJEM (kopija)
- 19-PRVI SLOVENSKI AVTOMOBIL

I. Od trnovske cerkve do Kongresnega trga

- 1-PRVI AKADEMSKO IZOBRAŽENI KIPAR NA SLOVENSKEM IN NJEGOVA KIPA V TRNOVEM
- 2-DVA ANGELČKA V KRAKOVEM
- 3-ILIRIJA OŽIVLJENA
- 4-KRIŽNIKI, TURJAŠKI IN NOBELEV NAGRAJENEC
- 5-NEKOČ POMEMBNA, DANES POZABLJENA LJUBLJANSKA ULICA
- 6-SIMFONIJA TISOČEV – SPOROČILO LJUBEZNI
- 7-SPOMENIK SLOVENSKIM VOJNIM DOBROVOLJCEM
- 8-IZZA KONGRESA

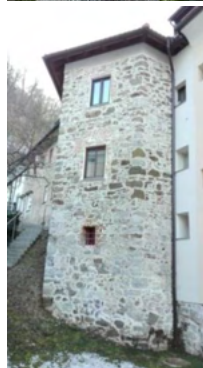
II. Stara Ljubljana

- 11-TRIJE TRGI OB STOLNICI SV. NIKOLAJA
- 12-OBRAZI V TLAKU KLJUČAVNIČARSKÉ UL.
- 13-POLŽEVA HIŠA
- 14-SPOTIKAVCI

1	PRVI AKADEM. IZOBRAŽENI KIPAR PRI NAS IN NJEGOVI KIPI V TRNOVEM
2	DVA ANGELČKA V KRAKOVEM
3	ILIRSKI STEBER - ILIRIJA OŽIVLJENA
4	KRIŽNIKI, TURJAŠKI IN NOBELOVEC
5	POZABLJENA LJUBLJANSKA ULICA
6	VSESLOVENSKI VOJNI DOBROVOLJCI
7	SIMFONIJA TISOČEV
8	IZZA KONGRESA
9	DOBROTNIK Z WOLFOVE ULICE
10	TRTA DR. ANTONA TRSTENJAKA
11	TRIJE TRGI OB STOLNICI SV. NIKOLAJA
12	OBRAZI NA KLJUČAVNIČARSKI UL.
13	POLŽEVA HIŠA
14	SPOTIKAVCI
15	TOMANOVA HIŠA
16	GALETOVE HIŠE
17	ALEGORIJA UMETNOSTI PRED NM
18	ULICA K. BENZA IN PRVI AVTO NA SLOV.
19	CVETLIČNI MOTIVI V NUMIZMATIKI



1	MARIJIN relief - VZAJEMNA ZAVAROVALNICA
2	GENIJA IN NEBOTIČNIK
3	IZUMRLI ŽENSKI POKLICI – BIZOVIŠKE PERICE
4	SPOMENIK OB AŠKERČEVI CESTI – JOZEF RESSEL
5	STANOVANJSKE HIŠA ZA NAMEŠČENCE OBČINE LJUBLJANSJKE - MEKSIKA
6	UKRADENI IN PONOVRNO POSTAVLJENI SPOMENIK DR. ŠLAJMERJA
7	SEVERNI MESTNI PARK IN DEKLICA Z RASTOČO KNJIGO
8	NEURESNIČEN PROJEKT JOŽETA PLEČNIKA
9	POČASTITEV JOŽETA PLEČNIKA V NUMIZMATIKI IN FILATELIJI
10	MESTO POD MESTOM IN UTRDBA BARBAKAN
11	ZGODOVINSKE TOČKE NA TRUBARJEVI CESTI
12	SPOMENIK ŽELEZNIČARJEM NA ZALOŠKI CESTI
13	BAROČNA KAPELA OB RENESANČNI GRAŠČINI KODELJEVO
14	GRAŠČINA STUDENEC – GRAD FUŽINE
15	BTC CITY V LJUBLJANI – 13 spomen..
16	MITOLOŠKI PEVEC ORFEJ
17	KORONSKI ŠOPKI
18	INVADER



Mentorica in člani študijske skupine: Mag. Olga Paulič, mag. Judita Bagon, Marinka Čerkez Nose, Irena Demšar, Meta Havliček, Bronka Kavčič, Breda Levec, Anamarija Rančič, Mojca Slana, Milena Simič, Vida Strle, Edita Stebernak, Jelka Štemberger, Sonja Bežek Zajec, Borut Zajec

Naši gosti: Jelica Pegan Stemberger, Valentin Benedik, Uroš Pust in Bogdana Herman

Urednici: mag. Olga Paulič
in Marjeta Havliček



Jelica Pegan Stemberger



Bogdana Herman



Valentin Benedik



Uroš Pust



Druženje pri kavi, 2023



Strokovna ekskurzija v Kranj, na Plečnikovem stopnišču, 12.4.2023
Fotografija: Aljaž Primožič, naš vodnik po Kranju